II

کتاب شرح قصیدۃ البوصیری تعلیق ۱۷

بل قصیدۃ فی مدح الرسول
صلی اللہ تعالیٰ علیہ
وسلم

رسالہ تقویم — رسالہ نکرہ

رسالہ سلوک — رسالہ جبر و کبر

رسالہ اسطرلاب — رسالہ ہیت

صدور بازدہم مسئلہ — عمل اسطرلاب

شرح بیست باب — موقف اسطرلاب

I

در موقف تقویم

٤٨٧٨

وقف هذه النسخة الكاملة السلطانية على العلم والحكمة المعظم مالك
أمر البحرين خادم الحرمين الشريفين السلطان ابن السلطان
السلطان الغازي محمد بن السلطان الغازي محمد خان
أعز الله أنصاره وسدد في المعتصم أوقاف البحرين
الشريفين عمرهما

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لك اللهم على ما اطلعتني على دقايق العربية واشرحت لي مدايع
حقايق الفضايل الأدبية وأقدرتني على سلوك مسالك الحذاق
من البلغاء وأظهرتني على ملوك ممالك الشباق من الفصحاء وعصمتني
عن وصمة البكم وعي الكنع وأيقظتني على ما تاه فيه أفكار
أهل اللسن مصليا على خاتم الرسل محمد الهادي الى خير السبل
وعلى أولاده الأتقياء وأصحابه الأصفياء أما بعد فيقول العبد
الفقير الى الله الرؤف عبد الرحيم بن معروف لما شغفت الى
تحصيل فنون الكمال بالتغرب عن الأوطان ورغبت الى
اقتناء إحسان الخصال بالتباعد عن الإخوان وما زالت نفسي
تمارين صاحب السباق ومجاورة الأماثل وما دامت همتي
تروم ملازمة الحذاق ومجاورة الأفاضل ارتدعت من
الارتكاب واختارت نفسي عن ذلك الأمر الاجتناب
فاذا أمرني واحد من الاحباب وخصني بين من الاقارب بهذا

٧

بسم الله الرحمن الرحيم

هذا الخطاب شعر تغربت عن الأوطان في طلب العلى
وسافرت في الاسفار خمس فوايد تفرج هم واكتساب معيشة
وعلم وآداب وصحبة ماجد فلما فرغت بغيتي من السفر
والتذت بعد ذلك هذا الخطر حثني أتبليت بما ورد فاصل من
الروافض تمادى للبغض والغرايض

جاوزه كامل إلا وقد بغض	بل ما جاوزه واحد الا وقد
وزهده بجهته إيذاء الأذكياء	وطبعت اختراع الكذب والافتراء

حتى قال في جملة من كمال الفضة ما قلت فيه أفتراني على كونها أم جهله
ثم لما آذاني جموم المحن وكاد يكدرني ما أتى به من نار البغض
فبقيت روحي تضطرب غاية الاضطراب وتوقنت نفسي بطي الكشح عن الأغيار
فلما آل أمري الى أن لم أبد لي غناه أخذت أتأدى مع البغيض بالتي

ألا هل لنا شئ من الدنيا طايل	بما الدهر فينا من مصايب جاعل
نعم ان ما بي من فنون مشقة	على حمل شئ ليس يقدر حامل
ولا سيما يوم افتراقي بكاءه	وفي عديم العقل في الكهل كامل
ويوم بالم نقض ما شاء لجني	من ارضاه بالي وسوفه بجاهل
فوا اسفا لو كان شاني عندها	دعاني به من بالمعارف جاهل
عجبت لدعواها وأني تمكنت	وعند امير المومنين الافاضل
الذكي وقد مارست كل خفية	تضيق وأيش أم تخيب سايل

ب

فما يعيبه انّ ابن ثابت
فذلك في ظني كذلك باطل

لضاقت على الارض من سوء اكمر
وكاد تزيغ الروح عني وترحل

كذا كان اهل الاسد قدما يصيبهم
من الجاملين القاسطين المعاضل

ولو انّهم بيطل انته كمرهم
لما كان بيني والمنية حائل

وليس يحيش المكر الا بانبله
وما كان للواشين الا الجنادل

وما ضرّه الا عليهم فانّه
تشير اليهم بالمعان الانامل

لنا وسعت كل المجابس خدرة
وضاقت عليهم بالجها والمحافل

على بما قد ابطل انته كمرهم
فواصل بجوبان منها المفاصل

نجوت من الكيد العظيم فلم
نجا من محال الخصم من هو ذاهل

كان تلافي كان في السير عاطفا
على وان افشى الكلام العوادل

فذاك فتى يعلو الاواخر همة
ويأتي بما لم يستطعه الاوائل

كريم يحيد الشيخ ابو الخير ماجد
وقد حسنت كالخلق فيه الشمائل

هو الشمس الا انه ليس يشتمي
الى بابه الا العلى والفضائل

وما نال فرد في الفضائل رتبة
بدى اللوم الا وهو في تلك اكمل

متى ما يكن ينطق فبالحق ناطق
ومهما يقل قولا فبالصدق قائل

رشيق بشهادة كل ماجد
ويعجز عن ادراكه المتداول

بكى اذا استند الوغا فهو مسرع
اليه وان عم البلا فهو فاصل

اذا ما التقى اقدامه المعارك خوة
فاثبتهم ما لم يلفه العوائل

يذوب قلوب الحاسدين مهابة
اذا ما رأوه في الوغا وهو صائل

وزين كريم الطبع في الحرب انه
اليه اذا اضطرّ العدوّ الاوائل

ومن صح الاترآه ما شاء فعله
ويكاد له قبل التفاعل يفعل

فلولاه لم يسلم ذوو العقل من ضنى
ولولاه لم ينج المسائل فاضل

ولولاه لم يشف الجمام لشيفه
جميع الاعادي قبل الآجال يقتل

وفي وفنا شرّ الجزاء من اقتدى
واعطاك ما ترجوه لا آله وسائل

فلما قصدت فنا بابه توجت تلقاء مجلس جنابه وكنت بعد
شرحت قصيدة الصرصري شرحا ينتفع بمبانيها وينتفع بمعانيها الا فضا
على معانيها ابدعت قصيدة عدوت فيها حدوه واخذت
حميدة حظوت لذا حظوة وهي كما ترى اعسر اشعار الامام
رسول الله عليه السلام نظما من كل بيت صيغ بدء يطلع

كل الحروف بكل بيت بمجمع
فيها غرايب من بدايع فطنة

عن درکها عقل المعاند يرتدع
من لم يقر بما ادعيت تعاند

في نظم بيت مثلها فليشرعوا
احببت ان اشرع قصيدا

على سبيل الاختصار وزايغا عن منهج الاطالة ومشرع الاكثار
فشرعت فيه بتقليب يحيث وشرحتها كما استيسر لي كما
وجعلتها وسيلة للتشرف بخدمة السامي وذريعة للتوفي عند باب
النامي فالمامول من كرمه والمسؤل من حسن شيمه

ان ينظر فيه بغير الاسعاد ولا يلتفت الى اقوال اهل العناد
حاشاه حاشاه ان يصغو شانئه الى اباطيل جهلاء وبكماء

اضاءت ظلام الكسف عزة ذى حسن
فى خطبه جدنا غنا ثروة الشجن

اضاءت فعل ماض من الاضاءة يقال اضاءت النار نفسها
واضاءت غيرها اى انارت والمراد بها هنا معناها الاولى كما
فى قوله تعالى اضاءت ما حولها على راى الظلام على وزن الكلام
والسلام هى الظلمة وهى ضد النور واضاءة الظلام عبارة عن
ازالتها الكسف بالسين المهملة هو تنقيص الشى بقطع بعض منه
وزوال نور الشمس ايضا يعنى ازالت ظلمة كسوف الدين
عزة ذى حسن ويصح ان يكون المراد بالكسف الكذب والبدع
الموجبين للنقصان فى الدين فهو بمعنى اسم الفاعل الغرة بالغين
المعجمة والراء المهملة بياض قبيل طلوع الشمس وبياض فى جبهة
الفرس وقد كثرت استعارتها للوجه الكسف وتشبيها بها
وعلى هذا الطريق قولى شعر ولم يكن غرة المعشوق عادتها
لما بكى واحد من غيظ غرته ∴ فالليل كالطرة العبثاء حين دجى
والصبح حين بدى كيفو بغرته ذى بمعنى الصاحب الحسن خلاف

القبح

القبح فزن بالنون والزاء المعجمتين هو التهر والغلبة الخطب بفتح
الخاء المعجمة وسكون الطاء المهملة هو الامر الصدق خلاف الكذب
الغنا بالغين المهملة الوفر الثروة بفتح الثاء المثلثة هى
الكثرة يقال فلان فى ثروة من المال اى فى كثرة وكذا الثراء
كقول سبحان من غنى بالقليل صبر ن وباقل فى ثراء المال كبا
الشجن بالشين المعجمة والجيم هو الغم بيان الاعراب ظلام
المضاف الى الكسف مفعول اضاءت قدمت على فاعله
الذى هو غرة المضاف الى ذى المضاف الى حسن والخطب المضاف
الى الضمير الراجع الى ذى حسن فاعل فزن وصدقا منصوب على
انه مفعول مطلق حذف عامله كزيد قايم حقا ويحتمل ان يكون
حالا من الضمير المتصل بالخطب فيكون بمعنى صادقا والجملة الثانية
صفة لذى حسن والبحر من الطويل غير مقبوض العروض
وانما لم يقبض العروض ارادة لتصريع الثانية وتصريع الثانية
عبارة عن جعل العروض موازنة للضرب بتغيير ما بزيادة
او بنقصان فى العروض مثال الزيادة قول الشاعر
ان كنت عاذلتى فسيرى نحو العراق فلا تجورى
البيت من الكامل زاد فى عروضه سببا خفيفا ليوافق ضرب

المرتقل الذى وزنه متفاعلاتن وانما قلنا هكذا لان العروض
فى الكامل لايكون مرتقلا على ما يتقرر فى علم العروض ولانها فى
موضع تنتت من قوله فى هذه القصيدة فلثمتها فتنت
كتنفس الظبى العبرى وشمال النقصان كقوله شعرا
طلبك قلب فى السنان طروب بعيد الشباب عيس عاس شيب
فانه جعل العروض موازنة للضرب بالحذف وبقيتنا هذا ما
زيد بعد رابعة ساكن فى العروض للتصريع وانما قلنا ان
الزيادة فى قصيدتنا لارادة تصريع القافية وفى قصيدة العرجى
لتكثير الحروف تسهيلا لما اراده من نظم جميع الحروف فى البيت
لان الحرف الذى هو خامس العروض لا يوجد فى موضع آخر
فى كلامه فيكون الزيادة لايراد ذلك الحرف بخلاف قولنا
فان الحرف الذى هو خامس العروض فيه موجود فى كلمة
الكشف فلا يصح ان يقال زيادته لايراد ذلك الحرف فافهم
ايراد المسندين على صيغة الفعل لقصد التقييد بالزمان على ابلغ
الطرق وتقديم ظلام الكشف على الفاعل للاهتمام بشانه
لما فى ازالته فوايد كثيرة وبهجة ومتعة بكماله ولاكنى واطلاق الكشف
على الكفر والبدع على سبيل الاستعارة التحقيقية المجردة اى اطلق

الشبه به وهو الكاشف المنقص على المشبه اعنى الكفر والبدع
مع قصد تشبيه الكفر والبدع بضياء الحقيقى فى النداء باستصحاب
كل منهما واما قلنا بتحقيق الاستعارة لتحقق المشبه المتروك
اعنى الكفر والبدع عقلا لخوامدنا الصراط المستقيم وبتجريدها
لمنافرتها بايايم المستعار له وهو الظلام فان تشبيه البدع
بالظلام بلغ الى ما يعد فيه منافرة الظلام بالبدع من قبيل منافرة
الشئ بايايه واما اطلاق الغرة على الوجه الحسن فعلى سبيل
الاستعارة التحقيقية المرشحة اما كونها استعارة فلكون العلاقة
بينهما هى المشابهة واما كونها محققة فلتحقق المستعار له حسا او
كونها مرشحة فلقارنتها الاضافة التى لما يم المستعار منه وهو ياض
قبيل طلوع الشمس واضافة الظلام الى الكفر تنبيه شنيعا
مع افادة الاختصار والاستغراق واضافة الغرة الى ذى حسن تنبيه
زيادة صفائها وضيائها على ظلام الويل غرة فلان تنكير
ذى حسن ينبئ التعظيم والافراد اى غرة ذى حسن عظيم او منفرد
من ذوى الحسن وتقديم الكعب على العنا ليعلم اولا ان التائب
الغالب امره الذى غرته كاشف الظلام وانما قلنا ذلك مع ان
تقديم على الاصل لان مجرد كونه على الاصل لا كميف بل لابد مع

ذلك من اسناد مقتضى العدول وذلك غير حاصل هنا لما
بشانه لان فى تقديمه تجهيلا للمسرة واضافة لتعظيمه وتعريف الشجن
للاستغراق والبيت يشمل على كمال حسن المطلع حيث صدر
بالاضاءة وتضمن العزة والحسن وازالة الغم على خلاف قول
الشيخ رحمه الله فان اول قصيدته الابا وسيلان الدمع وكثرة
الحزن وملابسة الداء الذى وقوله هذا أبت غير الدمع شاهدى
كسد الفضا الاوطان فى مشجن الظعن فالمعنى ازالت على البدا
عزة ذى حسن وبها وقهر امره كثرة الغم والعناء والمعنى بالعام
زائل كرد ما ويكى كز وبدعت راجين خوب رويى كه تهركرد
امرا درنج جلد غما را فحاصل المعنى شعر

ظلمة بدعت بحسن ماه رويى شد سبا
كز امورش كشت بى شك جلد محنت فنا

بج لذوى حظ غدا عشقهم بلا
كسوا زى صبر انجو اورطة كلفنفش

بج كلمة تقال عند المدح والبشارة وهى مشددة ساكنة اللام مثل
وه الا انه جعل هنا بمعنى المصدر وبناؤه بالنظر الى اصلها فلما
اضطر الى تركيبها وكبها بالكسر بعد حذف اللام لما تقرر من ان

الساكن

الساكن اذا حرك حرك بالكسر لمناسبة بين الساكن والكسر على
ما بين فى موضعه وهذا كما فعل فى وه فانه بسكون الهاء وتضعيف
على ما نقله صاحب اللباب فى بعض تعليقاته وذكر الشاعر
رويه بالكسر بعد حذف اللام فى قوله شعر

فاليوم قد ضمنى ثنيى	اول جلم ليس بالمسفه
وقول اقاده فلا وه	وحقبة ليست بقول الترهه

وقد صرح الشيخ الرضى رضى الله عنه بانه يجوز فى كل صوت
تدعى صيرورته اسم فعل ان يقال ببقائه على مصدريته ويكون
بناؤه نظرا الى اصله حين كان صوتا لا لكونه اسم فعل وقال الشيخ
ايضا بج كلمة تقال عند الاعجاب والرضى الشئ وتكرر للمبالغة
فيقال بج بج فان وصلته فتحته وتوقفت كسرت الجيم وربما شددت
منونا مكسورا الجيم، قال الشاعر وقد جعلها رافدة اكرم الرافدات
بج لله بج بالحر خصم واذا بين باللام فهو مستعمل استعمال المصادر
ويقال بجح فلان اذا انكلم بها والحظ بالحاء المهملة والظاء المعجمة
هو النصيب والجد فالجد هو الغنا وفى الدعاء لا ينفع ذا الجد
منك الجد اى لا يجدى صاحب الغنا منك غناه وانما يجدى
الطاعة والمراد هنا بالحظ هو المحبة المغنية عن عد الحبيب الكاملة

صاحبها على اطاعة المحبوب واشتمال اوآمره واجتناب
نواهيه فان المخالف مع المحب لا تصور غالبا كما قيل شعر

تعصى الاله وانت تظهر حبه	هذا العمري في الفعال بديع
لو كان حبك صادقا لاطعته	ان المحب لمن يحب مطيع

وغدا فعل ماض بمعنى صار والعشق بكسر العين المهملة و
سكون الشين المعجمة هو الاغرام بالشيء والايلاع به اي
التحرص عليه وهو صفة تتولد من حقيقة المحبة وهي ان تحب
كلك لمن احببت بحيث لا يبقى لك نحك شيء وطلا من
الجلوة بمعنى التجلي اي صار عشقهم تجليا عليهم وانما مدح العشاق
بجلوة عشقهم عليهم لانها من معدتهم للتجلي الاعظم الذي هو تجلي
المحبوب لانها محرقة جميع الاغيار وكسوا بالسين المهملة من الكسوة
والزي بكسر الزاء المعجمة وتشديد الياء هو اللباس وقيل
اصله زوي قلبت الواو ياء لما تقرر في علم الصرف وادغمت
الياء في الياء والصبر بفتح الصاد المهملة وسكون الباء نقطة
واحدة هو الحبس تيال صبرت نفسي على ذلك اي حبستها عليه
وقيل هو حبس النفس عن الجزع وتمكينها على الشيء تيال
صبرت على البلاء اي حبست نفسي عن الجزع فيه وصبرت

على الطاعة اي كففت نفسي على احتمال شدايدها ومشقتها
قال الله تعالى واصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم
وهو صفة محمودة قال النبي صلى الله عليه وسلم الصبر نصف
الزهد وقال تعالى إنما يوفى الصابرون اجرهم بغير حساب
واجذوا فعل ماض من الاجذام بمعنى الاقطاع وهو الكف عن
الشيء تيال اجذم عن الامر اذا كف عنه وانتهى ومنه اجذم اليمامة
اذا انقلعت على طريقة الاقلاق والورطة بفتح الواو وسكون
الراء وبالطاء المهملتين هي من الارض ما لا طريق فيه وهي عبارة
عن المهلكة والضفن بفتح الضاد المعجمة وسكون الفاء هو الضغن
بالرجل فالمراد به لازم معناه وهو الاذلال وهذا البيت
اشارة الى ان العشق الحقيقي متمم في غاية الاجلال وصاحبه
بعيد عن الاهانة والاذلال بيان الاعراب المجرور اعني
لذوي متعلق بتولج لكونه بمعنى المصدر والعشق المضاف
الى ضمير ذوي خطاسم عدا وجلا بفتحه وقعت صبرا له والضمير
المستكن فيه يعود الى العشق والجملة اعني عدا الى آخره مجرورة
المحل على انها صفة لذوي خط باعتبار حال التعلق ولهذا لم يطابق
الموصوف في الجمع وكسوا فيه الوجهان اعني البناء للفاعل

تبرج تثنا مولاک سعدا تلذ حظا

زهیقا شخوص الطرف فی مکسر الضعف

او للمخاطب من التبرج بالباء منقطة والجیم وهو اظهار
المحاسن وقیل هو التزین والثناء بفتح الثاء المعجمة
بلثة والنون هو المدح والوصف بالجمیل ضد الهجو
والمولا بفتح المیم المعشق علی اسم الفاعل والمعشق علی اسم
المفعول والصاحب وابن العم والجار وحدید اللسان والناصر
والمناسب ههنا هو المعنی الاول والاخیر والسعد بفتح السین
وسکون العین المهملتین والدال هو الیمن ظاف النحس
وتلذ من اللوذ وهو العوذ الملا بکسر اللام المهملة وبالطاء
المعجمة من قولهم رجل ملظی ای ذو منزلة فالمراد تحقق منزل الزعیم
فعیل من الزعق بالزاء المعجمة من قولهم زعق السهم اذا تجاوز
الهدف فتوله زعیقا بمعنی متجاوزا الشخوص مصدر شخص طرفه
اذا بقیت غیر متحرک الجفون عند رویة الامور الهایلة او المعجبة
وهو عبارة عن التحیر قال تعالی انما نؤخرهم لیوم تشخص
فیه الابصار والطرف بفتح الطاء وسکون الراء المهملتین و
بالفاء تحریک الجفون فیکون المعنی متجاوزا عدم تحریک

ایجوامر

تکون احد مفعولیه محذوفا لتذهبن کبر الانعتم ذاک مهیبا
تأتیها الثناء المفعول فلا یکون شیء من مفعولیه محذوفا وهو سند
الی ضمیر ذوی حظ وهو علی کل من التدبرین اما صفة بعد صفة لذوی
حظ او حال من الضمیر المتصل بمشقم بتدبیر قد وایضا سند الی
ضمیر ذوی حظ وفی اعرابه ایضا وجهان وورطة الضعف بمعنی
بنزع الناقص کفروا وانتزعوا عن ورطة الاذلال غایة الاقدام
فی قولهم لذوی حظ للاختصاص وتکبیر حظ للتعظیم والتکثیر ای حظ
عظیم وافر مفید اضافة ذوی الیه تنبیها لکافاتنا الاغناء عن
التفصیل وغایر وصف التحصیل واضافة الورط لقصد الاختصار فالمعنی
طوبی لاصحاب حظوظ وافرة عن الذین صار عشقهم تحلیا علیهم
ولبسوا لباس صبر وافر وانتزعوا عن مهلکة الاذلال فالمعنی
بالفارسیه خوشا وطوبی آنرا که عشق ایشان بریشان
جلوه کرد وبوشیدند لباس صبر را وباز استادند از
ستام همتی تمام المعنی
ای خوشا حال انکه را عشقش چو در دل جلوه زد
... خلعت صبرش عطا فرمود وشد دور از جفا

الجنون كناية عن اسفاء الكبرة ويحتمل ان يراد به العين
والمحشر اسم زمان او مكان من الحشر وهو الجمع مع سوق
والمراد به البعث وقيل هو البعث نظرا تاويل والضفن
بفتح الضاد المعجمة وكسرها وسكون الفين المعجمة هو الحقد والمراد
بحشر الضغن هو يوم القيامة او رضا بيان الاعراب
تبرج فاعله ضمير المخاطب فان جملة على معنى اظهار المحاسن
فالتاء المضاف الى المولى المضاف الى الكاف مفعول
تقديرا على انه المفعول به او ان جملة على تحسن التزين فهو
منصوب بنزع الخافض تقديره بثنا مولاك وقوله سعدا
ان ابقيته على المعنى المصدري فهو المفعول لتبرج و
ان جعلته على معنى السعيد فهو حال اما من فاعل تبرج او
من مولاك على طريقة اتبع ملة ابرهيم حنيفا ويحتمل ان يكون
حالا من فاعل تلذ متدا عليه وتلذ مجزوم لوقوعه جوابا
للامر وهو يسند الى ضمير المخاطب وحظا منصوب بنزع الخافض
لان استعمال اللوذ انما هو بالباء اى بحظى وزميقا
حال من فاعل تلذ وشخوص المضاف الى الظرف مفعول
رميقا لاعتماده على ذى الحال والجار والمجرور اعنى في

وفتح الفين و

فرد

محشر الضغن يحتمل ان يتعلق بشخوص الظرف فيكون
لغوا وان يكون صفة لظرف فيكون مستقرا فالمعنى
تزين بثنا مولاك حال كونه سعيدا لذ بمنزل حال كونك
بعيدا عن شخوص العين يوم القيامة اى بعيدا عن الحيرة
الحاصلة من الامور الهايلة فالمعنى بالفارسية فرين و
آراسته شو بمدح خواجه خود تا پناه كيرى بمنزلى كه دور
باشى از حيرتى كه بواسطه يم ظاهر شده باشد در روز
قيامت فى حاصل المعنى شعر

زينت خود بساز بمدح مصطفى تا باشدت
منزلى دور از فنون محنت روز جزا

ثوى طرق الاسلام زينا بحفظه
خضيد الجذع الشرك وقمع الغضن

ثوى بالثاء المثلثة فعل ماض من باب الثانى بمعنى
اقام بمعنى اللازم واضافة الطريق عبارة عن زوال
اعوجاج الطرق بضم الطاء والراء المهملتين جمع الطريق
وهو مرادف السبيل والاسلام لغة هو الانقياد و
الطاعة وشرعا هو الدين المشروع الذى شرعه محمد

صلى الله عليه وسلم والاظهر انه يرادف الايمان
شرعا والزين بفتح الزاء المعجمة وسكون الياء حرف
العلة ضد الشين وهو العيب والحفظ بكسر الحاء المهملة
وسكون الفاء وبالظاء المعجمة امساك الشئ عن الزوال
والنقصان والتخفيف بالنون والضاد المعجمتين والزال
المهملة فعيل بمعنى الفاعل من خضدت الشجرة اذا
كسرت شوكتها والجذع بكسر الجيم وسكون الذال المعجمة
وبالعين المهملة جذع النخلة والشرك بكسر الشين وسكون
الراء المهملة موكز بادغام الالوهية لغير الله الواحد في
الالوهية مع القول بالوهية ايضا والمرتفع اسم
الفاعل من الارتفاع ضد الانخفاض والغصن بضم
الغين المعجمة وسكون الصاد المهملة فرع الشجرة
ببيان الاعراب الطرق المضاف الى الاسلام
فاعل زين وزينا مصدر بمعنى اسم المفعول اى مزينه
حال من الطرق والباء في بحفظه متعلق به وهو للتعدية
الى المفعول الثاني نحو قوله تعالى ولقد زينا السماء
الدنيا بمصابيح والمفعول الاول مستتر فيه اذ هو بمعنى

زينته والضمير المجرور في بحفظه راجع الى ذي حسن او
الى مولاك واضافة الحفظ الى الضمير اضافة المصدر الى
فاعله ومفعوله محذوف وهو الطرق وخضيدا نصب على
الحالية من الضمير المجرور والفاعل في المعنى والجذع
المضاف الى الشرك مفعول خضيدا واللام فيه زيادة
لتقوية العمل لا للتعدية والمرتفع المضاف الى الغصن
اضافة اسم الفاعل الى فاعله منصوب على انه حال من
الجذع او من الشرك على طريقة انتم لها بريم خنيفا ولا
يكتفى التعريف باضافة الى المعرف لما تقرر في علم
النحو من ان الاضافة اللفظية لا تفيد التعريف لا يقال
الاسلام هو طريق واحد في نفسه فلا يصح اضافة الطرق
اليه واثباتها له لانا نقول الاسلام الذي هو عبارة عن
نفس متابعة المصطفى صلى الله عليه السلام لطرق كثيرة
شتى فان في معرفة الله تعالى طريق وفي العبادة طريق وفي المعاملة
طريق وفي الامر بالمعروف والنهي عن المنكر طريق الى غير
ذلك مما يكاد يصعب ضبطه فعلى هذا يكون اضافة
الطرق الى الاسلام من قبيل اضافة افراد الشئ اليه

فائدة اعلم انی لا اتعرض من بعد اکثر المعانی
الا لما یحتاج الی التعرض زیادة احتیاج فاعلم ان المراد
بتولی طرق الاسلام احکامه فنی تولی طرق الاسلام
استعارة تحقیقیة مرشحة اذ شبهت الاحکام المحققة عقلا
بالطرق فی الوصول الی المقصد فاستعیر لها الطرق والقرینة
بالیاء الطرق وهو الاستقامة المعبر عنها بثوی وفی
تولی لجذع الشرک مرشح النفس استعارة بالکنایة
حیث اضمر فی النفس تشبیه الشرک بشجرة ذات شوک
فی الناقی باستصحاب کل منها ولم یصرح الا بالمشبه
اثبت لبعض مایخص بالمشبه به وهو الجذع والغصن
وارتفاعه وکونه صلی الله علیه وسلم صیدا لجذع
الشرک عبارة عن کونه علیه السلام سببا لزوال
الشرک لتولی علیه الصلوة امرت ان اقاتل الناس
حتی یقولوا لا الاله الا الله فالمعنی استوی واستقام احکام
الدین حال کون الاحکام مرتبة بحفظ النبی صلی الله علیه وسلم
حال کون النبی علیه السلام کاسرا لجذع الشرک حال
کون الشرک مرتفع الشعب وارتفاع بعض الشرک

کنایة

کنایة عن وفوره فی العالم فالمعنی بالفارسیه راست
شد راه اسلام در حالتی که راست است نگاه دارنده
مصطفی که شکننده درخت شرک است در حالتی که بسیار
بود فی فصل المعنی شعر
راه ایمان از جناب مصطفی شد مستقیم
تا درخت کافری بیخست و برکندش زجا

الخلق

جزی الله خیرا القوم غبطا تفضلا
عنی شوک ذی الظلم مستصحب الدین
جزی بالجیم والزاء البیه فعل ماض من باب الثانی بمعنی
کافا واه اسم لذات واجب الوجود لعدم ظهور معنی
الوصفیة فیه وللاتفاق علی افادة کلمة الشهادة توحیدا
صحیحا فانه لو کان وصفا لما افادت التوحید الخالص و
خیال فی علم جواز کونه اسما للذات من ان ذاته تعالی
غیر معلومة فلا یعرف لها اسم لان الاسم الاشارة الی المسمی
لیس بسدید من وجوه تعالی واعلم ان فی کونه عز باطلان
والصواب انه عز تقول تع ولئن سالتهم من خلق
السموات والارض لیقولن الله وما استدل به علی کونه غیر

عربي من اذ لو كان عربيا لتعين ان تعرض لما يعرض لسايره
الاسماء ليس بشئ اذ ذلك غير لازم والخيبة بفتح الباء
الموحدة وسكون الياء وحرف العلة ضد الشر ويستوي فيها
المبني للزيادة وغيره لغة والمراد به هنا الزيادة والمفضل
عليه هو اللئيم المستحق للعقاب اليه سود والخلق معروف
والغبط بفتح العين المهملة وسكون الباء بنقطة وبالطاء
المهملة هو الخير الذي يغبط الشخص به من قولهم اللهم غبطا
لا سخطا اي ارتفاعا في الدرجات لا انحطاطا في الدركات
والتفضل تفعل من الفضل بمعنى التكرم وعشي بالعين المهملة
والشاء الموحدة حلكة من العشو وهو تنقيص الشيء وافساده
والشوك بفتح الشين الموحدة وسكون الواو معروف والذل
بضم الذال الموحدة وتضعيف اللام خلاف العز والظلم
بضم الظاء الموحدة هو الجور ضد العدل وهو في الاصل عبارة
عن وضع الشيء في غير موضعه والمستصحب اسم الفاعل او
مفعول من الاستصحاب وهو كون الشيء مصاحبا لغيره
والدون بضم الدال المهملة وسكون الثانية هو اللهو واللعب
وهو كناية عن عدم النفع والفايدة كثيرا استعمال

اللهو

اللهو واللعب فيما لا نفع فيه ولا فايدة **بيان الاعراب**
جزى فاعله اسم الخير الخلق غبطا مفعولاه الاول والثاني
وتفضلا اي جعلة بمعنى اسم الفاعل فحال من فاعل جزى
وان ابقيته على معناه المصدري فمنصوب بنزع الخافض
اي بالتفضل والجملة الدعائية اعني عشي مفعوله محلا على انها
من خير الخلق مفعول جزى بتقدير قد فالمستتر في جزى والشوك
المضاف الى الذل المضاف الى الظلم مفعول عشي و
مستصحب حال اما من الشوك او من الذل او من الظلم
تنبيه انما قيد الجزاء بالتفضل ليكون اعظم واوفر لما
تقرر من ان نعم الله تعالى على نوعين استحقاق وتفضل
والتفضل اعظم من الاستحقاق وفي قوله شوك ذل الظلم
استعارة بالكناية وفي اثبات الشوك لذل الظلم تخييل
المعنى كانه قال افضل التقدم فيرة خير كثيرا حال كون
متفضلا حال كون النبي عليه السلام منتصبا قاطعا شوك
ذل الظلم مصاحبا عدم النفع وقول جرى دعاء او اخبار
فاعلم ان المصراع الثاني كالتعليل للمصراع الاول **المعنى**
بالنيابة جزاه ربه خير الله تعالى بترك قوم راخيرا

بسیار از راه تفضل کرا وشکسته است خار خواری
جناب اکرم صاحب بی نشی است فاصل المعنی
چونکه خار خواری جوران ش عالم شکست
بهتر خیر بشد جزا با دازره تفضل از خدا

خطی به استغفار آدم إذ عصی
کشیط ضلال الجور مستشف الحزن

خطی بالخاء المهملة والطاء المعجمة والیاء المشددة فعیل
من الخطة بمعنی المنزلة یقال رجل خطی اذا کان ذا منزلة
رفیعة فالاستغفار استفعال من المغفرة وهو طلب العفو
والرحمة اذ السین فیه للطلب وآدم اسم لابی البشر
علیه السلام وقد یقال انما سمی آدم لانه خلق من ادیم
الارض واذ ظرف بمعنی حین وعصی بالعین والصاد
المهملتین فعل ماض من باب العانی من المعصیة خلاف
الطاعة یقال عصی یعصی معصیة وعصیانا اذا لم یطع
والکشیط بالشین المعجمة والطاء المهملة فعیل من الکشط
وهو تجلید الجلد عن الشی والضلال بالضاد المعجمة ضد
الاستقامة کالضلالة والجور بالجیم والراء المهملة مصدر جار

فاز

خلاف العدل بمعنی التبطل والمستشف اسم الفاعل
من الاستشفاق من الشفق بالشاء المثلثة والقاف
النار بمعنی المستیقم من قولهم شفت الشناء ای اشتها
والحزن بالحاء والزاء المعجمتین مصدر حزنت الشی اذا
حافظته وکونه صلی الله علیه وسلم مستیقم الحزن عبارة
عن کونه حسن الحافظة لما ینبغی محافظته بیان الاعراب
حطی خبر مبتدا محذوف لتمام الترنیه وهی ذکر بعد
قبل ای هو حطی فیکون الضمیر راجعا الی المولی او الی خیر
الخلق وانه جواب عن سوال فکان قائلا قال من
هو الذی ذاک شانه فقال حطی الی اخره فیفید مع قلة
اللفظ کثرة المعنی ولهذه النایدة ما اتیت به منصوبا
لیکون حالا من مفعول جونی او فاعل عشی فی البیت
السابق والظرف اعنی خبر الاستغفار المضاف
الی آدم اضاف المصدر الی فاعله واذ عصی ظرف الاستغفار
والضمیر المستتر فی عصی عاید الی آدم علیه السلام وهذا المصراع
اشارة الی ما یروی من ان آدم علیه السلام لما عصی
ربه فی اکل الحنطة [illegible] اخرج من الجنة وزخرج عن

بعد حال من

ام البشر علیها السلام ثم نظر الی السماء بعد العصیان
فدفع الله الحجاب فرای العرش مکتوبا علیه لا الٰه الا الله
محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال اللهم بحق اسم من
اسمیک اقبل توبتی واغسل حوبتی فتاب الله علیه
وقال یا آدم بعزتی وجلالی لو استشفعت بمن فی الجنة لما
اخرتک عنها وکشیط المضاف الی ضلال المضاف
الی الجور خبر بعد خبر ویصح جعله حالا من فاعل ضلی وهو
الضمیر المستتر فیه ارجع ضمیره والمستتف شلی اعمال
الرجیس فاعل حذف المسند الیه یحتمل لکل من العدول
الی اقوی الدلیلین وضیق المقام وایهام صونه عن
اللسان لعلمه قدما وتقدیم الخبر عن المبتدا لافادة
الاختصاص وفی تولد کشیط ضلال الجور استعارة بالکنایة
حیث شبه الضلال بالجلد فی کون کل واحد منهما حاویا
لما یحله ولم یصرح الا بالمشبه واثبت له ما یختص بالمشبه به
وهو الکشیط فاثبات الکشیط له استعارة تخییلیة
یصح ان یقال فی الکشیط استعارة مطلقة بان یحکم باستتباع
لازم الضلال لشابهة بینهما من ظهور شی بعد رفع اخر

فیکون

فیکون تابعا لقوله تعالی وآیة لهم اللیل نسلخ منه النهار
الآیة وحذف مفعول الحزن للتعمیم لیذهب وهم السامع
کل مذهب یصح الذهاب فیه فالمعنی هو ذو منزلة رفیعة
اختص به استمرار آدم وحصول توبته وغسل حوبته حین
عصی ربه بمخالفة امره فزل لضلال الجنة المستقیم الملاحظة
فالمعنی بالنار سیبه او صاحب قدر است که
مخصوص است باو آمرزش آدم علیه السلام در هنگامی
که مخالفت امر حق کرد نیت نامیده مگر این جنایت
نیکوی ملاحظت نامیده است از اکرام ملاحظت باید نمود

فاصل المعنی

صاحب جاهی گردانید توبه آدم قبول
دافع جور وضلالت حافظ دین خدا
فلا القوم بعدنا خطایر . جنفهم
یغطیبک شثنا اجریض لدی الزبن
فعل ماض بمعنی مضی کقوله تعالی تلک امة قد خلت
لها ما کسبت الایة وکقوله وان من امة الا خلا فیها نذیر
القوم جماعة الرجال دون النساء لقوله تعالی لا یسخر قوم

من قوم عسى ان يكونوا خيرا منهم ولا نساء من نساء ان يكن خيرا منهن وقول الشاعر اقوم آل حصن ام نساء والمراد بالقوم هو الخلق من قبيل اطلاق الخاص وارادة العام مجازا وانما ارتكبت المجاز طلبا للواو والعبدق خلاف الكذب وقد فسر بانه والخفايد بالخاء المهملة والطاء المعجمة جمع خفيدة وهي الموضع المنخفض للابل اريد بها الموضع مطلقا والمتق بالتاء المهملة والثاء المثلثة النوط الذي هو الهلاك وعليه قول الشاعر شعر

* مساكين فيه الاجباب فتح ورمك منه للاعداء حتف *

والعطس بالعين المعجمة والطاء والسين المهملتين هو الغطس في الماء قال الشاعر والفت دراعيها وادنت اناملها من الماء حتى قلت لي الماء تعطس والشث بالشين المعجمة والثاء المثلثة نبت مر الطعم وقيل شجرة من الطعم والجريض بفتح الجيم وبالزاء المهملة والضاد المعجمة غصيل بمعنى الغصة وكون الشث داغصة عبارة عن كونه ملزوما للغصة ولدى ظرف بمعنى عند والزبن بفتح الزاء المعجمة والباء الموحدة هو الدفع بيان الاعراب

القوم

التوم فاعل خلا وصدقا هو المفعول المطلق حذف ناصبه وجوبا نحو زيد قياما حقا تقديره اصدق صدقا والجار والمجرور اعني عن حظايرحقهم متعلق بخلا اي تجاوزا عن مواضع الهلاك واضافة الحتف الى الضمير راجع الى التوم اضافة المصدر الى فاعله كاضافة النطس الى كاف الخطاب والباء في للسببية وهي اضافة المصدر الى فاعله كاضافة النطس الى كاف الخطاب ايضا تعلقت بخلا وشثا هو المفعول به للنطس وعطف كناية عن تصيره وذا جرين صفة شثا والمراد بالشث شجرة الكنز ولدى المضاف الى الزبن متعلق بالعطس واللام في عوض عن المضاف اليه اي وقت ربنك جميع ما ينفي دفعه ولا فائدة من هذا العموم تركن منصرفا لان التقدير جاوز الملايق عن مواضع الهلاك سببا تلعك شجرة الكنز حين دفعك جميع ما ينفي دفعه فايدة تعريف التوم للاستغراق ادعاء وفي قوله عطفك العاب من العبة الى الطاب الى البيت السابق كما في قول الشاعر شعر

فما تشكت الى الا ين قلت لها

الم تستبن ما لم أبق شعرة ا
الم الاق اردا جزا سوا به
سبق النساء وجيب الباع محمودا
وقد يمت بتوم بحمد وذم فلم
اسع لمثلك لا علما ولا جودا
وفايدة تنكير شاغية تفخيمية تنكير وبين للتعظيم وصيد الشيب
للتخلص والذم وفي توله لمثلك شاة استعارة تبعية
ترشيحية لتحقق المستعار عنها والمستعار بها بلايم المستعار
منه وهو العطس وفي تقييد العطس بوقت دفع جميع
ما يعلى وفيه اشارة الى ان دفع الكبر اول واقدم وان
دفعه مما يستلزم دفع جميع ما ينبغي دفعه كما لا يخفى على من له
قدم صدق في علم البيان فالمعنى تخلص الخلق من مواضع
الهلاك والملال وبين لهم المعاش والمآل بعلمك
شجرة الكبر والضلال عند فعلك ما ينبغي لا الزوال فالمعنى
بالتاريب خلاص يا نشد ردم برا پستي از مواضع هلاك
خوش سبب تطع كردن تو درخت معاصي كه موجب محنت
است در وقتي كه تطع ميكردي مرجبر راكه دفع ان

وفع ان بايستي كرد شعر
خلق از محنت وراياست خلاص يافته
بكنده دست شوقت شاخ عصيان را بيخ
وفي منزلا عن خوضه يقصر الذكا
مطلا ثبتيا سبب حفظا غشا الجفن
وبيانه من الدنو وهو القرب يقال دنى منه اي قرب والمنزل
هو اسم مكان من النزول فالمراد به اما منزل العز والشرف او
المراد به هو المنزل الذي فاق عليه ليلة المعراج
والخوض بفتح الخاء المعجمة مصدر خاض يقال خاض فلان في امر اذا
شرع فيه والضمير المتصل به عايد الى المنزل فاضافة
الخوض اليه من قبيل اضافة المصدر الى المكان نحو
ضرب الدار يقصر مضارع قصر بالثاء والصاد والراء
المهملتين من قولهم قصر السهم عن الهدف اذا لم يبلغه
والذكا بفتح الذال المعجمة ممدود هو سرعة العطية وحدة
الثقب وجوده الذهن فقد صورة مطلا اسم فاعل
من الاطلال بالطاء المهملة هو الاسراف والتفوق على
الشيء من قولهم اطل على اقرانه اذا فاق عليهم ثبتا

فعيل من ثبت اثناء المثلثة والباء الموحدة والتاء
المثناة من فوق بمعنى استرخاء الرجل ثبيت
اذا استرخى مكانه ثبت بالسين المهملة والباء الموحدة
المشددة اراد به التقطع واصله من قولهم سبيت الابل
اى عترتها حنظ مصدر حنظ بالحاء المهملة والنون
والظاء المعجمة بمعنى الرتابة والكراسة غشا بكسر العين
المعجمة وبالشين المعجمة سوء القضاء عشره للضرورة الجمن
بفتح الجيم والميم سوء الاعوجاج اسكنت الميم
رعاية للوزن بيان الاعراب وفى استدلال الضمير
الراجع الى غير المتكلم عليه السلام وهذا البيت
والذى بعده عليه خبر بعد خبر عن مبتدا محذوف اى هو
استيناف ومنزلا منصوب بنزع الخافض اى فى
منزل والجار والمجرور متعلق بيتصور ومن الجملة
مع ما تعلق بها منصوبة المحل لكونها صفة لمنزلا وحظا
حال من الضمير المستتر فى وفى كثيبا وشب ايضا مسند
الى ما اسند اليه فى وهى منصوبة محلا ايضا لكونها
بتقدير قد بعد حالين وجنظا سوء المشمول لشب ومنعل

حنظا

حنظا محذوف اى حنظا بجمع الجمن حنظ او حال بمعنى
ثلث احوال اذا جعلته بمعنى اسم الفاعل فالمعنى فى
البيت الذاهب من الظاهر الى الغيبة بالنظر الى
البيت السابق مثل قول امرئ القيس شعر
تطاول ليلك بالاثمد ✽ ونام الخلى ولم ترقد
وبات وباتت له ليلة ✽ كليلة ذى العايرالارمد
حيث التفت من الظاهر فى ليلك الى الغيبة فى
بات وباتت وتعريض الذكاء للاستراق بمعنى ذهب
من منزل يتصور كل نظم سريع وات جوده عن الوصف
فيه وفايدة وصف المنزل سوء التخصيص والمدح فايدة
تتبيدون بالحال الاولى اعنى مطلا وتمع ما يتوهم مبتدا
من عدم الوصول الى ذلك المنزل وفايدة بالحال
الثانية اعنى ثبتا وتمع ما يتوهم من عدم استقراره على
ذلك المنزل الرفيع وعدم دوامه عليه وفايدة
تتبيده بالحال الثالثة اعنى سبت وتمع ما يتوهم من
عدم التفاتة الى الامة لدفع عشاوه ابصارهم بعد تمكنه
فى ذلك المنزل العالى وتقرره فيه من غير ان تنال

التبيد

تقیده بالال الرابعة اعنی حفظا وقع ما یتوهم من
اختصاصه علیه السلام بدفع العشاء وعن ابعاد دون
حافظ ما بینی حافظته علی الابرار وحذف مفعول
حفظا للتعمیم ای حافظا جمیع ما بینی حفظه ولعمری فصاحة
هذا البیت یکاد ولا تعمی وبلاغة ترشک ان لا تنقضی
فالمعنی فاز منزل لا یحوم حولها الانظار ولا یهتدی
الی مناهجها الافکار ثابتا علیها من غیر زلل حافظا
لما ینبغی حفظ للملک وافعا جمیع ما فیه شین من الخلل
فالمعنی بالفارسیه نزدیک شد منزل را که از
شروع دران منزل عقل عاجز است در حالتی که
مشرف است بران منزل ثابت وکشف کننده
است پرده حجاب را از دیدها ونگاه دارنده است
هر چیزی را که نگاه داشتن لایق است فاصل المعنی
ثابت اندر منزلی بیرون ز فهم عقل کل
کرده از محض کرم از دیدها کشف غطا
ذرت لنا الطغیان عند النسیم
فزن تشظف قبل البعث عن موضع السین

فاز

ذرت بالذال المعجمة والراء المهملة من الذرو یقال
ذرت الریح الشیء اذا فرقته وکلا بضم الکاف جمع
کلیة وهی اسفل النخابات والطغیان بضم الطاء المهملة و
سکون الغین المعجمة هو الماء ورتفاع الله تعالی انا لما
طغی الماء حملناکم فی الجاریة وکل عاص طاغ وکل
عصیان طغیان فطغیانی فضیانی لانه تجاوز عن الحد والمراد
بنا هو العصیان الکمد بالکاف والصاد والدال
المهملات حصد الزرع ونحوه والنسیم الریح الطیبة
فزن بالفاء والزای المعجمتین فعل امر من زنه یزنه
تعال فزاه ای قره وسکنه وهذا کنایة عن الازالة
والتشظف بفتح الشین والظاء المعجمتین وبالفاء هو ضد
العیش وقد اشکت العبر صروح قال الشاعر
ولقد لقیت من المعیشة لذة
واصبت من تشظف الامور شدادها
والقبل طرف والمراد به العلب الزائد والبعث
بالباء الموحدة والعین المهملة والثاء هو الاثارة قال
تعالی وما کنا معذبین حتی نبعث رسولا والموضع اسم

اسم فاعل من الايضاح هو التنوير والاباء السجن
بكسر السين المهملة وسكون الجيم معروف والمراد
بموضع السجن ومنزله هو يوسف عليه السلام وهذا
اشارة الى كمال جمال وحسن خصاله بان الاعراب
ذرت سندا الى النبيم المضاف الى الضمير الراجع الى
ما اسند اليه وهو النبيم مونث سماعي والمجرور اعني
لكلا الطغيان منصوبا ذرت واللام لتقوية العمل وما
في بعض كتب النحوية من ان نحو ضربت لزيد ممتنع
ممنوع على ما ذهب اليه صاحب المفتاح وحصدا
ان جملة على معنى اسم الفاعل فهو حال من نسيما او من
ضميرا على طريقة اتبع ملة ابرهيم حنيفا وان جملة
على المعنى المصدري فهو المفعول لاجله ذرت والجملة
اعني ذرت حالها في الاعراب حال الجملتين السابقتين
وكذا حال خبر في الاعراب وهو مسند الى ما اسند
اليه دون او الى الضمير العايد الى النبيم باعتبار
التذكير عن المضاف اليه والشطر والطرف اعني
قبل المبعث متعلق به واللام في البعث عوض عن

الضاف اليه اى قبل بعثه عليه السلام ليكون من قبيل
اضافة المصدر الى مفعوله وكذا الجار والمجرور اعني عن موضع
السجن والسجن مفعول للموضع عندي من الاشتراط الاعتماد
في العمل غايته في قولك كلا الطغيان استعارة بالكناية
حيث شبه العصيان بالعدم المظلم ولم يصرح الا بالمشبه
اثبت له بعض ما يخص المشبه به وهو كلا لان الكلا اسم لما
قبل العدم المظلم او استعارة تخييلية ان قلت شبه الكدورات
الحاصلة من العصيان بالعدم المظلم في الظلمة فاستعار لها
الكلا بما يلايم المستعار له عليه السلام في مخرج الهم والبلوى
بصاحبه كل منهما وقارن النبيم بما يلايم المستعار منه ترشيحا
وهو ذرت فان الذرو الرياح وتقديم كلا الطغيان
للاهتمام بدفعه وحصدا اذا جعلته حالا من النبيم يكون
اسناده اليها مجازا وتاويل تقييد ذرت بكلا الان
دفع ما يتوهم من اختصاصه بدفع الطغيان وتقديم حصدا
للاهتمام بشانه لدفع ذلك الوهم ومفعول مذروف
لارادة التعميم اى حاصدا جامعا ما ينبغي حصده وضبطه
وقوله عز وجل ما زالت اراد به الازالة بقرينة ابقاء على

لا

الشظف وتوبیخ السجن للعدای السجن الذی کان لیوسف علیه السلام محبوسا فیه وفی البیت وجوه غیر ما ذکرت لانثوضها اختصارا فالمعنی فرق شرع نبینا علیه السلام طلبة العصیان ما نظا جمیع ما بینی ما فظت مزیلا کل غم قبل ان سعث عن یوسف علیه السلام حین کان محبوسا فی سجن الاستقام وهذا البیت اشارة الی قول النبی صلی الله علیه وسلم کنت نبیا وآدم بین الماء والطین فالمعنی بالفارسیه دفع کرد ابر عصیان ترا نسیم شرع او در حالتی که حافظات جمیع انچه را حافظت لازم است زایل کرده شدت غم را از یوسف علیه السلام پیش از انکه بمانم فرستاده شود ... تا صل المعنی

دفع ابر معصیت کرده نسیم شرع او
داده یوسف را زرنج چاه و زندان هم شفا

ریاض الهدی حقا بذاتک لامعت
سقی شئت طغوی الحزن حفظا صنوی الحزن

الریاض بکسر الراء المهملة جمع روضة وهی الحدیقة

والهدی بضم الهاء هو الرشاد قال هدی للمتقین الآیة والمراد به الاسلام والحق خلاف الباطل وقد یقال هو الصدق والذات هی الحقیقة باعتبار الوجود لامعت ضلل ماض بمعنی اضاءت وانارت سقی بالسین المهملة والقاف من قولهم سقت الریح التراب اذا ذرته وهو کنایة عن التقبیح والشئ قد مر ذکره وطغوی بضم الطاء المهملة وسکون العین المعجمة هو الطغیان والحزن بالکسر هو الذل والجعط بالجیم والعین المهملة والطاء المعجمة هو الدفع وصنوی بضم الصاد المهملة الاعلام من الجماعة والواحد صنو وفی الحدیث ان للاسلام صنوا وصنوان والصنوان بضم الهاء هو الذل بیان الاعراب ریاض المضاف الی الهدی اضافة بیانیة مبتدا وخبره لامعت والباء فی بذاتک للسببیة متعلقة بلامعت وحقا منصوب علی المصدریة بفعل محذوف واجبا وسقی مسند الی الضمیر العائد الیه علیه السلام والشئ المضاف منصوب واضافة طغوی الی الحزن بیانیة وجعطا منصوب لانه ای اتیته علی المعنی المصدری والا فهو حال

عن ضمير متكلم وصوى المضاف الى المون اضاف معنوية
مفعول بقطعا قايمقام فى قول رياض الهدى استعارة
بجردة حيث شبه قوانين الاسلام بالحدايق والبساتين
فى ايراث الفرح فاستعار لها الرياض واضافها الى
الهدى تجريدا وفى قول رياض الهدى لامعات استعارة
ترشيحية حيث شبه قوانين الاسلام بالبروق فى
النور والاضاءة وقارنها ما يلايم المستعار منه
ترشيحا وهو لامعات كما لا يخفى وفى البيت التفات
من الغيبة الى الخطاب بالنسبة الى السابق عليه وبالنسبة
الى مصراعه الثانى التفات من الخطاب الى الغيبة
فالمعنى سابين الاسلام بامرة بذاتك وحدايق
العراق المستقيم زاهرة بصفاتك حال كونك واضعا
ايورث الحزن من الطنيان فى ايالعلامات الهوان
والخزيان فالمعنى بفارسيه بوستان اسلام
بذات تو منور است در عالمى كه نيست كننده
درخت بدلم عصيان را وضع كننده علامات
خسران را فاصل المعنى

كلستان دين بذات صد خمارت يافته
باكل شرعت نباشد خار عصيان زايتا
زفت ريح قبر المصطفى الشرك ذا دجى
فشورا اغلال الغيط مستبعث الاون
زفت بالزاء المعجمة والفاء من قولهم زفت الريح
التراب طرحتها عن وجه الارض والريح بكسر الراء الهبوب
معروفة وبمعنى النتنة ايضا والمراد هنا هو المعنى الاخير لكثرة
انتنه والتهه الغليه والشرك قد فرغ ذكره قوله ذا دجى من اسماء
السنة ودجى بضم الدال وفتح الجيم هو الظلمة الكثيرة بالفاء و
الفاء والعين والدال مفعول بمعنى الفاعل من ضعفت
الشجرة كسرتها والغلال بكسر الغين المعجمة جمع الغليل وهو
الغش والحقد كالصغار والصغير فان المصدر فى باب
الجمع يلحق بالصفة كما تقرر فى موضعه والغيظ بفتح الغين المعجمة
والياء فوق العقد والظاء المعجمة غضب كاش والمستبعث
اسم فاعل من الاستفعال من البعث اى المثير والاون
هو الرعونة بيان الاعراب الشرك هو المفعول به
لزفت واضافة القبر الى المصطفى اضافة المصدر الى فاعله

وذا وجي حال من الشرك وحضورا حال من فاعل رقت
او من فاعل الله وسو المصطفى عليه السلام وغلاظ
الغيظ مفعول حضورا والمستبشث فيه وجهان من
الاعراب النصب على الحالية والرفع على الخبرية
مبتدا محذوف فايدة الغرض من تقييد زفت
بالحال الاولى ذم الشرك اذا الحال في الحقيقة هو الرقت
وبالحال الثانية مدح الرسول عليه السلام والباقي
ظاهر فالمعنى طرد قوة النبي عليه السلام وشوكة
الشرك عن العالم ودفع غلايل الغضب وبعث
الترحم والرفق في بني ادم فاصل المعنى
بإذقه مصطفى شرك از دل عالم ربود
هم شفقت نيت كرده كينها سينها
سمى ذرره الافضال قد خص معجزا
يكون غلاظ الهرج مستشبثى اللطف
سمى باسين المهملة بمعنى علا والذرره بكسر الذال
المعجمة وبالراء العلا على الشي والجمع ذرى بالضم والافضال
ان قرئ بفتح الهمزة جمع الفضيلة وان قرئ بكسرها فهو الاحسان

وكالغضبين نايب المقام قد وقف التحقيق
رص على صيغة المبني للمفعول من قولهم مابش اذا لم تطب
نفسه مسند الى الضمير العايد اليه عليه السلام والمجر
على صيغة اسم الفاعل من باب الافعال هو الامر
الخارق للعادة المطابق لدعوى النبوة يكون بالحاء
المهملة مضارع كاح اذا تعب والغلاظ بكسر الغين
وبالظاء المعجمتين جمع الغليظ وهو خلاف اللين
قال الله تعالى فبما رحمة من الله لنت لهم ولو كنت
فظا غليظ القلب لانفضوا من حولك الآية والمرج
بفتح الهاء ويسكون الراء المهملة وبالجيم هو القتل و
مستبشث جمع اسم الفاعل من استبشث بالشين
المهملة والباء الشاه الفوقانية والشين المعجمة والباء
منقطة والثاء المثلثة بمعنى تبشث اى خلق خلالا استعمل
على التفعل كما حمل التفعل على الاستفعال في نحو كبره
وتعظم واللطف بفتح الطاء وسكون العين المهملتين هو
الضرب بالبنان بيان الاعراب
سمى مسند الى ضميره عليه السلام والذرره مفعول

المضاف الى الافضال منصوبا قوله وقد حص حال من فاعل
سمى بالضمير وهو كتول الشاعر
وقفت بربع الدار قد غير البلى
طويل سعارنها والساريات الهواطل
ومعجزا نصب بنزع الخافض اى بمعجز قوله يكون اذا اسند
الى ضميره عليه السلام حال بعد حال من فاعل سمى واما
اذا اسند الى الضمير العايد الى معجزا فهو صفة وغلاظ الحج
منصوب يكون وستشبثى حال من الغلاظ ولا يكتسى
التعريف بالاضافة لانها لفظية فانما تعرف الافعال
للاستغراق كالطعن وتكثير معجزا للتعظيم والباقى واضح
فالمعنى علانيا عليه السلام اعلى مراتب الفضايل
والاحسان حتى لعرشلب به جميع شداد التل
المتيقين بضرب السنان فالمعنى بالغا رسيد
بالايمان گرفت بر اعلى مراتب فضل در حالتى كه مخصوص
است بمعجزى كه غالب مى شود بر جملة شجعان حالتى كه
گرمتمسك اند بضرب سنان فاصل المعنى
احسان فضل را اورده در زير قدم

ان شه كازرشش سه طلعت معجز نما
شق الملق من غلط الضلال بشرعه
سطى صحب روز ثنية الكذب ذا دجن

شق بالشين المعجمة والقاف من قولهم شقاه اذا سخطه
ضد اى نجاه والملق بمعنى المذلق والغيط ما غلظ من الارض
منه فاضافته الى الضلال ضد الهداية بيانية فان الضلال
شى يغلط منه الانسان فى الدين والدنيا والشرع
هو الدين الذى شرعه الانبياء وسطى بالسين والطاء
المهملتين بمعنى قذر ونجس والصحب بضم الصاد وسكون
الحاء المهملتين جمع صاحب كركب وراكب والوزر بضم الزاء
المعجمة وبالراء المهملة هو الضعيف والثنية بكسر الثاء المثلثة وتسكين
النون وفتح الباء وفى العلة من قولهم اولياك
ثنية الاصحاب اى اراذلهم واراد باراذل الكذب اصحابه
والدجن بضم الدال المهملة وفتح الجيم جمع الدجنة من الظلمة
ولكن اسكنت الجيم ضرورة بيان الاعراب
شق مسند الى ضميره عليه السلام او الى المعجز فى البيت
السابق مجازا والجملة من الاعراب كلا التقديرين فى محل

والزور
مفعول والباقي شرعه للنبي والجرور عايد اليه عليه السلام
واسم تقوا ان جملة تتعلقا بسلى واستقران جعلة بمعنى
الملابسة فيكون تتدين ملابسا بشرعه وسلى حكمي في
الاعراب مثل مشى والصحب المضاف الى الزور مفعول
وثنيه الكذب بدل من صحب زور بدل الكل من الكل او
وذا اوثنى حال من الكذب على طريقة اتبع ملة ابرهيم حنيفا
فايدة لا يخفى ما في هذا البيت من تشبيه الخلايق بالمرضى
والضلال بالامراض والنبي عليه السلام بالطبيب الحاذق
وتشبيه شرعه بالدواء الصالح لدفع تلك الامراض و
الغرض من جعل شرعه عليه السلام سببا للشفاء الرغيب
فيه كان الغرض من اتيانه الحال من الكذب التنفير عنه
كما لا يخفى وفي الابدال من صحب زور بتوليه ثنيه الكذب
تصريح بالتوحيد وتوضيح لبطلان ما اعتقدوا من الشرك وعبادة
الاصنام وهذا على ان ركن حنيف فالمعنى الخلايق من
الضلال بشرعه المتين قاصرا اصحاب الاصنام الذين هم
زور الكذب وفي الكشاف المتن فالمعنى بالفارسية

نصب بتقوا يعني ما

شناخت داد خلايق را از زيغ ضلالت شريعت خود تا فكرد

اصل تبيان واكو اصل دروغ ظلماني اند في اصل المعنى
شربت شرعش دواء في كان معيت
نور شرعش كرده از مرده وجان دفع وجا
صفى بكسر الزهد شرعا وقد جلا
صقيطا سخيب النظم ذبا عن الثلن
صفى بالصاد المهملة والفاء من الصفاء خلاف الكدر
والبر معروف وزهد بضم الزاء المعجمة والهاء والدال
المهملة هو ترك الدنيا وعن بعض ارباب الحقيقة ان
الزهد مركب من ثلثة حروف كل منها تدل على ترك
اما الزاء فيدل على ترك الزينة واما الهاء فعلى ترك
الهوى واما الدال فعلى ترك الدنيا وشرعا منها بمعنى طريقا
اريد من شرعا واراد بتوليه جلا وقع من تولهم جلوت
السيف اذا وقعت صداه والصقيط بالصاد والقاف
المعجمتين والياء حرف العلة والطاء المهملة على فعيل من
البيراق تحرق منها بيرا خرى فيصراها شقيقا لا يشربه احد
والسخيت بالسين المهملة والخاء المعجمة والياء حرف
العلة والتاء المثناة فعيل بمعنى السخيف والنظم خلاف

العدل والذب بازالة البعي بتصعيف الباء الموحدة
من الدفع والكف بضم الثاء المثلثة جادة الطريق بيان
الاعراب صفي مسند الى البحر المضاف الى الزمد والباء
في كمثله للسببية وشرعا على المعنى الاول فهو تمييز نحو طاب زيد
نفسا اذ رفع الابهام عن نسبة في علم وعلى المعنى الثاني
حال من بحر الزمد وجلا مسند الى الضمير العايد اليه عليه
السلام وضفيطا منصوبا وسخت الظلم بدل منه وذبا
وهو المفعول المطلق بغير لفظ فعله وجعلا حالا عن ضمير طا
كما على معنى اسم الفاعل اظهر ومنصوبا ذبا بمحذوف اى حال
كونه ذابا عن ذلك الضعيف عن جادة الطريق ليلا منع الكلل
فيه وهذا عن كرز عليه السلام فاصلا بين الكلال والكرام
فايدة في البيت التفات البطرالى سابقه من الغيبة
الى الخطاب وتقديم بكل لارادة الاختصاص وفي قوله
وقد جلا ايضا التفات من الخطاب الى الغيبة اذ كان
المقام مقام جليت والباقي ظاهر على المتامل فالمعنى
ظهر بحر العباده عن التكدر بذاتك دون غيره بالتعيين حال
كونك ذابا عنه باشد يد الظلم عن جادة الطريق فالمعنى

صافي شد دريا عبادت بذات تو در حالتي كه بود
دفع كننده از بحر كه سخت تاريك است از جاده وردم فاصل للكن
عالم ستوى بذاتش روشنيها يافته
دفع كرده از زره اصل طلبت جاء بلا
ضفي منبز الاسلام كلموا بخرقه
ذوى الشغب كظما موصلا جنة العدن
ضفي بالضاد المعجمة والفاء من الضفر بمعنى السبوغ
والمنبر بالثاء المثلثة والباء الموحدة والراء المهملة
هو الملبس والطرق بالطاء والراء المهملتين بمعنى
البسط والخرق بالخاء والراء المعجمتين وبالعاني بمعنى
الضرب بالسنان والشغب بالشين والغين المعجمتين
والباء بنقطة تحتها الشر وقيل هو الكدر والكظم بالظاء
المعجمة اجتراع الغيظ والموصل اسم فاعل من الايصال
والجنة هي البستان والعدن الاقامة قال الله تعالى
جنات عدن اى بساتين الاقامة بيان الاعراب
ظرف حال من فاعل صفي وهو بمعنى اسم المفعول الا
بمعنى ظاء والباء في بخرقه للسببية والضمير المجرور عايد

عابد الیه علیه السلام وذوی الشعب منصوب بالخزق و
الظاهر انه مفعول الفاعل وسوغ ذلك عن فاعل المصدر المضاف
الیه وجنات العدن منصوب بالواسطة لوصلا ومنصوب
الاول محذوف ای موصلا من متبعه الی جنات العدن
فائدة قوله صفی مشیر الاسلام اشارة الی قوله تعالی
الیوم اکملت لکم دینکم واتممت علیکم نعمتی ورضیت
لکم الاسلام دینا وفائدة الحال الاولی اعنی کلما دفع ما
توهم من غلطه مع تغیره بالسنان جمیع ذوی الشعب
فاتی بها لیکون معنی الکلام انه علیه السلام مع ضربه بالسنان
کاظم الغیظ غیر علیظ القلب بل انما ضربهم لارادة
الاسلام واستحقاقهم الخزق وقوله الحال الثانیة
بیان الغرض من ارتکاب ذلك الامر الخطیر و
الباقی ظاهر فالمعنی کل مجلس الاسلام مبسوط
بسبب ضربه بالسنان اصحاب الحقد والعدوان
حال کونه موصلا الی جنة الرضوان فالمعنی
ان رسیدن کامل شد مجلس اسلام در حالتی که
مبسوط است بسبب محاربه با اهل عدوان در حالتی که

ماد نایذه بستان اقامت است یعنی بهشت شعر
مجلس ایمان بغرب انتی دلشن وسیع
مفدن لطف ان دلیل راه جنات علا
طلا جمع صحب الفوز عبثراه ذابة
کذبش سقام الصعوفذا بلاظن
العذاب الظاء المهملة من الاعناق واعدا الطلیه والفوز
بالفاء والزاء المعجمة الظفر بالخیر والنجاة والعثراء بالعین
المهملة والثاء المثلثة والراء المهملة علی زنة فعلاء بمعنی اسما
علی القوم واذلالهم واراد به الخواضع والذات قد مر شرحها
والکدیش بالدال المهملة والشین المعجمة فعیل من الکدش
وهو السوق الشدید والصعام بفتح السین المهملة مرض
کالشوق والشقوة بالصاد والعین المعجمتین صوت
الذلیل المقهور واراد به صاحبه اعنی الذلیل المقهور اطلاقا
للحال وارادة للمحل والخذم بالخاء والذال المعجمتین القطع
والنعن بالطاء المهملة الشك والیقین والمراد هنا هو المعنی
الاول بیان الاعراب طلا المضاف الی جمع المضاف
الی الفوز مبتداء وعثراه المضاف الی ذاته خبرها وکذیش

المضاف الى الصفة لذاته واضافة الكديس الى
السقام اضافة الفاعل الى مفعوله وهذا اما المفعول
لكديش السقام او حال من الضمير المستتر في الكديش
الراجع اليه عليه السلام ومفعول الخذف الضمير المجرور
العايد الى السقام وفايدة اضافة ظلا الى جمع صحت العذر
الاستغراق كتعريف العذرا اضافة العشراء الى ذاتية
ستد تعظيم المضاف اليه ووصف الذات للمدح والاشارة
الى ان المذلة عند ذاته والخضوع لديها جل الغزة لان
ذاته قاطع سقام الذل فلا سقى للماصين عند ذل و
التقييد بالكمال تستد زيادة المدح كما لا يخفى وفايدة قوله
بلا مين دفع ما يتوهم من الاطلاق ومعنى اعناق جميع
ارباب الظرف خاضع عند ذاته عليه السلام واضاعن
الاذلاء والصغا جميع السقام فالمعنى
بالفارسية كردنها جملة اصحاب طرف ذليل ذات اوست
كردانندة رنج مذلت وبرندة ان ذلت بى كمان شعر

سرو ران دين ودنيا دات زوبر در كش
ذات پاكش دردها را دور و سندا زاده وا

ظلام ابتداع الشرك ذى الخفض جوزت
بسنته فثما ظلا الرعيس في الكفين

الظلام بكسر الظاء المعجمة جمع الظلامة الخورة والابتداع
سوالاتيان بالبدعة وهى خلاف السنة قال الشاعر
وكان النجوم بين دجاها ...
سنن لاح بينهن ابتداع
والخفض بالخاء المعجمة والفاء والضاد المعجمة خلاف الرفع
من قولهم يرفعه من نشاء ويخفض من نشاء وجوزت
من الجرم وهو القطع اى قوطعت والثم بالثاء والثاء
المثلثة هو الجمع وظلا بضم الظاء المعجمة الشخص يقال انه
لجميل الظلال اى لحسن الشخص والرعيس بالراء المفتوحة
المهملة والعين المعجمة والسين المهملة هو الخيز والكفين
بكسر الكاف وسكون الفاء والطائين معروف بيان الاعراب
ظلام المضاف الى ابتداع المضاف الى الشرك الموصوف
بالخفض مبتدا خبره جوزت والجار والمجرور راجع
بسنته متعلق بجوزت وثما اما للعطف او لجوزت
او حال من الضمير العايد اليه عليه السلام وظلا المضاف

ال الرجيس متعلق تتناسق متشابهة في البيت
من الصنايع مثل الجمع بين البدعة والسنة والخفض والجزم
وغيرها من نكات المعاني والبيان ظاهرة على الواقف
بالعلوم الثلثة فالمعنى ظلمات ابتداع الشرك المذل
ظلمت بسنة البيضاء جامعا لشمس الخيرات حضن الخلة ليلا
لظرف على النائية المعنى بالفارسية تاريكيها بدعتها
شرك بنور دينت او دفع شد در عالمي كه جامع خيرات
در حصار بتاء فاصل المعنى
با وجود نور شرعش ظلمت بدعت ماند.
إفت از سنتش كاز در عالم استوا
عميق بحار الجود ذو الكشف فاغط
بيت ظلال المترقيظا طوى سكن
العميق من قولهم بحر عميق اذا بعد قعره و بحار جمع
البحر و الجود افاضة ما ينبغي لا لعوض و كشف مرفع
يجب يتال فلان ذو الكشف اى ليس بينه و بين
الحقايق حجاب وهذا اشارة الى استجابة دعاء عليه
السلام حيث قال رب ارنى حقايق الاشياء كما هي عليه

والف غط بالغاء والعين المعجمتين والطاء المرطلة
هو الرقيع الامين يعني انه امين ادآء الرسالة الخبيط
على قوانين الاسلام و بيت قد مر بيانه و الطلال
بكسر الطآء المهملة المطر المتفرق تتبع مناشئ بعدشي و
اراد بها ههنا سحام الحرب اذ كثيرا ما يشبهون الشجاع
بالامطار في التتابع كما قال الشاعر

زانبوه و ليران زره پوشش
زمين ماند بكراز باد در جوشش
بزاد يعني از كرد سوار ان
كه بود از تيغ و تيرش برق و باران

و الغز بالزاء المعجمة المسددة هو كيك الشاة و
نحوه و هو سنا بمعنى اسم الفاعل و اضافة الطلال اليه
من قبيل اضافة الموصوف الى الصفة اى الصفة الهمام
الغازة المتكرر كان الكرة و التقدير ثابت عند السهام
المتوالية التتابع و الغيظ بالغين و الياء فوق العلة
و الظاء المعجمة استداد الحر و الطوى بضم الطاء المهملة
موضع بكه و قيل موضع بالشام ايضا فهو معرفة

وقیل اسم مکان مطلقا فیکون نکرة منصرفة والمراد منا مکان
الحرب والسُّنُن بضم السین المهملة وسکون النون والجیم من
قولهم یوم سنن ومکان سنن ای حار واضافته الی سنن ایضا
من قبیل اضافة الموصوف الی الصفة ای شدید او
مکان سنن ومنا اشارة الی کمال شجاعته علیه السلام
حیث یثبت عند السهام فی مثل هذا المقام بیان
الاعراب عمیق بحار الجود خبر مبتدا محذوف ای محمد
صلی الله علیه السلام وقوله ذو الکشف وما عطف علیه
طلال المزن اخبار متعددة واضافة العمیق الی بحار الجود
اضافة اسم الفاعل الی فاعله وقیظا حال من ضمیر ضاعط
وطوی سنن فاعل الکمال فایق حذف المبتدا لاغراض
کثیرة من ادعاء التعین وتنظیره عن اللسان وضیق المعان
وغیر ذلک قام نائب المقام فالمعنی محمد علیه
السلام بحار جوده عمیق عالم بحقایق الاشیاء واین بالتعیین
ثابت عند تلاطم سهام الکمام وان اشتدت حوار المقام
فالمعنی بالفارسیه محمد علیه السلام بحر جود عمیق
است وصاحب کشف است واین است در همه

کارها ثابت است در بیش تیر باران خصم از کمال
دلیری در وقت کمال کرم فی صل المعنی
بر احسان است وصاحب کشف در همه جا این
وز کمال بردلی هرگز نترسید از وغا
غلبت کرام الخلق فضلا وغرة
وحیثما یصوب السقط یلحظه ذو سنن
غلبت فعل ماض ای وفقت والکرام جمع الکریم و
کرام الخلق اشرافهم والفضل معروف والغرة طلعة
الذی قال الله تعالی الغرة ولرسوله والمؤمنین الآیة والحدیث
بالدال المهملة والثاء المثلثة فعیل بمعنی حسن الخلق
والسقط بالسین المهملة والقاف والطاء المهملة وهم
السقط وهی العثرة والزلة معنی سوء حسن الخلق مع
ارباب الزلة ویلحظ فعل المضارع من اللحظ بالزاء
والظاء المعجمة وهو النظر الی شیء بمؤخر العین لدقة فیه ووضع
غرة علیه السلام سبب دفع الهموم ورفع الغموم
حذف الجار واوصل الفعل الی المجرور وبیان الاعراب
کرام الخلق مفعول غلبت وفضلا وغرة نصب علی

الشيء وديشا حال من الفاعل وهو تاء الخطاب ورهب
السقط متعلق بديشا والضمير المتصل بمكلف عايد اليه عليه
السلام وذو مثجن فاعل والجملة منصوبة المحل على انه
حال من الضمير المذكور فايع في البيت الثقات من
الخطاب الى الغيب فاعلم انه لا يلزم التكرار في القافية ايرادُ
مثجن موتن لانه مناكره وفي صدر الابيات معرفة و
مثل هذا لا يعد تكرارا في القافية كما تقرر في موضعه فامنن
فاق رسول الله اشراف الخلق بالفضل والعزة فالطفنا
مع اصحاب العشرة والنذر وجه اليه لاصحاب الهم
والحزن فاصل المعنى
برجيع انبيا فايق بفضل وعزونت
شادى اصل غم وبشنده اصل خطا
فلولاك لم تُدَحِ القراطُ وشمسه
ولم يُخزَ خيث الظلم ذى القطع والغبن
تدع
فعل المضارع المبني للمفعول من الدحو بالدال والحاء
المهملتين وهو البسط والصراط الطريق والشمس معروف
ولم يجزم فعل المضارع ايضا من الجزاء بالجزم والزاء المعجمة

وهو معروف والبث بضم الباء الموحدة وسكون الباء المنقطة
وبالثاء المثلثة ضد الظهر والقطع بفتح القاف وسكون
الطاء المهملة وبالعين المعجمة هو القهراى فوعل على من
اتصف به اى على صاحبه والغبن بالعين المعجمة والباء المنقطة
وهو الخسران في المال واراد به الكسران مطلقا بيان
الاعراب خبر لولا المحذوف وجوبا اى لولا انت
موجود وقولهم تدع الصراط جواب لولا وخبث المفعول
مفعول لولا انت لم يبسط طريق الاسلام اى قانونه مع
خبث وقولهم لم يجزم عطف على لم تدع وخبث الظلم هو
المفعول القائم مقام الفاعل وذى القطع صفة الظلم
والغبن عطف عليه فايع في بيت اشارة الى الحديث
القدسي في حق عليه السلام هو لولاك لولاك لما خلقت
الافلاك وفيه التفات من الغيبة الى الخطاب بالنظر
الى المصراع الثاني من البيت السابق فالمعنى
اى فارسيد اگر نه تو بودى كشوده نشدى راه اسلام
وروشن نشدى آفتاب ان وجوادا وه نشدى
اصل ظلم كه موجب قهر است بركنده نشدى وخوب

وبان وين زدنيا في حل المعنى

كر بودى ذات تو خورشيد دين بزادى
هم نكشتى دست ظلم اندر جان كوته زا

تقوم به ذو العرش اسرى تلاطفا
يقظ غضوب الخصم تدجج بالزكن

القوم بالثاء المثلثة هو الجمع للخير وذو العرش هو
الله تعالى واسرى بمعنى اذهب ليلا واللاطف هو
الرفق والرأفة ويقظ فعل المضارع المضاعف
بالزال المعجمة والظاء المعجمة بمعنى نظر والغضوب
بالغين والضاد المعجمتين والباء بقظ موشد يد
الضب وسريعه والخصم معروف يستوى فيه المذكر
والمؤنث والواحد والجمع فاضاف الغضوب اليه
يحتمل ان يكون من قبيل اضافة الصفة الى الموصوف
ليكون تقديره الخصم الغضوب ويحتمل ان يكون من
قبيل اضافة الواحد الى الجمع اذا حمل الخصم على الجمع يعنى
يظهر غضوب الخصم الذى يسعى فى تكليف بغير
الغضوب وهو بالباء المهملة والجيم هو غلب الجبة

الزكن

والزكن بفتح الزاء المعجمة هو العلم ببيان الاعراب
تقوم خبر مبتدا محذوف وضميره يعود الى القوم
وبه متعلق باسرى وذو العرش مبتدا خبره
اسرى والجملة مع ما يتعلق بها صفة لقوم وتلاطفا بفتح
ان يكون تمييزا عن نسبة فى جملة اسرى وان يكون
حالا من ضمير اسرى بجعله بمعنى ملاطفا ايم الفاعل ويقظ
بفتح ان يكون صفة لقوم بعد صفة وان يكون خبرا بعد
خبر او استيناف تعليل مثل ندا فى الجملة الاولى لانها فى الصفة
اظهر كما لا يخفى وغضوب مفعول يقظ ويصح يقظ حالا
من ضميره واعراب تدجج كاعراب يقظ وبالزكن
متعلق بجا اى غلب بالعلم والبرهان تا يدع
تقديم به لغرض الاختصاص وفى قوله تدجج التفات
البدّ من الخطاب الى الغيبة والبيت اشارة الى
قصة المعراج وباقى القيود فوايد ظاهرة تا بمعنى
با فارسيه صاحب خيرات كه خداى عرش
از لطف او را بعرش برد وبعد دور كرد
خصم غضبناك را وغالب شد بر اعداى علم وبرهان

فاصل المعنى

جامع خیری کہ از لطفش مذابرعشش برد
اک غالب برہمہ اعداست بی چون وچرا

کسوت ثیاب الخزیج ذوی هُدی

طموسا شواظ القعر قضما بالزحن

الثیاب جمع الثوب وہو ما یلبسہ الانسان والخز
ابناء والالف والبیت والراء المعطلة الفضل والطویل
فعول من الطیلسان بالطاء والسین المعطلتین ہو
المخ والشواظ بضم الشین وکسرہا اللہب الذی
لا دخان معہ والمراد بہ ہہنا مطلق اللہب
والقعر بالقاف المہملة والعین المخ المیل واراد
ہہنا المیل عن الحق والصواب والقضع بالقاف
والصاد المہملة والعین المعطلة قدح والزحن بالزاء
المخ والحاء المہملة الابطاء بیان الاعراب
ثیابَ الخز ہو المفعول الاول من کسوت والثانی
جمع ذوی هُدی وطموسا حال من الفاعل والشواظ
المضاف الی القعر مفعول طموسا وقضعا الفاعل

ہ بعد حال وہو بمعنی اسم الفاعل فاعلم انہا
طموسا وقضعا تنازعا فی بلا رحن فلنحمل علی ای مذہب
یراد فائدة فی البیت الالتفات بالنظر الی المصراع
الثانی من البیت السابق من الغیبة الی الخطاب
وفائدة من نکات البیان غیر مخفیة علی المتأمل
فالمعنی بالفارسیة بوشانیدی جامہا فاخر جلد
ارباب هدی را در حالتی کہ محو کنندہ اثر خلاف
صواب را وقہر کنندہ برہان بی توقی فاصل المعنی
جامہ فاخر از تو در بر کردہ اند ارباب دین
ای ز خاک استانت اشک عصیان قضا
لغازہ نوح خلاصا عن الغرق
کشت ثبا الاسباط ذی الفند والظن

فازہ من الفوز وقد قرن نوح اسم علم النبی علیہ السلام
والخلاص ہو النجاة والغرق بالعین المعجمة والراء المعطلة
والقاف ہو فی الثبت بالثاء المثلثة والتاء والثاء
المسدودة ہو الشق والصدع والثبا بفتح الشین
المعجمة والباء الموحدة ما نشب فی الحلق من غصة ونحوہا والمراد

بثث شتی الاسباط شاق غمومهم وصادع همومهم
والاسباط قبایل بنی اسرایل والفدر بالضاد
المعجمة والدال المهملة هو الرفق کذا فی الصحاح وهو الحسن
ههنا بعنی التیسیر والمراد بصادع عم الاسباط
الموصوف بالصفتین هو موسی علیه السلام
بیان الاعراب یقع حیل اللام فی الفار علی انه
جواب قسم محذوف وعلی التاکید فقط والباء فی
به للسببیة ونوح فاعل فاز وخلاصا منصوب وعن
الغرق متعلق بالخلاص والثبث المجرور بالکاف
الی شبا المضاف الی الاسباط قایم مقام المصدر
ای فاز نوح علیه السلام عن الغرق فوز موسی علیه
السلام عنه ای کلاهما بنیانا محمد علیه السلام فازا بالخلاص
عن الغرق اما النوح فمن الطوفان واما موسی فمن
الیم بعد ما التقطته امة فیه فایع فی البیت التفات
بالنظر الی سابقه من الخطاب الی الغیبة والجمع الجامع
بین الضمد والظن المصحح عطف احدهما علی الاخر
کون کل منهما صفة کمالیة تقدیم به للتخصیص فالمعنی

بعد سر

بالفارسیه فیروزی یافت نجات خلاص ازغرق شدن
نوح علیه السلام بسبب محمد مصطفی علیه افضل الصلوات
بجوشکننده غم بنی اسرایل که صاحب شفقت
وعلم است یعنی موسی علیه السلام فی حل المعنی
باوجودش یافته نوح ازغم طوفان خلاص
بجوموسی کلیم آن صاحب علم ووفا

ملاک الهدی فی قبض شرعة مصطفی
فوز لابث الجمط للعصم ذاشجن

الملاک بکسر المیم من قولهم ملاک الامر منوط بهذا یتوصل الی قد
به من هذا یعلق الثوب ملاک الصید والقبض هو الاخذ
والشرعة بکسر الشین المعجمة من الشریعة قال الله تعالی لکل جعلنا منکم شرعة ومنهاجا والمراد بمصطفی هو
رسول الله صلی الله علیه وسلم وان حذف اللام عنه
ضرورة وکان جعل علامة والحزول بالحاء والزاء
المعجمتین فعول من الحزل وهو التطع والبثث بالباء
المثلثة وبالثاء المثلثة هو الاصل
والجمط بالجیم والعین المهملة والطاء المهملة هو السیء

الخلق والغنم بالغين المعجمة والسين المهملة وهو
الطلاء اسكنت العين ضرورة فانه في الاصل على زنة
الشق والشحم بالسين المعجمة والحاء المهملة الطرد
بيان الاعراب المصراع الاول مبتدا
مع الخبر وجزولا حال من المجرور اعني مصطفى وبنحشت
اللفظ متعلق بجزولا واللغم متعلق ببتولد اسحن اذ
المصدر وان اخر عن الظرف يعمل فيه على الاصح
لان الظرف ما كفيه راكه من العمل او بمصدر
تقديره المذكور وذا شحن حال بعد حال من نايد
وضع المظهر مقام المضمر اعني قول مصطفى للتبرك و
الاقتداء بذكر نبي عليه السلام وتشريف اللسان
باجراء اسمه عليه وتعريف المدى للجنس واللغم
للاستغراق والبيت اشارة الى نسخ جميع الاديان
بشرع محمد فالحسن اصل راه يانش وراه نمودن
در فراگرفتن شرع مصطفى است كه قلع كننده
اصل خلق بداست وسرطلت راه اينده
است فاصل المعنى

على الماويد
او صنه له م

اصل

وصل دين اندر قبول شرع پاك مصطفى
دافع خلق بد وطلت ذ مجمع وَ را
بَنى باسمه ذُو الكوت لَا فَتِيقَ فُرزدًا
كظيما ضَحًى ممّا عن الغبن في البطن
بنى بمعنى تخلص والكوت السكه والمراد بذى الكوت
سوتر نبى عليه السلام والفتيق الشك قال الله تعالى
ولا تك في ضيق مما يمكرون وفرزدا اسم مشتق من
ازدرد بالزاء المعجمة والراء والدال المهملتين بمعنى
التبلع والكظيم مجتمع الغيظ قال الله تعالى وابيضت
عيناه من الحزن وهو كظيم وضحًى بالنون والحاء المهملة
بالقصر هو الشروارادبه هنا بقرينة تعلق الكظيم
به الغيظ والغبن بالغين المعجمة والباء الموحدة الضعف
من قولهم رجل غابن اى ضعيف خاسر والبطن
بالباء بنقطة واحدة والطاء المهملة معروف والمراد به هنا
بطن الكوت الذى ابتلع يونس عليه السلام

بيان الاعراب

ذو الكوت فاعل بنى والباء في باسمه للسببية والضمير

الاسم مناسقم والمراد نجق به لا باسمه ولا لفي الجنس
فيتبق اسما وخبرا محذوف اى لا صيق حاصل
ورزدا حال من فاعل بجن مثل كظيما وقيل مفعول
كظيما وخفقا حال بعد حال ثانية اى ضاقا ضعيفا و
عن المغبس متعلق بمحى وفي البطن ظرف مستقر وقع
الحال عن الفاعل اى حاصلا في بطن الحوت صيفا
كظيما غيظا عليها غايظ العرض من الحال المقترنة بين
الحال وذى الحال سوق ما يتوهم من الجزاف فالعين
بالفارسية خلاص يافت پرنس عليه السلام
ببركت محمد صلى الله عليه السلام از تاريكى بطن ماهى
در حالتى كه بخلق ماهى خورده بود وخورنده خشم
بود ودر شكم ماهى قرار گرفته

فاعل المعنى

پرنس از تاريكى خلاص از بطن ماهى يافت
در حالى كه خشم خوردن بندجيرى غذا

زجيف به شخص البغوث تلازما
بقيضا طلاه اكثر بالفظ ذا الحن

الوجيف بالجيم المضطرب والبغوث معروف
والبعوث الصنم وتلازم ظاهر والقضم اللقم وتقدم
ذكره كالفلا واللفظ واللحن بالحاء المهملة من النطق

بيان الإعراب شخص البغوث مبتدا
خبره والضمير فيه عايد اليه عليه السلام وتلازما مصدر
فعل محذوف مسند الى دال عليه زجيف وهو
الوصف اى الاضطراب تقدير الكلام يتلازم
البعوث الاضطراب به تلازما وقضيما حال من
المجرور في به وضمير طلاه عايد الى البغوث والكثير
مفعول لقضيما بالفظ حال ايضا من ذا لك
المجرور اى ملابسا يظهر ما ينبغي ان يظهر من الحن حال ايضا
منه اى حال كونه ذا لحن وما في هذا البيت من
النكات والمبالغات الحسنة غير خفي على المتامل
فالعين بالفارسية لرزانست تثبت السبب
محمد عليه السلام در حالتى كه قهر كننده است بر هم
بت از بران شكستن در حالتى كه ملابس است
حضرت او براندن مرجه بايد براند در حالتى كه صاحب

هستی است و خوبی ذهن تامل المعنی
ذا ثبات خانه دیت نیز لرزان بوده اند ذی
زان رسولان بت شکن و ان صاحب عقل
حمید نظی الطغوی بشرعک لاصفا
ترح النش قصبا شبا الحسر ذی الومن
الحمید من حمدت الارض فهی حامدة والنظی هی النار
والطغوی قد فسرها بقوله لاصفا ای لا معاش قولهم لصف
الشی اذا لمع ترح تبا الخطاب و بالزاء البعد و بالنون
المهملة مضارع ازاح اذا تبعد والنش هو الشرب والنهب
بالنون وسکون الحاء المعجمة و بالباء بنقط الخطوط
وشی قد مر فی بیت اللام والحسر معروف والومن
جعل الشخص ضعیفا بیان الاعراب
نظی الطغوی مبتدا و خبره حمید ولا یلزم تانیث الخبر
لما تقرر فی الصرف و علی هذا الطریق قوله تع
إن رحمة الله قریب من المحسنین و بشرعک متعلق
بحمید ولا صفا حال من المجرور و هو شرعک
وترح جمال من کاف الخطاب فی شرعک والنش
الی

نعوذ

منصوبا و قصبا حال من فاعل ترح او المفعول له و
شبا الحسر مفعول قصبا و اضافه شبی الی الحسر فی
البیانیة اظهر و من الومن صفة له و مفعول الومن
محذوف ای ذی الومن صاحبه فایدة تعریف الطغوی
و الحسر للاستغراق و فی البیت التفات بالنظر الی
ما سبق من الغیبة الی الخطاب فالمعنی بالفارسیه
مرده است اتش عصیان بسبب شرع تو که در
درخشنده است در حالتی که تو زایل کننده بدیها را
و قطع کننده غمها را ان ضعیف کننده و فی اصل المعنی
اتش طغیان باب شرع پاک کشته شد
ای نباک درکت فانی به شرعا
لا آمن به الاسلام حفظا لذی الکظة
قشر عا عشا، الکیص ذی الترز الدجن
اقشر فعل ماض بمعنی رجع والکظ بالکاف المعجمة والظاء
والراء المهملتین هو المنزر والقشوع فعول من القشع
بالقاف والشین المعجمة والعین المهملة بمعنی الکشف
والعشا، بضم العین المعجمة وبالشاء المثلثة ما یعشی السیل

وكذر والمراد به هنا مطلق الكدورات والكيش
بكسر الكاف وسكون الياء وفي العلة وبالشاد
المهملة سوء الرجل السيئ الخلق والتز بضم التاء المثناة
وسكون الزاء المهملة وبالزاء المعجمة الشدة والدجن
بضم الدال المهملة وبالجيم من الظلمة وقد مر بيانها بيان
الاعراب اللام في لأمض مثلها في لقارو حفظا يصح
جعله حالا من ضمير به ومن الاسلام مجازا كما يصح
جعله المفعول له والبحث في قشرعا كالبحث
في حفظا في الوجهين السابقين والعنا مفعول
قشرعا غايه تعريف الظرف للاستغراق وتيكه
قشرعا بيد التعظيم وصف الكيش بيد كمال قوة
القشرع ودوم الموصوف وبابيداد الدجن بعرفة
ومن قبل نكرة لا يلزم التكرار في القافيه لما مر
في موضعها وفي البيت التفات من الخطاب الى
الغيبة بالنظر الى السابق فالمعنى بالفارسية
رجوع كرد اسلام ببركت رسول اله عليه السلام ازرا
نكاه داشتن اصحاب منزلت در حالتى كه ابر ع

فليق

خلق بدمردم به خلق است كه صاحب شدت
وظلمت اند فاصل المعنى
بهر حفظ خلق دين حق بار باز آمد
كرده ولها خلايق از كدورتها جدا
يغوثيكنه ذو التقريظ صعفا لاوا
فبدا سداد العيش يا فلس الطبن
يغوث فعل المضارع من الغوث بمعنى الغياث
والتقريظ سوء المدح والمراد بذى التقريظ سوء المادح
واللاقه بالهاء المهملة وبالزاء المعجمة المضايق قولهم جد
صيغة الامر من الجود وقد مر بيانه والسداد بفتح السين
والدال المهملة الاستقامة والعيش معروف والفلس
النحاس يقال بين لنا فلس الكلام اى خالصه والطبن
بفتح الطاء المعطلة والباء سقط سوء الفطنة اسكنت
الباء رعاية للوزن بيان الاعراب
ذو التقريظ فاعل يغوثيكه وصعفا حال من الفاعل
او مفعول له واللاقه سوء المفعول له في لمرف للضرورة
والفاء في فبدا فصيحة والضمير المنصوب المتصل

الیه الی ذی التقریظ متصور الاول والثانی سداد
العیش والباقی ظاهر **ف یه** تقریظ التقریظ
للعهد فی النداء حرف غیر متمکن بالبناء دی القرب
مع انه خاطب فی بعوثک اشارة الی بعد منزلته عن
ان ینادیه بحرف متمکن بالقرب وفی البیت
التفات من الغیبة الی الخطاب بالنظر الی السابقة
فالمعنی بالفارسیه فزاید میخواهد از تو مادح
ازجهت ضعف مقامات شدت پس عطا کن
ویرا خوبی عیش الی خلاصه دانش **فاضل المعنی**
مادح ذاتت کز فزاید از تو میخواهد صفت
عیش مرد و عالمش کن ای شهی دانش عطا
فیا فاتم الکرام الرسل متدیا
علی کلهم بالتدر والفضل والزین
انی تم بفتح التاء وکسرها سوالآخر والمتدم سوالاول
والتدر سوالبلغ مطلقا واراد ههنا البلغ فی الشرف
والفضل الفضیلة **والزین** بانزاء المجة والیاء فی
العلة خلاف الشین **بیان الاعراب**

متدیا حال من الخاتم المضاف الی الرسل الموصوف
بالکرام وعلی کلهم متعلق بمتدیا والباء فی بالتدر للسببیة ای
هو متقدم کمالا وان آخر زمانا **ف یه** الغرض من وصف
الرسل هو تحصیل زیادة مدح المصطفی علیه السلام من
قوله متقدما علی کلهم **فالمعنی** بالفارسیه ای خاتم پیغمبران
بزرگوار که متقدمی بر جمله ایشان بقدر و منزلت
وبفضل وزینت **فاصل المعنی**
ای پس از جمع رسولان و متقدم بر همه
در علو قدر و در انواع افضال و بها
ویا من به نیل المقاصد کلها
ویا لمجاه یا ویه ذو الفرح والحزن
النیل هو الاصابة والمقاصد المطالب والملجاء مصدر
المزید یا ویه فعل المضارع بمعنی یلجاء والفرح والحزن
معروفان **بیان الاعراب** من موصول
صلته به نیل المقاصد وکلها تاکید المقاصد ویا لمجاء عطف
علی یا من والضمیر المنصوب المتصل بیاویه عاید الی
لمجاء کان ضمیره عاید الی من وذو الفرح فاعل یاویه

یعنی هوالذی یا وضع الیه کلا الفریقین فالمعنی بالفارسیه
ای انکس کرباو پست دریافتن جله مقصود ها وای انکس
کرپناه هرصاحب شادی وغم است بلیت
ای مبتدا دراک هر مقصود در هردو جهان
وی پناه جله اصحاب شادی و غنا
لیترجوک منبعا عابد فی المداحض
وما غاب من یرجو اکرام اولی المنن
یرجو فعل المضارع من الرجاء وهو الامل والضبع
بالضاد المعجمة والباء بنقطة والعین المهملة وهو الید
الشی وعابد بالعین المعطلة والباء بنقطة والالف المهملة
اسم الناظم حصل له وراه احتاج فی التخلصات لنقل
اسمه الاصلی وهو عبد الرحیم والمداحض بالالف والحاء
المهملتین والضاد المعجمة المزالق وغاب من الخیبة
وهی الخسران والمنن الانعام من قولهم من علیه
اذا انعم ومن هذا اشتق المنان اسما لله تعالی

بیان الاعراب

الکاف المتصل بیرجوک بایصال الفعل بحذف الجار

منصوب

منصوبا تقدیرا یرجو منک رضیها مفعول یرجو وعابد
فاعله وما فی ما غاب نافیه والجملة المصدرة بالواو حال
من فاعل یرجو فالمعنی بالفارسیه امید میدارد
از تو دست گرفتن را عابد در هلکها و نومید نشده مر ک
امید دارد از بزرگان صاحب انعام بلیت
کس نشد محروم هرگز از در اهل سخا
عابد از خاک درت دارد امید مکرمت
فعالی ابتدایی منتهی جودة الذهن
ه هدیت الی نظمی بیضاء احمد
وقد مر معنی الهدی والنظم فلاف النثر والبیضاء هی
الشمس واحمد اسم رسول الله علیه السلام وعالی فعل ماض
بمعنی فاق والابتداء وجدان ما یوصل الی المطلوب
ومنتهی الشیء انتهاءه وجودة الذهن حسن هذه العقل
والاعراب ظاهر فاعرف الفاء فی قوله تعالی للتعلیل
کانه قیل ما الدلیل علی انک هدیت الی نظم بیضاء
احمد فقال لانه عالی ابتدایی منتهی جودة الذهن ومثل
هذا الابتداء لا یمکن الا بیضاء احمد علیه السلام ولا یصح

جعل الفاظ فصیحه فاعلن بالفارسیه
راه یافتم بسوی نظم باصحاب محمد علیه السلام ازان جهت
بالا بین گرفت راه یافتن مرا نهایت خوبی دهن

بیت

زان جهت در خوبی آمد نظم من پیش سخنها
سوی نظم خود بنور مصطفی ره یافتم

وقد جوّزت من جهة لکن بقیّة فادما
یعنی عما ینبغیه من الوزن

الجور الظلم و یتعدّی فعل المضارع من التعدّی و هو ضدّ
الخدمة و الخادم معروف و الخرط الاقتدار
ینبغی ای یلیق و الوزن الشعر بیان الاعراب
فادما الضمیر المستتر فی یتعدّی الراجع الی جبرئیل
و الجزء متعلق بتجوّزت و الضمیر المنصوب فی یتعدّی
و ینبغیه عاید الی الموصول و الضمیر المرفوع فی ینبغیه
عاید الی ما فی قوله عما و الجملة حال من ضمیر متعدیت

فصل فالمعنی

جور کردم من انکس را که جبرئیل علیه السلام خدمت

او نیکو میکند در حالتی که خادم اوست ازجهت
عاجز بودن من ازانچه لایق اوست از شعر

بیت

جور کردم انکه را جبرئیل و پیر اجاکر است
از کمال عجز فکر خویشتن اندر شما

بسته ایام بلا وصل لیلة
قد کنت شغل الدرس و البحث عن فنن

معنی البیت ظاهر لا یحتاج الی شرح قوله بسته ایام
متعلق بمدیت و قد کنت حال من فاعل مدیت
و معنی شغل الدرس مشغولا بالدرس عن فن
عظیم کثیر الشعب و المراد بهذا الفن علم المعانی لانی کنت
حال انشائی من القصیدة مشغولا بقراءة شرح المفتاح
و هذا البیت تعریض بالشیخ الصرصری رحمه الله حیث قال
فی اوّل قصیدته و من جمله ابیات العشر نظمت ما یتقدّر عنده
فی السنین ذوو الذهن فالمعنی ظاهر بیت

این بشش روز اتفاق افتاد بی وصل شبی
با وجود بحث و درس و کنت اکوی کنف و لا

فما يدعيه الصرصري فباطل
بنظمي هذا من تصور ذوي الفطن

اللسن بفتح اللام والسين هو الفصاحة اسكن العين
ضرورة وقوله من تصور بيان لما في قوله ما يدعيه الصرصري
وكان هذا البيت نتيجة البيت السابق فتامل
وهذا اشارة الى القصيدة والباء في بنظمي للسببية

فاصل المعنى

صرصري كرد دعوى تصور زير كان
نظم واعي ست بر بطلان ان دعوى كوا

نظمها جميع الحرف في كل بيتها
الى الياء نظما كان احسن في الوضع

والنظم هو فعيل بمعنى الفاعل اي ناظما وهو حال من
فاعل نظمي في البيت السابق ونظما هو المفعول
المطلق من المصدر في البيت السابق هو من نظمها وقوله
كان احسن في الوضع صفة نظما والوضع هو الترصيع
والمراد بقوله الى الياء الى بيت في اول الياء وهو بيت
الاخره وهكذا قصيدة الصرصري رحمه الله بليت

نكت شعلي فاعل وجميع الحرف
مشتمله والباء تشعلي بنكت
ضي

بجامع كل حروف ابتدا وه مريك ازان،
هم ز نظم او نكو تر كشت در لطف وصفا

نفيض رسول الله ما اختص واحدا
لقد عمه في مومني الانس والجن

والفيض هو النفع والخير وقوله لقد عمه تاكيد لقوله
ما اختص واحدا ونصب واحدا بنزع الخافض اي بواحد من
الضمير المرفوع في عمه راجع الى رسول الله عليه والسلام
والمنصوب الى الفيض وهذا البيت تحقيق الدليل
على بطلان ما ادعى الصرصري من تخصيصه بانشاء القصيدة
على هذا المنوال . فاصل المعنى

فيض نور مصطفى كى خاصه نيض نشود
نور احمد را عمومى بيست در اصل ولا

نيا رب عفوا عابدا محظا جنى
ثمار غصون الذنب في السر والعلن

عفوا منصوب بفعل محذوف يدل عليه يارب وهو
اسئلك او اعف وعابدا مفعول العفو ومحظا صفة
عابدا كالجملة التي بعده وهي جنى ثمار الخ والبيت عابدا

فرى ص

اسم الناظم والظرف متعلق بنظم وما في البيت من
الصنايع ظاهرة بليت
يارب از عابد نوازی لطف و فضل خویشتن
عفو فرما بی گناه پستی و ذنب ما
جزی الله خیر الخلق خیرا وصحبه
ذوی الصدق والارشاد والمجد والبرون
خیر الخلق هو المفعول الاول لجزی وثانی مفعولیه هو
خیرا ونصب الصحب بالعطف علی خیر الخلق وذوی
المجد صفة الصحب فالصحب هو الاصحاب والبرون هو
القضیلة وُصف الصحب باربع صفات لانهم عن
کثب رأیاه الی خلفائه الراشدین کما ان جعل القصیدة
ازیدین بیتا لانها علی قصیدة الصرصری رحمه الله خالیة
عن امثال هذه النکات فان قصیدته خمسة وثلثون
بیتا وما فی قصیدتی من کثرة الالتفات نظرا
لنشاط السامع غیر موجودة فی قصیدته وما فی
قصیدته من الکلفات لا یوجد فی قصیدتی فمن اراد
الوقوف علی حقایق قصیدته وصدق ما ادعینا

فلیطالع الشرح الذی کتبناه لکل قصیدته رحمه الله

بليت

یارب از حق باد بر روح نبی بیحد درود
هم بر اصحابش کز ارباب کمال اند و تقا
والحمد لله علی التوفیق لبیان التحقیق وصلی الله علی
علی محمد وآله اجمعین . تحریرا فی
غاسن عشر جمادی الاولی
سنه سبعة وثلثین
وثمانمائة

م

قال بعض الادباء للجاحظ حسنت رأيه بصنعت كتابا فانه اتى حيوان
يلد واتى حسوان بيض وطول الكلام لم تطول علا تنك اكتب كل
اذون مولود كل صموج بيوض ٥ وقيل قايل امام جعفر الصادق ع
روى ان تلامذة جالينوس خبثوه فانه ان يعلمهم علاج الامراض كلها عال
الاجال والاختصار فقال لهم عالجوا الدم بالحديد والصفراء بالكبجبين
والسوداء بالافتيمون والبلغم بالياريج فيقرا ٥ قال بعض السلف
من الصحابة ان اول بدعة حدثت بعد رسول الله صلعم الشبع فقال
قتل الرجال اربعة رجل يدري ويدري ان يدري فهو عالم فاتبعوه
ورجل يدري ولا يدري ان يدري فهو نايم فنبهوه ورجل لا يدري
ويدري ان لا يدري فهو جاهل فعلموه ورجل لا يدري ويظن ان
يدري فهو شيطان فاجتنبوه ٥ لعن قايله

كه مارا رحم كردان پاك ان كرز پاشها
نام كمال خواجه كه در وصف خواندة در وصف خواندة غلط نادرست را
راه ارسد عين رحمت كند عمل سند روسائي را
سزاوار وصف مارسائي ماست كه كردم مارسائي را
وصف رعاسين ماكش نوواز نوماز ابراكه امرور راض ساحل دلهاي ماحسود را
درسان وده وواندار حال اوراي دوست صدماج حسوي مارسه راضي اي لطف
مالو مالا لسزاوار درد مسند فرو سرصدري كه اين سينه آن رعايت
عمل باطل كم دهم نوبرهوس كه كند ظاهرا سرار كنة العين خواست
خواهد ارسود صدت نوعلم سوخ كمال درعلم خود كمي منه كمي در وصف
مداص عشه رندان نوبس راه لباس زهد نوپسندد نه كمارست
سرزنش وصل نوخواهد كمال ورد دعا سعدة كه دعا مرا ي آمين است
وي سران حاكه ارد رحال رهي داشت كمال صل الكتة سنواه هم اي نكدست
اي سطره عوس الحان امست كمال رصلكه طلق وكره سوزد سوزن نيكوست
وعدة كمتن نده نكمال جان من وعدة كرا كست
سزاوار آنم ماارنوودور كه كارسانة آنست
دل ماروي درخي نه حصن حي ماست صوت رهي عدري بهر ارسي ماست
مارسا رلف نوبكرفته كه برسد روي آن كجاست من لي دل فردي ماست

دل مرده بوصف حاصل کست آورد صدای راست ای دوست
کردم سعد سوای عدل راست سوی کمال راست ای دوست

محمد مومن مرزا راست

رد دولت هواهم با بر رکاب ماه نوشایم رکاب دولت اکنون حلقه بندگ سریاب

باغیر وفاکردی صدانکه توانستی طرز خود و درد ما دردا که ندانستی

منم کز ضرب تیغ ستم فلک ارغضنفر شد فلک باری مکن ای داور مظلوم دیگر

بازار ظلم رونق دیگر گرفت باز زان کافری که مومن دین را شهید کرد

اخاقشن آمد و کار چین ساخت اخی چین آمد و کار ریزند کرد

بادشاهی زاهل فقر طلب زان سبب بردکان عرصه جود

کدنیرزد بنزد همتشان همه ملک نشد وجود قلب وجود

کاوست بر آسمان و نامش پرون یک کاود کر نهان شده زیر زمین

جسم خودت باز کن ای مگس زیر و زبر دو کاو جندین خرمن

خاقانی با بل اگر بگذرم دمی خوانی جوانی آن دو لبت از خدای خوش

بس نام ان کرم کن وای خواجه برمنه نام کرم بداده روی و ریای خوش

بر داده تو نام کرم کی بود سزا تا داده را بهشت ستانی جوانی خوش

تا یک دمی خلق و دو خوانی ز حق جزا انرا ریا شمر که شمردی ریای خوش

دانی کرم کدام بود انکه هرچه هست بدهی بود که هست و نخوانی جوانی خوش

ارلعت طبع کی ادبی جوش هوس سوی آسودن بی هوش کمه دوات هوله تاروبک

کاهدی ارسرو رمی مرده زنگ خامه هر نظم کمک بست اهل مارا بهشت جاودان

ریزد سار زما صحکاه جلوه زمان ما در اصحاب جاه خواهد روشی کمساد کس

سطر او صیاد کس هون مدرآمد بس صدا صطار سرزر بهری ارجود سهار

رقعه سوآوری ارسر زلو صدرم ارروس و طبع در درلو باکهر در هم صاحب رلو

رقعه سازد بکراست رلو ارزوس ان رقعه کصد باره ما ماه غلصان صاحب صاد

لحت

هیچ کزوی رسم سا مارا صفائی دیکرست کاه در ربع و کاه ارشله نعس ارسرست

ران خان سعد ابو لوک سکان جاسکر ست

لا کمه جای ل رک جاجا بود محمد ه نو مرست

ل هون رعس حل بر بار ما کند کاری کمیچ کار نیاید جز اکند

سکم کمه سک بوسه خان من توسه کرا کسست

بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله والصلوة علی سیدنا محمد وآله بدان
اسعدک الله تعالی که چون کسی از پس حرکند ما کان مابلد
اگر بر سبیل تعلل و حکایت است بی تصحیح نقل صرف بروی لازم نباشد
و اگر بر طریق ادعا باشد بدلیل احتیاج افتد و بیان طرق آن بدلایل
و وجوه صحت و فساد و اقسام آن و طریقه حق مطلق است بشروح در ا
مناسب این مقام چه بس چون مستدل ابتیان بدلیل نماید اگر سائل
ل منافه و مصادره تسلیم نمود فبها و الا پس طریق او تصحیح آنست
یا تصحیح کند مقدمه از مقدمات دلیل را بعینه و یا انکار صحت دلیل مثلا
کند بر سبیل اجمال بنا بر تکلف حکم در صورتی از صور نقض و مانا و خود
که در این مقام مسلم و مشهور است مقدوح است چون لاتم و مداخم
او غیر مجموع او غیر مسلم او غیر ظاهر او غیر معلوم و ما شد این جمله
که بحد وضع اکتفا نکند بلکه بر سبیل تبرع موئیدی ذکر کند و از اینجمله
که شد و در ادای آن بر عبارات مشهور متعدد چون سبیل لم لا نکور
این نکون کذا و انما یلزم آن لو کان کذا و کذا و امثال این که او گفت و امثال این که گذا
و امثال این بود که بر نقض آن مقدمه ممنوعه استدلال کند
زیرا که نزد ارباب معقول این سیره مقبول نیست و از ادب بعید
ضبط در بحث شمرده اند و دلیل این حکم را غضب نام نهاده اند

لیکن

لیکن هر مستدل در اثبات آن مقدمه در صدد استدلال بود و بعد از
اقامت دلیل او بر آن مقدمه این عمل موجه افتد و آن سکام است
مجادله علی سبیل المعارضه گوید اما طریق مانی را بعض اجمال گویند
و در این طریق ذکر مادهٔ نقض لازم است چنانکه گوید این دلیل منتج
مقدمات صحیح مسلم زیرا که در فلان مادهٔ این حکم از وی تخلف نماید
اما طریق مالک را معارضه جوانند و آن استدلال بر بعض مدعای
خصم یا خود مسلم صحت دلیل و دلالت آن بر مدعای او نه آنست
چون معلوم شد که وظیفهٔ سائل از روی توجه در جواب تعلل
تعدیل عدم تسلیم از وجوه ثلثه بیرون نیست پس تعداد این سه دا
که اگر سائل سلوک مستدل اول نمی کرد یعنی بطریق منع و مناقضه
دخل کند وظیفهٔ معلل در این مقام آنست که استساف دلیل کند یعنی بر
دلیل گرچه احتیاج بدلیل دیگر نماند اما در صدد اثبات مقدمات ممنوعه
شود ما فات دلیل بران پس گوید بر تقدیر تسلیم کار سائل از وجوه ثلثه
بیرون نیست و بران قیاس است ما ادعاه که یکی از مقدمات صغری یا کبری
و آن چنانست مدعی و الزام سائل ما ادعاه مدعی و اقامهٔ معلل
بدلیل بود اما اگر سائل الزام طریق مانا کند یعنی بعض اجمال اقدام
نماید و وظیفهٔ معلل جز منع کلیت ما ادعاه نیست زیرا که در این ماده نیست
اما گوید بر طریق مالک معلل مثل سائل و سائل مثل معلل گردد
لیکن خصم در این مقام جز بعض اجمال ما بعض تفصیلی اقدام نتواند

بسم الله الرحمن الرحيم حمد و سپاس ما قياس طالبی را قابل بلاد که عالم اکبر را ما صا
اشکال مکاست و تحاویر روامز نواسد و سیارات ساز است شما که در کلام مج
فرمود انا زینا السماء الدنیا بزینة الکواکب الآیه قادری که این بوقلمون و صنع
و نقاشی لاریب دین مال واسطه علق مناسب دل طالب و مقصود مراقبات شما که فرمی
انه الذی رفع السموات بغیر عمد ترونها الآیه حکمی کرار سر طلاب و بزرگواری دوایر
سرین اجرام سماوی و که مبارک الذی جعل فی السماء بروجا الآیه و ذرای مصنوع
خوانه کردن اسد که و الشمس و القمر و النجوم مسخرات بامره الآیه و اسباب جلی اطباق
که قل انظروا ماذا فی السموات الآیه و سیر راجع قوارع ساعت که فصل تکلم الآیه
الآیه مدتی که مدرک ارکواکب سیره که علم گردن و مقادیر مقوات ارکان دوری
و وصف مقادیر و به موالید ارض انواع انسان سودمند سیر حاضر و حکم
خسف شما که و صاحبان مصنع را در صرف سلطان کیوان در تقویم و ساط فلک سی
مقام سعد اکبر گرداند و بهرام سعد اصغر را در سعدان فلک چهارم سوار کرد و اقسام انوار
که تر اعلم و سیاه کسوف را کم است مرضای سیر ملک دوار و بروج سلطنت بنا بدا
چو مرای ناله کعبت ماه فلک لوم حساد و مرا صبر تا که صرف سیر دوار احمد
دارد در عرصه سعدان فلک اول روان کرد اسد تبارک الله رب العالمین و صلی
صلوات و کعبه کتاب بسیار ادوار فلک دوار و عدد ابواب و سیارات
فلک رسالت و مرکز دائره سنت و هادی امم سعادت و مهدی دین قویم و
صراط المستقیم محمد المصطفی صلی الله علیه و علی آله و اصحابه اولی
الاحترام و ورثه العالمین و سلم تسلیما دائما ابدا کسرا ابا بعد حسن کوید بصر حقیر
عبد العاجز حسن الرومانی الحسینی الله احوالهم که مالک بریدوس این رساله و
برشمس این معانی ان نهج که بدرس کرده مصوره که ادراک کرده فرد و صوف فلک اطلس
ان سجد و صور ساخته و بر نواسته ای در بطلان ساخته حسی که اصوار انوار سبع او
مسیح و بطلان بر صناع صحابت افلاک کسد و هو بیان که حسن عرض نقاط و خطوط
او رام مسیح و لمعان نام ثوابت و سیارات و صفحه الربع و خطا اسوس بعد
مقالع ثوابت و سیارات و سایل مجال تحسس اشکال معجمات و صدرات افلاک

مرغوبه او مرکز دائره اعتدال و حضیض مسوف او دائره بروج الاشکال مع وضع ما
اصول بر صور فصول و شکاره که ادراک حکما و اساطین علما فاضله مرد توضیح و مسطور علوم بیان
مسوده و اساطین محققه تحسس مرصوده اند از مجلس عالی حضرت پادشاه اسلام پناه
اعاده و برکسور حسابی و رصور دقایق او با کلیه اطلاع و مسوده صور نسب و ثوابت
رکعت اصناع و حکم کمی اطباع محصول موسمت سیارات حسی ضبط و اعداد ارکان حسابی
سدیده ادراک لمعات و اقعه حواس اجسام دقایق مهدیه که حسن آن العاطل صیدانم
کرد و حسن تحریر مالف علوم و فوائد ما اقتباس سلاله علوم سیاست و طلاب
رسوم حکمت خاندوراج کردد و اگر یکی ارکلام حساب و مهندسین دوری ارباب حس
هذه ان اشباه ملک اسباه سرو سرعت ماه سیار اقطار ان هو مرباد و
مطالعه این رساله و وقوف بر مسوده ان قلیل البضاعه بعلوم سیار الاقطار حاصل کند
مرقوم قلم اسطرلاب این مسطوره و مدار و ادوار این مرقوم اکه حول بر علل و عمل و
کردد و ذیل غموض و قوانین را له توسعه و رسم ارکان اصلاح ان کوشد اکه
این بکنه حاکم ره اقبال کرد و حسن ان رساله مدده و کشف و الحسن ان
ارجع و الله سبحانه اعلم بصواب و الیه مرجع و مآب و حسبنا الله و نعم الوکیل
و صلی الله علی سیدنا محمد و آله و صحبه و سلم تسلیما کثیرا کثیرا ابدا ابدا
و الحمد لله رب العالمین حمد و سپاس ما قیاس حضرت پادشاه اسلام پناه
اعاده و برکسور حسابی و رصور دقایق او با کلیه اطلاع و مسوده صور نسب و ثوابت
رکعت اصناع و حکم کمی اطباع محصول موسمت سیارات حسی ضبط و اعداد ارکان حسابی
سدیده ادراک لمعات و اقعه حواس اجسام دقایق مهدیه که حسن آن العاطل صیدانم
کرد و حسن تحریر مالف علوم و فوائد ما اقتباس سلاله علوم سیاست و طلاب
رسوم حکمت خاندوراج کردد و اگر یکی ارکلام حساب و مهندسین دوری ارباب حس
هذه ان اشباه ملک اسباه سرو سرعت ماه سیار اقطار ان هو مرباد و
مطالعه این رساله و وقوف بر مسوده ان قلیل البضاعه بعلوم سیار الاقطار حاصل کند
مرقوم قلم اسطرلاب این مسطوره و مدار و ادوار این مرقوم اکه حول بر علل و عمل و
کردد و ذیل غموض و قوانین را له توسعه و رسم ارکان اصلاح ان کوشد اکه
این بکنه حاکم ره اقبال کرد و حسن ان رساله مدده و کشف و الحسن ان
ارجع و الله سبحانه اعلم بصواب و الیه مرجع و مآب و حسبنا الله و نعم الوکیل
و صلی الله علی سیدنا محمد و آله و صحبه و سلم تسلیما کثیرا کثیرا ابدا ابدا
و الحمد لله رب العالمین

از طالع ۲ از ثمان موقوف از دوسا ثالث مسموی و سبع و ثلثان ۵ از موقف مثل
و ثلث از ربع ۶ از موقف مطالع الربع عرض بلد که حاصل ۷ از موقف السموق
السموق السوء ۸ از موقف صبح و مسی ۹ از موقف طالع سال متصل از طالع سال ماضی
۱۰ از موقف عرض بلد و کسور آن ۱۱ از موقف ارتفاع قطب فلک الربع ۱۲ از موقف ارتفاع
ارتفاع وسط ۱۳ از ارتفاع ۱۴ از موقف تقویم اقتران ۱۵ از موقف طل از ارتفاع و ارتفاع از
۱۶ از موقف خط نصف النهار و سمت طل ۱۷ از موقف اوقات صلوة ۱۸ از موقف ارتفاع
نوائب قدر وقت ۱۹ از موقف ثالث ارتفاع گواکب ثابته ۲۰ از موقف عرض ۲۱ از موقف
وعرض نواسب ۲۲ از موقف انکه دایره نصف قدر موضع که وارع متوجه خواهند ۲۳
دایره که مقابل با مطالع سمائ دارد و آن قسم اول است ۱ از موقف خط استوای
۲ از موقف انکه عرض او کمتر از مثل کلی باشد ۳ از موقف انکه عرض او مساوی مثل
کلی باشد ۴ از موقف انکه عرض او زائد از مثل کلی باشد و ارتفاع او کمتر از دو
انکه زاید از تمام مثل کلی باشد ۷ از موقف انکه عرض او نقطه باشد
۸ از موقف انتقاب و انتقاب کرمانک مقابله دایره نقطه خواهد و انکه خطه دایره
وده خواهد دایره بلده و دایره نقطه کوسج و از هر کرسی ان نصف دایره را قدار نصف النهار
بوده این کشته دایره ارتفاع خواهند و مربع این دایره بار نقطه قسم مساوی کنند و هر
نوار ارتفاع خواهند و کاه باشد که هر دو ربع مدار قطع کنند و هر دایره ارتفاع را
نقطه سه ارباع دایره نقطه خواهند و ان دایره تمام باکه دایره ارتفاع نداشته باشد
ابرا دایره این خواهند کشت که نقطه سر راس است این سر ف و ان نصف دیگر را
سوف خواهند و ان دایره بار چهارم مساوی کنند تا که هر سه ربع را قسم کرده
باشند ابرا الواسط سر ف و سوف و سمت ارتفاع سر ف و قائم خواهند و دایره
دایره این دایره نقطه که دایره نصف النهار و ان نقطه نیز نصف النهار دو نقطه
ابرا مدار خواهند و در سوادی دایره این دایره دیگر باشد و چهار طرف ابرا
باچهار نقطه نقطه و چهار ربع دایره و دو نصف دایره که درین مجموع سر ف نقطه ابرا
کرسی خواهند و ان چهار ربع دایره دو ربع را نوار ارتفاع کشیده کرده باشند و دیگر
یکی ازان نصف دایره مذکور دو ربع سر که عطارد باشد ابرا الله ارتفاع خواهند

و در یک طرف نصف دیگر که مقابل صورت نقطه نقطه سمت کاه نقطه هر یک ازان نام
وصل نقطه باشد و چهار بار نکر از همین ربع سه نقطه ابرا طرف خواهند ۱۰ در کره دوازده
نقطه نقطه که حد نکر را در دو موضع مقابل مطالع کسه یکی داصول النهار خواهند و آنرا
مسمی باشد ابرا ارتفاع و سمت و سمت کاه که هر یک دایره نقطه و ان دیگر را سطح الربع خواهند
و یکی ازان دو نقطه مطالع باکرهون کوکب کرک خواهد و کزنه و در ساعت سمائ سمت
ابرا اعتدال رسمی کوسند و ان دیگر را اعتدال عرض و ساعت نقطه این دو دایره را
مقابل کرخواهند و ان ابرا سلطان سمت سمت السلطان الیک سمت و سمت دیگر
وسمی دایره و سمت و ساعت است و دو نقطه را ابرا سطح سطح الربع که ابرا ساعت نقطه
دو نقطه اعتدال خواهند یکی که اعتدال سمائ اعتدال عرض حاصل خواهند و ان دیگر را
که کاهت صورت نقطه اعتدال سموی خواهند پس سطح الربع ماین چهار نقطه دو نقطه
اعتدال و دو نقطه انقلاب نخواهد ربع مسمی سمت و سمت یکت اقتران در سمی ابرا
نقطه ارتفاع اصول چهار کاه مسموی و هر یک از دو ربع مقابل ابرا ارتفاع چهار کاه
دو نقطه نوم کرده اند که ان ربع ماین دو نقطه سه قسم را بر سمت پس سمی ابرا ارتفاع
کرده اند و این ابرا سمی یکی دو نقطه اعتدال و یکی دو نقطه انقلاب چهار
دیکر در چهار نقطه سوم لا کاله سطح الربع ماین سمی دایره مقابل ابرا ارتفاع
سمت و هر یک ابرا این دوایر دو قسم را سمی خواهند و طول هر سمی سی درجه باشد و نصف
او صدو شصت دقیقه ابرا این ربع طل و نور و هر دو ابرا سمی کوسند سمی مقابل
ابرا این ربع قصر ربع نقطه و هر سمت سه دیکر را نصف و سه دیکر را ثلثین و ربع نقطه
سمی ماشد ابرا مذکور و چون کوکب ابرا علل سمت و هر دو کوکب کمت کوسند سوال
کرد و اکر مخالف این ربع کوکب کرد کوسند مخالف سوال کوکب کرد و چون ربع را
اختیار صورت کرده اند کوکب خواه سوال نقطه اما شاهد آنست که کواکب ثابته ابرا
کرت مکانی است که احصای ان ممکن است اما علمای این فن ابرا مکان هر یک ابرا
سمت و دو ساده ابرا صد کرده اند و جمیع ان ستاره ابرا فلک تعیین کرده و
ابرا این تعریف و تعیین این کوکب صورت فعل و سمت کاه نوشته کرده اند و هر یک
نصف ابرا این کواکب ثابته این صورت واقع شده یعنی بر خطوط که این

ارتفاع معلوم کند ما بین الوتر ساعات معتدله تا صدر و اگر خواهد بدون الاصل معلوم
کرده برهان مذکور عمل کند ما بین الوتر ساعات و دقایق معتدله معلوم شود و هر اگر بین
ارتفاع ساعات و دقایق معتدله روز ماست و میان ساعات او اعتدالیه را
روز ماست معلوم کرده و هر اگر قسی ارتفاع ساعات بروز ماست هم ارتفاع الوقایع
کند ساعات معتدله روز ماست معلوم گردد اما انکه صعد ساعات معتدله روز گذشته
طریق عمل است که دایره ارتفاع روز گذشته معلوم کند چون ارتفاع ساعات معتدله
حاصل کند بداند که ارتفاع او در صفحه صور کند و مانند ارتفاع کند ساعات معتدله
ساعات و دقایق ماضیه معتدله گذشته از روز ما ــــ در معرفت میل و عارض
ارتفاع کواکب و اشارات و اما تمرین باب طریق عمل است که دایره ارتفاع
روز وسط جنوب و شمال این صفحه و کره را کوکب دسته ما بین اشارات و اما
ارتفاع معلوم کرده و نظر کند که میان این دو دایره معدل النهار چند درجه
این میل ارتفاع ماضیه بداند که از قسی دایره میان اشارات و این صفحات
اعرف عالم ارتفاع اشارات دران عرض ماضیه انکه نظر کند اگر دایره معدل
درجات کمتر از این عرض مکوکب و معدل النهار میان کوکب و
ارتفاع ماضیه بداند و بعد میان کوکب و معدل النهار معلوم کند ارتفاع میل کوکب
بعد پس اگر بعد کوکب سمت شمال بود یعنی میل شمال بود و در صورت شرط
دان عود از سمت که ما کوکب ما و ارتفاع او در حال واقع شده است مرکوکب
بعد و ارتفاع او در حال قیام دایره نصف النهار بعد و انکه ما بین کوکب
و وقوف این عدد از دو ارتفاع ارتفاع اعرف ارتفاع او بعد و تمام قوس ما بین کوکب
و سمت کوکب که در قوس معدل النهار عالم ارتفاع او بعد و تمام قوس ما بین بعد و

باب ٥ در معرفت مطالع البروج بعرض هر بلد که خواهد و دانند طلوع
و دخول کواکب ما بین بروج و درجات که خواهد بر این عرض بعد و نظر کند که کوکب
دو دار معدل بر این عرض ساده ارتفاع کند و میان کوکب و موضع
تقاطع معدل با سمت الرأس که سمت اعدل راس و اول حمل است عدد درجات

ان مطالع ان دو با سعد مدان طوس که کره را مدان طوس نهاده با سعد و اگر مطالع
طوس معروض خواسد اول دلوان دو برابر هم سعد و سان کسد سان مدار و
سان مطالع قوس معروض بعد و محسس بر کوانک نواسد که طوالع برابر هم سرو
نهند و بر سعد که کدام دوازده منطقه البروج برابر هم سرو افتاده ان درجه طلوع کوکب
با سعد و اگر ان کوکب را برابر هم بر با سعد ان دو که برابر هم بوده اند درجه طلوع
ارجه باب ۱۱ در معرفت آسی ایج نسوب السنوات درجه طالع برابر هم
سعد و آله ارتفاع نزدیک منطقه جنوب و سمال سعد اگه مدیره معروف اند درجه طالع
سعد و اگه برآنک ارتفاع افتد درجه ناسر و نظر ان بهمان درجه درجه رابع بس ناسر
درجه ناسر و طالع از دایره معدل کرفته ملت ان نکه سعد و ارا بعدل اول او
نواسد بس درجه ناسر را بعدل اول کی ب سعود کوک دسد اگه بر دایره
ارتفاع افتد درجه نارویم بعد و نظر از درجه چهم نکسار دیکر بعدل بعدل کوکب دسد
اگه بر دایره ارتفاع افتد درجه دوازدهم بعد و نظر او درجه سیم نارجون
بعدل اول را از مضه معصان کسد اگه مابی مابدا را بعدل ماه نواسد بس درجه
ناسر را در مضه معدار از نواز ارتفاع کاسه مسرق کوکب دسد اگه بر دوازده ارتفاع
افتد درجه بهم با سعد و نظر ان درجه سیم و نار بعدل بعدل ملا نکسار دیکر کوکب دسد
اگه بر دوازده ارتفاع افتد درجه سیم بعد و نظر ان درجه دوم و سیم با ب ۱۲
در معرفت صبح و سس هرون نظر درجه افتاب بر سعی سعد و درجه ارتفاع بود با سعد
و دور معدل از نواز ارتفاع سان کسد و سان آن سان و هرون از معدل کوکب برابر
مرق افتاده سعد درجه است ارا ر مابرده مضه کسدای مابی ماه در ارتفاع صبح کسد
ماساعات بود افتاب و بود سس معلوم سعد و اگر نظر درجه افتاب بر سعد
درجه بود بسعد و مرطوس مذکور عمل کسد ساعات و طلوع صبح و طلوع افتاب معلوم
کرد در با ب ۱۳ در معرفت طالع سال معلوم از طالع سال ماضی طول عمل
است که درجه طالع سال کذسته برابر هم سرق بسعد و دور معدل نرابر هم سرق افتاده
سال کسد بس اگر طالع معلوم از ربع حاسه کرده رای است سوی کوکب دسد با دور
مذکور بعدر سعاد و سعد درجه از معدل از سان مذکور ارا هم طلوع کسد نظر کسد

الحق ترا فی عرض اقدار سطح الربع طالع سال مسئول نقطه و اگر طالع ماضی آرند ع سلطان
الملک نقطه علة الربع موضع معدول نشان کند و کره را وکف دسته ماضی موضع دایره
بر ربع سمت بطلکند از سطح الربع اگر ترا فی عرض افتد و سطح طالع نقطه عرض طالع معلوم
سمت بطلکند که آفتاب فوق الارض ناحیه الارض اگر فوق الارض نقطه مکوس
بر ور ماسد و ناحیه الارض تحت و ساعات مقوس شمالیه کنند سمت معلوم توان کرد و الله اعلم

باب ۱۰ آ در معرفت عرض بلد و مکس ان اگر عرض بلد و مکس معلوم باشد
در روزی که خواسته باشد ارتفاع آفتاب بدان روز معلوم کند سوزن کف
بخط ارتفاع آفتاب مستقیم دارند تا نقاش رسند که دیگر زیادت نشود و بعد ازان روی
در مقنطرات نهند پس تقویم آفتاب دران روز معلوم نامزد کرده و مثل او سوزن که
نقطه سمت باشد پس اگر آفتاب ماضی اول حمل و میزان نقطه مثل آفتاب از ارتفاع
ارتفاع مقنطرات کنند و اگر ازان تجاوز نکند ماسد ارتفاع او را بدانند اگر مثل
ماند ماحاصل سمت ارتفاع مقنطرات کنند ماضی عرض بلد نقطه و اگر آفتاب در اول
حمل و میزان نقطه غایت ارتفاع ارتفاع مقنطرات کند ماضی عرض بلد ماسد و الله اعلم

باب ۱۱ آ در معرفت ارتفاع نقطه فلک الربع و در معرفت که خواسته باشد عرض
و بعد ارتفاع آفتاب معلوم سمت او و آفتاب را ارتفاع وقت بهند ماکره را بحال
خود نگذارند و مدبر را وکف دسته ماضی ارتفاع بر نقطه فلک الربع و اقع سمت
ارتفاع نقطه معلوم کردد باب ۱۲ آ در معرفت سمت ارتفاع و ارتفاع ازکه
و سمت مشرق و مغرب در هر وقت که خواسته ارتفاع آفتاب معلوم کنند و در هر وقت
بر ارتفاع معلوم بهند پس قوسی که واقع شده ازافق میان نقطه مشرق و موضع
سطح دایره ارتفاع آفتاب آن سمت ارتفاع وقت بهند پس نقطه سمت
بموضع سطح دایره ارتفاع ارتفاع کنند نقطه سمت مشرق نقطه و اگر سمت نقطه
بر معلوم ناشد که کاهی که آفتاب ماضی اول حمل و میزان ماشد در اول زوال
آفتاب سمت مقابل اول سمت برشده ماشد و در نور ورک او در کدسته ماشد
بجهت شمال نقطه و چون نه بیع صورتها نقطه سمت دانا قصورتها نقطه و چون کف معلوم
ماشد و خواسته که ارتفاع معلوم کند طرف حمل ان نقطه که دایره ارتفاع برابر افق

سمت نهند و کره و کف دسته ماضی را بر ارتفاع آفتاب اگر ماشد سمت ارتفاع نقطه
اما سمت مشرق و مغرب آفتاب چون نقطه آفتاب ترا فی مشرق و ماضی نهند نظر کنند
که میان آفتاب و سطح مشرق و مغرب چند سمت ترا فی ان سمت مشرق ماضی نقطه و سمت
مشرق و مغرب تواند و سمت ارتفاع ایشان هم درین بیع معلوم توان کرد و الله اعلم

باب ۱۳ آ در معرفت تقویم آفتاب اگر در مهری ماشد که عرض ان معلوم باشد
و تقویم آفتاب معلوم ماشد کره بدان عرض نزاشت کنند پس معلوم ماشد که
ارتفاع آفتاب روز در روز زیادت سمت ماشد ان اگر زیادت سمت آفتاب ماضی
اول حمل و میزان نقطه و اگر در ایشان نقطه در نصف مقابل پس اگر آفتاب روز
روز زیادت سمت و غایت ارتفاع آفتاب ارتفاع عرض بلد که نقطه آفتاب در بیع
شمالی نقطه و اگر زیادت نقطه در بیع جنوبی و اگر روزی در ایشان نهند و غایت
ارتفاع ارتفاع عرض بلد زیادت نقطه آفتاب در بیع جنوبی نقطه و اگر که نقطه در بیع
شمالی و چون بیع معلوم سمت ارتفاع آفتاب دان روز معلوم کنند سوزن کف بخط
بخط ارتفاع مستقیم دارند تا نقاش بر ان نقطه که ماشد آنرا بر خط ارتفاع نشان
کنند پس کره را بسمت بیع وکف دسته ماضی کدام خود دان ارتفاع معلوم کی آفتاب
ان روز موضع آفتاب ماشد باب ۱۴ آ در معرفت طل ارتفاع و ارتفاع از
طل کاه ماشد که در بعضی کره در جنس و شمار نقطه ارتفاع نقطه ارتفاع جنس کرده ماشد
پس نظر کنند اگر ارتفاع طل و بیع برسمت اشد ارتفاع طل ادام نقطه و اگر بر دو کف
اشد اصابع نقطه و هر ماشد است که طل بر دو قسم است مسوی و معکوس پس اگر خواهند
بر ارتفاع ارتفاع نقطه معکوس و اگر خواهند بر ماضی بر ارتفاع ارتفاع نقطه مسوی و موضع
او طل در کره است که در وقت طلوع آفتاب طل مسوی لا ماضا نقطه و نصف او در کره
معذر پس چون دران مقام طل معکوس را ماشد است در کره ماضی سمت و در
ارتفاع طل معکوس لا ماضا نقطه و موضع او هم در دو معذر و مسوی ممکن پس اگر
ان طل معکوس اصابع نقطه صد و چهل و چهار ران قسم کنند اصابع قسم مسوی ماشد و اگر
ان طل معلوم ادام نقطه چهل و سه روز ماند کر د ماسوی بروی او و بر اگر ارتفاع
ارتفاع بیع کی ورکند طل که کرند مسوی نقطه بر طل مذکور صد چهل و چهار اگر طل

معلوم اضلاع معه و حمل و ان اگر اقدام معه خرد باشد کرد با ظل معکوس حاصل آید
خرد کنند اسطرلاب انسان ارتفاع معه ارتفاع و ظل و ظل ارتفاع یا سایه
معلوم معه پس چون ظل معلوم یا سه ارتفاع معلوم معه و چون ارتفاع معلوم
ظل هم معلوم معه باب ۱۵ آ در معرفت خط نصف النهار کرده و محدد
رسمی را هموار کنند پس گرد اگر بر روی بر دارند هم عامه تراز مسلمان کنند و تراز
مسوده رسمی الی سازند مطلب مساوی ساعتی و مرسطب فائده اوسال کنند
وار باس مطلب او ساقول دراورند و سطح رسمی را همان سازند که اسطلاب
را مرطوب کرده باشد ساقول بران نهاده پس دائره برین رسمی رسم کنند و مرکز
دائره مساوی ظل نصف کنند و طریق اسهل آنست که مساوی را مجموع و مبدء بر تمام
سازند و مرکز دائره مذکور دائره رسم کنند مساوی فائده و مساوی را قسمت
نصف کنند که فائده مساوی برین دائره تمام مطلق معه و محیط و معدل ظل را مرکز
دائره نشان کنند و قوسی را که درمیان مرکز نشان است منصف کنند و مرکز
حیل تعریج کنند این خط خط نصف النهار باشد و چون حیل دیگر بران خط نصف سایه
خط اعتدال باشد لاجرم دائره مذکور باین دو خط همچو تربیع معه مرین آید
دائره معه هم مساوی کنند
و این دائره را دائره معدل
گویند مرین صورت
و این خط مساوی
خط و همین که
که اندر کرانین مرین
خط نصف معه و
مرا بر باشد و اگر
نصف باشد و اگر
معه و الا خط میان بود

ماس الطول را مرابر دائره معه ساعتی گویند و اگر کم از مرابر دائره معه باشد مرد را
باعتبار دائره معه ساعتی گویند اگر مرابر ساعات دوازده بگاه داریم بگاه دوازده

مذکور مدور مرین قرص اندر میان مطلب مستقیم الزوایه مدور مثبتی کرده او را دائره
اسطرلاب یا مدور دائره قرص هم گویند و درین حال قوسی ازین دائره که میان
نقطه بریده دائره افق باشد میان نقطه افق و دائره مطلب مستقیم الزوایه اعداد ارتفاع
اقرب قرص اعلم روز حاصل شود و درین حال تعریف دائره قرص هم بر وجه صادق آید
دیگر هر کوکب از دوازده که مرین دائره مثبتی گردد باشد مرین مذکور قرص
توان معلوم کرد و درین حال اگر نقطه اعتدال مغرب مشرق و با مغرب مرین دائره مثبتی
گردد دائره دائره ماره یا مطالع البلده و دائره معدل هم گویند معرب مدور دائره
روحانی نامند مرو او را درین حال ماطالع البلده است و قوسی ازین دائره
که میان مطلب مستقیم الزوایه و معدل النهار ارتفاع اقرب میل کل مراد حاشیه
ازاله نقطه یا اصطلاح شبه دانند و چون تعمل ازین دائره یا سایه حاصل کردن
و آن شبه تعمل است صفحه آ در حواشی خط اعتدال مراد است که مرخط استوا
مدار دائره یعدل النهار مرتفع راس ان صفحه نگرند و دو خط معدل النهار
ازین دو دائره ازین خط مدار ارتفاع قوس را دو مرتفع کنند یکیه ظاهر و یکیه خفی
راس سمت روز و شب سمت مساوی معه و چنگی کواکب را طلوع و غروب معه
و نگفت را سماس بلدان مباع کرده مصنف کرده شبه مراد مرا که دور فلک ازار
مباع دو لبنا یا سند و مطلب مستقیم الزوایه در سیاروری دو مار سمت راس گویند
یکمار توقف و صول اول ظل سمت راس و یکمار توقف و صول او مران
و درین دو وقت دو خط فلک الزوایه مراس یا سند و دائره ماره یا مطالع
ازین مراس مستقیم یا سند و فلک تعریج و معدل النهار مردو مرسطح اعلی قائم
یا سند و ازاول ظل یا اول مران دو ازار فلک الزوایه مر ارتفاع میان سمت الراس
گویند و خط سمال فلک الزوایه کب الارض نامند و خط صفوا فلک الارض و چون
خط صفوا بعاب ارتفاع رسد و ان مقدر مثل کل معه و دائره ماره یا مطالع
ازین مصنف النهار مستقیم سمت و غایه دور فلک الزوایه از سمت الراس ارتفاع
شمر سمتان در خط سمال هم مقدر مثل کل یا سند و ابتدا ول ظل یا اول ارتفاع
دو ازار فلک الزوایه مرو نقطه غایب شمر سمت الراس گویند و خط سمال فلک

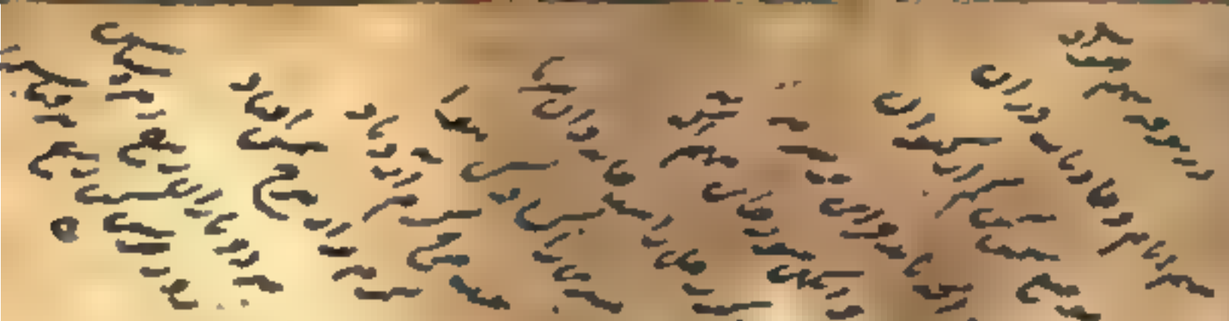

بسم الله الرحمن الرحيم حمد نامحدود سزاوار خالقی است که ماهیان دریا و مرغان هوا را
بر احسن نظام آفرید و بموجب شرایع حلال و حرام کواکب ساطعه و سیارات مرتبه صاحب
دوران و ولادت و بلاغت و فصاحت اکرم ان بعضی بر خواجه لولاک و سرور افلاک
و مادر سلاک اعنی محمد مصطفی و آل و اصحاب او و بندهٔ حسن کوشه نشین
عبد الغفار در وقایع ماه ذوالحجه الحرام سنه ٩٧٠ که چون بعضی از اخوان ما و فاضلان ما
مطالعه کتب فضل مشغول بودند مرقوم نمود که نظم منظوم و نثر مرقوم ان بسی آید
روایت کرده اند در ایام ماضیه مشکبه فنون مانع ترکان و عطاسان و
در حمله طالع و اوتاد صلوه و راوس کواکب و سیارات کواکب را مانع و طالع
حاصل بود و در بعضی مسائل هم بعضی بر بعضی الباس نمودند که بسی مساند نویس
آنچه در بین کتاب مبارک ما در مسائل نوادر بین روایت خواهد نمود مسمی مانع الی
واسعاف السان این بسی نهاده که حضرت سلطنت مآبی عدالت و دستگاهی نواب
عدد السعاده نور حدیقه السیاده السلطان ابن السلطان سلطان بحق کیا
خلد الله ارکان سلطنته و اعوان کان عدالته ما دامت السمس مضیئه منوره و القمر
منعکسا منیرا مسطور شد موضع انکه مطالعه این مسطور و مطالعان این مسطور
سطور صاف و نرمت این را مسطور ساخته شد و امید انکه بعد و این بعد ما سیره
عدد ما در بعضی نقاط و اوراق و صفحات و بعضی از صفاحی کل غلط کلیه و دکر
بعض الشطط بعدی الساوی و این رساله موسوم است بمحفه مطالعه اللهم
انعلم بعضه و استر وجوده بمسئل و العلم عند الله تعالی ا در ساعات عمل
و در سنه و لسان روزها و ماهها ب در سنان سال و ماه و روز ج در تاریخ
عرب و سرح کبائس ان د در تاریخ رومی ه در تاریخ فرس و در تاریخ ملکی
در تاریخ ترکی ح در سنان عدد افلاک و کیفیه ترتب ان ط در سنان کوکب
افلاک و سیارگان و در طوع و اسعاف آن ی در روح و انواع ان و در
اوصاف و علم روح حصول ارتفاع یا در سنان طوس کواکب و عامه ان یب در سنان
ثوابت که سنان کواکب واقع محدود یج در سنان ساطع کواکب یه در سنان ظهور
و اختفاء کواکب یو در سنان سیر کواکب و مطالعات یز در سنان عمارجات

کماران ماه براقه اصناع مذکور است و سه روز کبیسه مدوان سال زاکسه
و نصف تمام ماهها و عدد روزها این است فروردین الاول اردیبهشت الاولی کانون
الاول اسفندیس دیگر کانون الاولی دیگر شباط و سنه ازارمی دیگر
سمان سی ایار سی دیگر حوران سی تموز سی دیگر اغوس سی
در ماریخ رومی اول ماریخ ایمان طوسی برد و اول سهر مارلوده و سه سعد
و سعد و بلع روز و اما کبیسه سال کبیسه و ماهها رانس روز و بلع روز و ربع روز
ما نصف در لو اما ماه و نصف در لو سال کبیسه مدوام ماهها ران ان است که
روز نسماه اردیبهشت ماه خورداد ماه تیر ماه مرداد ماه سهر روز ماه مهر
ابان ماه آذر ماه دی ماه بهمن ماه اسفندارمذ ماه فصل ۳ در ماریخ ملکی
اسفار اس ماریخ از عهد سلطان جلال الدین ملکشاه کبیسه مدوان هم سی سال
سی است و اساس این ماریخ نیز بها اساس ماهها و سی ماسد الا انکه این ماهها
کمال سعد کسد و امرا تقدم و تاول سال روزی کبیسه مدکه در نصف النهار آن
روز افتاب کمل رعه ماسد و اول سحمس ماهها از حول اعتدال بهاری کبیسه مدکه
و نصف ماهها ای روز سی روز کبیسه مدماند ایام اورا و ران ساوم مکلف
سود و بلع روز ربع ماه را در لو سال کبیسه مدو هر چهار سال بلع سال مکرود
ساوی کسد ماان بلع روز شمس روز سعد و ان سال را کبیسه گویند و در نجوم در
سکه است راست شمس از نجوم گوالک بلع حول ماریک مرکسد در یکی ایام سعد
و در چهار دیگر ایام چهار ماریخ مف کسد و بام ماهها در عاسه دسی راست
ای که سهر ماه ماسد سو لسد فصل ۴ در ماریخ منقول حکما خطا و انسوروز
در بلع بهاده اند و بام ماهها ان ان است اردیبهشت ای ایکندی ای انجیری ای
نوزنج ای بسنج ای البنج ای پنج ای سکنج ای طرفنج ای اوتونج
ای بزنگرنج ای قبتا باط و سالهای ان سال قمری ماسد و حون
سال شمس با قمری ماوده روز و سمار ماده ماسد شمس در هر سه سال ماده و
سال یکماه فعه کسه حاصل سود و ان سال را ماه سرده ماسد و ان ماه را
راشوش ای خوانند و ان سال را سال کسه خوانند و هر سالی را که در

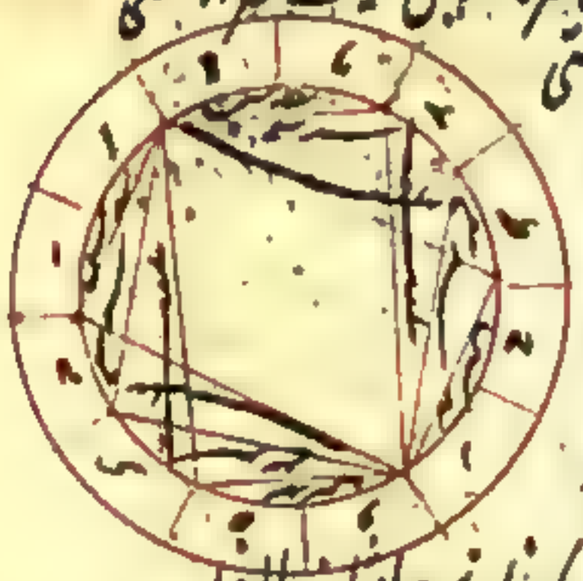

فلک است و چهارم انکه کوکبی در برجی باشد و کوکبی در پنجم ازان برج یا نهم
همان درجات از انجا نیز گویند برهمان ترتیب که ذکر رفت
و پنجم انکه کوکبی در برجی بود و کوکبی در برجی هفتم از انجا خواند و
اگر این حال میان نهم یا نهم باشد آنرا استقبال گویند و اگر کوکبی در برجی
باشد و کوکبی در دوم یا ششم یا هشتم یا دوازدهم همچنان نگرند
هیچ نظر نباشد باین صورت ازین نظرها تسدیس و تثلیث نظر دوستی
تسدیس نیم دوستی تثلیث تمام دوستی
تربیع و مقابله نظر دشمنی از تربیع نیم
دشمنی مقابله تمام دشمنی و نظر دوستی
باسعود نیک بود و نظر دشمنی با نحوس
بسیار بد بود و نظر دوستی با نحوس
چندان نیک نباشد و نظر دشمنی با سعد
چندان بد نباشد و زهره و عطارد
را با آفتاب بواسطه هیچ نوع نظر نباشد چه ایشان با آفتاب
بسیار دور نشوند مانند دیگر کواکب چه زهره بیشتر از چهل و هفت
درجه و عطارد بیشتر از بیست و هفت درجه و ایشان را با یکدیگر
هیچ مقارنه و تسدیس نظری دیگر نباشد و ازین جهت زهره را با کواکب
الا مقارنه نبود و ازینجا مجاسده خوانند و نظرات کواکب شش
گانه بر ما در جایگاه تقویم از جانب راست برابر هم
دوزی یا هم بینی که آن نظر کوی افتد بنویسند و همچنین نحویل
منازلگاه از برجی به برجی و نام ماهها، چهارنایها بنویسند
و از اتصالات کلی خواسته و در تقویم علامات کواکب و نظرها

دوازده بخش مساوی کند خواه نه دایره باشد و خواه کوتاه اول را ساعت
مسوده خواند و دوم را ساعات محققه و ما نیز خواهیم و بعد ازین
ساعت بحسب درازی و کوتاهی روز در روز می افزاید و میکاهد و گاه
مساوی این ساعت با شد و هر ساعت را نصف می کنند و هر نصفی را دقیقه خوانند
و قدما هر ساعت را در سه ساعات و دقایق ان روز میدهند و چون ابزار حساب
و شمار بسیار شد ساعات و دقایق بیت ماند و روز را دو وقت کنند
یکی باوقت تحویل افتاب سرطانی ابزار و دیگر بوقت تحویل افتاب
عکس ان ابزار در سه روز ماه کوتاه بر سه ساعت وقت تحویل افتاب ماند سرطانی
و کوتاه بر سه روز ماه دراز بر سه ساعت وقت تحویل افتاب ماند عکسی و ساعت
تحویل افتاب حمل و میزان روز دوست ابزار ماند ۱۱ ارتفاع افتاب و سایر
کواکب مقدار بعد انسان ماند از سطح افق حسی و ان دایره عظیم ماند که از
رسمی بگذرد و میان طالع و پوسیده از اسمان جدا کند و ان مقدار درجات
و دقایق ماند و غایت مقدار ارتفاع نوزده نصف النهار ماند و هیچ ارتفاع
از نصف نگذرد و در تقویم مقدار ساعات و دقایق ان جدول جدا کنند و در نصف النهار
هر روز ساعات ارتفاع افتاب نهند **فصل ۶** در نظرات کواکب میان کواکب
واقع شود و ان شش و بعضی ازین نظرها دوستی اند و بعضی دشمنی کواکب
سبعه را ای نویسد اول انکه دو کوکب در تسدیس و تکونه و تکونه و تسدیس
ابزار ان و شمار نه خواند اگر این حال میان سه برج ماند اجتماع خواند
و اگر میان اقتران و یکی از سه ماند اجراق ان کوکب گوید و دوم
کوکبی در مقابل باشد و یکی در سیم ماند و هم ان نیز مقابله کوکبی در ده درجه
باشد و کوکبی نزدیک درجه جوزا ده درجه دلو ابزار اسدس خواند و ان
اعتبار که میان این دو کوکب بعد سدس دور فلک باشد که مقدار
شصت درجه سیم انکه کوکبی در مقابل باشد و دیگری در چهارم یا دهم ان برج باشد ابزار
تربیع خواند همانکه کوکبی نزدیک ده درجه حمل باشد و کوکبی دیگر در ده درجه
سرطان یا ده درجه میزان که بعد میان این هر دو درجه ده درجه باشد و ان ربع دور

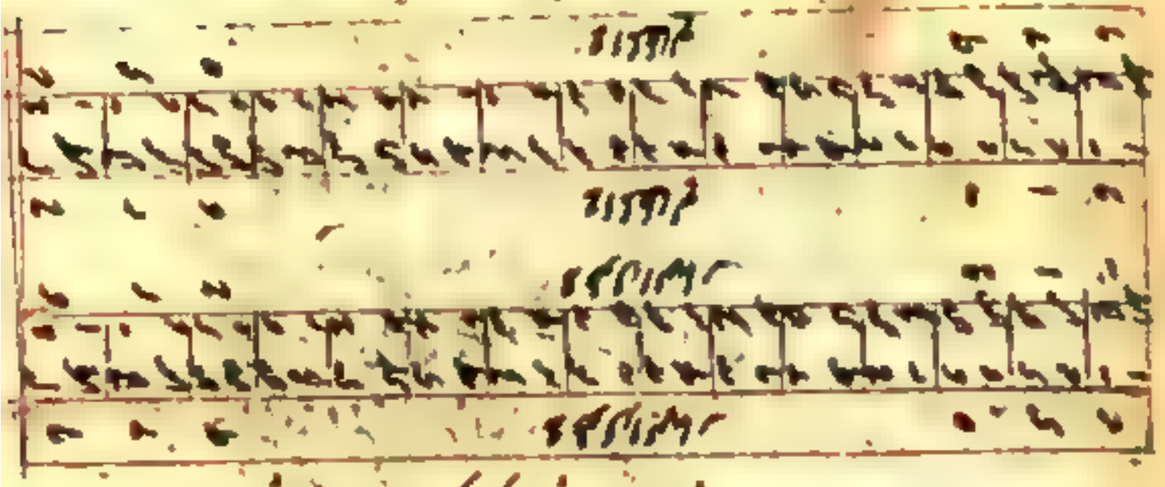

فصل ۸ در ظهور و اختفاء کواکب سیارگان علوی

پیش از اجتماع بروزی چند در مغرب مختفی شوند و بعد از روزی چند هریکی بزمانی معین در مشرق ظاهر شوند و پیش از آفتاب طلوع کنند و چون به تثلیث آفتاب رسند واقف شوند و بعد از آن راجع شوند و میان وسط رجعت با آفتاب مقابل کنند و چون به تثلیث دیگر رسند باز واقف شوند و بعد از آن مستقیم شوند پس دایم اجتماع ایشان در حیاض ایام استقامت باشد و مقابله در وسط ایام رجعت و رجوع در میان او و تثلیث آفتاب باشد در شکل ثلثی چنانکه دیگر باشد با آفتاب و ایشان بعد که چون مستقیم و سبک رو باشند و روی با آفتاب دارند پیش از اجتماع بروزی چند در مشرق مختفی شوند و در وسط اقامت محترق شوند و بعد از اجتماع بروزی چند در مغرب ظاهر شوند بعد از دهتا واقف شوند پس راجع شوند پس مختفی شوند در مغرب و در وسط رجعت محترق شوند و بعد از اجتماع روزچند در مشرق ظاهر شوند و اوقات ظهور و اختفاء هر کوکبی در میان اتصالات کلی بنویسند و علامت مریخ ♂ و علامت مشتری ♃ و علامت مغرب ♂ و علامت

اما دیدن ماه نوبحسب عرض او بود شمالی یا جنوبی روشن یا باریک یا ستدان در حوالی ذات‌البروج طالع سال عالم و ذات‌البروج سال تکامل

ایشان آخر حرف آن کوکب بود و آن بدین صورت است ♄ زحل ♃ مشتری ♂ مریخ ☉ شمس ♀ زهره ☿ عطارد ☽ قمر کز راس نه ذنب ☌ مقارنه ☍ مقابله ☐ تربیع △ تسدیس ⚹ تثلیث ☍ تسدیس ☐ تربیع ☌ مقابله ☍ اجتماع استقامت ☽ رجعت و ایستگاه. بانند کوکبی بکوکبی بحسب اتصال نظر در اپیش از آنکه تمام او یکی از نسبتها که متوجه است بدیگری رجعت یا بطوری واقع شود آن نظر بهم نرسد آنرا انکاث خوانند علامه او در تقویم ت بود و در بعضی تقویم نگشل از اتصالات کلی جدول برگشند جهت سهم الحوادث و آن بیخته از نیز بن و زحل با شمس باز از روزی سه رقم بهمنه یکی برج و دوم از درجه سیم دقیقه

فصل ۹ در مناظر کواکب این مناظر از نظریست و شمار جای نظر باز ایستد و مناظر از دو کوکب بود یکی آنکه میان او کوکب بود در دو نقطه باشد که طالع مقابل باشد و آن دو نقطه بود که بعد ایشان از اول حمل و اول میزان یکسان باشد چنانکه کوکبی در بیست درجه ثور باشد و یکی در ده درجه حمل یا بعد هریک از ایشان از اول حمل ده درجه باشد و از اول میزان صد و هفتاد درجه و دیگر آنکه در دو موضع باشد که در اجزا ساعات روز متساوی باشد آن دو نقطه باشد که بعد هریکی از اول سرطان و اول جدی متساوی باشد چنانکه کوکبی در ده درجه جوزا باشد و دیگری در بیست درجه سرطان چه بعد هریکی از اول سرطان بیست درجه باشد و از اول جدی صد و شصت درجه و علامت مناظر در میان اتصالات کلی چنین نویسند و در زیج جدول معرفت او

ابتدا بود

که اگر هر یکی بدین روزی کفته شود جدولی برکشند و تعیین کنند که در کدام
شب دیده میشود و بعد بسه کواکب و بعد منازل قمر نسبت با آفتاب بر وجه
دقیقه بنویسند [illegible] در احوال سیر کواکب بباید دانست
که هر کوکبی را سیریست معین که در آن سیر وسط کوکب را در هر منزل را ده دقیقه
و مریخ را در یکی دقیقه و مشتری را پانزده دقیقه و شمس و زهره و عطارد را بیست
و پنج دقیقه و قمر را سیصد و شصت دقیقه باشد و چون وقت بشمارند
این کواکب را بر وسط باشد رقم این نویسند سد و چون از سیر وسط زیاده
باشد رقم این بود دید و چون کم تر باشد رقم این عوه اگر زاید باشد
و هر روز زیادت شود چنین نویسند سد و اگر ناقص باشد و روی در زیادتی نهد چنین
نهد چنین نویسند سعد و اگر ناقص باشد و روی در زیادتی نهد چنین نویسند
نحسه سعد هم معلوم باید کرد که در این فن هریکی از افلاک خارج المرکز و
تداویر را بر چه نهاده قسم کرده اند و علوی با هم برابر و دو سفلی با هم
برابر و این قسم را نطاقات خوانند و کوکب در نطاق دوم با بعد
و در نطاق سیوم و چهارم صاعد و در نطاق چهارم و اول مستقیم بود
و دو یکر منحس و ارقام ایشان در تقویم چنین باشد حاح اول اوجی
حیه ح دوم اوجی ی ح سیوم اوجی لد ح چهارم اوجی حار
اول تدویری حیه ر دوم تدویری ی ر سیوم تدویری
لد ر چهارم تدویری و صورت نطاقات چنین باشد
در تقویم بسر کواکب و نطاقات را در میان ارقام کواکب در هم
نصف النهار یا در تحت و فوق
ایشان از هر ماه بنویسند

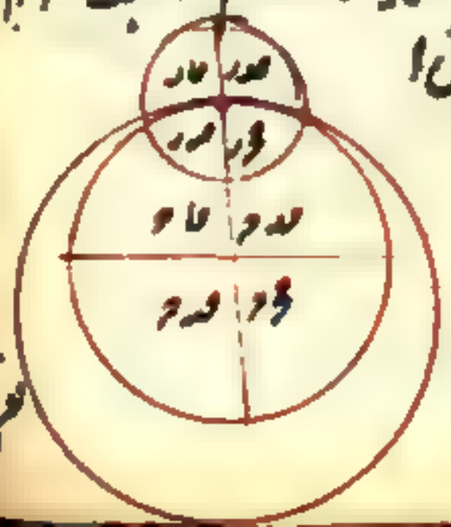

نصل ۱۲ در عمارجات قمر و حالاتش و اشتغالات در دوازده دوائر
تقویم از جانب دست چپ چند جدول برکشند در یکی ایام عمارات بنویسند و
در دوم اشتغال قمر از برجی ببرجی بنهند و بازاء هر روز سه رقم بنویسند یکی
رقم ساعات و دوم دقیقه و سیم علامت روز یا شب بنویسند در جدول دیگر
مرنسیم ماه در هر نصف النهار بنویسند و بعد از آن شش جدول متساوی برکشند
بعد نظر تا ماه قمر با کواکب شش کانه اول آفتاب بعد از آن کواکب سبکانه بر ترتیب
افلاک بازارند و قمر را با این کواکب نظری که باشد در جدول آن کوکب چهار
رقم بنویسند یکی علامت نظر دوم ساعت و سیم دقیقه و چهارم علامت روز یا شب
و هر جا که ماه را با هیچ کوکب نظر نباشد خالی بگذارند اما حالات قمر و آن بر آن
او با فلک دور شرف یا در هبوط یا طریق مجرد که آن ما بین هبوط شمس باشد و هبوط
قمر یا بیرتر که آن ما بین درجه شرف شمس باشد و شرف او و ذکر شرف و هبوط
هر کوکبی بعد ازین بیان کنیم با بعون او با راس و ما زف یا رسیدن
او بجهت انشقاع و آن وقتی باشد که بعد او از آفتاب بیش از اجتماع
بدوازده درجه باشد و یا از وی بجهت انشقاع و آن چنان بود که بعد او
بعد از اجتماع بدوازده درجه باشد و یا بگذرد و یا جاسه او را کند و چنین
گویند که کید شمار نحسی است دوری بصد و چهل و چهار سال تمام کند
و بر بعضی هر دوازده سال قطع کند و این چنین کوکب در فلک دیدار نیست
و اینها که ذکر رفت و بیان جداول تمارجات جای که خالی باشد بنویسند
بلونی دیگر یا در جدول جداگانه بعد از جداول تمارجات ثبت کنند
و اجتماع و استقبال که باشد در هر ماه واقع شود ساعات و دقایق و
علامت روز یا شب که باشد تعیین کنند و طالع و عاشر در جداول
دقایق هر یک در بالای صفحه تمارجات یا در بالای اشکالات خالی
جدول باریک برکشند و ثبت کنند و طالع آن باشد که در وقت اجتماع
یا استقبال در افق شرقی باشد و عاشر آن برج باشد که در آن وقت
در دایره نصف النهار باشد فوق الارض و جزو اجتماع هم بنویسند

وان موضعی باشد که اجتماع از فلک البروج واقع شده باشد وجزو اجتماع
هم نویسند اگر روزی باشد موضع شمس بود واگر شبی باشد موضع قمر و
حالات قمر لیست قمر در شرف سنبله در هبوط حمل در مقابله میزان قمر
بسرطان نیز ه تحت الشعاع ج فروج تحت الشعاع ج تاکند ه
فصل ۱۱ در منازل ماه وان بیست وهشت منزل است چون برابر
دوازده برج است ومنازل بیست وهشت پس هر برجی دو منزل وثلث
منزل باشد ودرین جدول ثبت کردیم واسامی منازل اینست

شرطین	بطین	ثریا	دبران	هقعه	هنعه	ذراع
نثره	طرف	جبهه	زبره	صرفه	عوا	سماک
غفر	زبانا	اکلیل	قلب	شوله	نعائم	بلده
سعد	سعد	سعد	سعد	سعد	سعد	سعد
سعد	سعد	سعد	اخبیه	مقدم	موخر	رشا

وقمر هر روزی در منزل باشد وگاه باشد که روزی زیاده از منزل
برود وگاه باشد که در او نصف النهار در منزل باشد ودر تقویم
برون ماه در هر منزلی در جدول جداگانه بعد از تمامی ساعات قمر
بنویسند و در بعضی تقویم تمام انتقال قمر از منزل بمنزل در جدول
دیگر در پهلوی همین جدول ثبت کنند امّا آفتاب هر چهارده روز
در منزلی باشد وقمر نازو بگذرد آن منزل پیش از طلوع آفتاب
زاید وطلوع هر منزل در اتصالات کلی بنویسند وسقوط در قلب
امّا منزل باشد منزل پانزدهم فصل ۱۲ در جداولی بنده کرده
صفحه قمری بعد از جدول منازل ارند از تسییر درجه طالع و رسیدن تسییر
بدلایل اصل وتمامی طالعهای واوقات صلوة وساعاته ثبت وان چنان
بود که بعد از جدول منازل جدولی برکشند جهة تسییر درجه طالع یعنی
طالع سال عالم را در هر نصف النهار بنگاه و نه دقیقه و هشت ثانیه افزاید

ساعوات کہ اہل احکام بنا نہادہ اند در ملک ما وہ اند کہ کبیسہ معکوس
می سازد و درجہ حمل کہ بحسبتی ما وہ بودند بعد ارعدی صد ان کوبت
در بیع درجہ حمل ظاہر سازد و اصل صعود اسارا در بوم سہ کہ ان کہ
در اعصارات اصرار نماید ارانکہ مردان موضع ماسد اگر چہ در کم بوم
ماسد کہ سازند مگر در بعوم ام وان است عظمہ عربم کہ موسس
کلات و ذوات سہ گانی ما مواضع اسارا در مارع جسد و جہل
و نوما فقہ بروزی مواقی سہ و بیم سرماہ قدیم موعی کہ در بوم
سہ مکسد وی جدول بہادیم ما اگر در بوم اورد ہ ماسد معرف
ان اسان شود و حرک اسان مسل حرکت کند ماسد و حرکہ کبیدرا
در فصل ہفدہم مذکور است و صور انجمن ا ست

سنہ معدلہ	عدد	عدد	عدد	عدد	عدد	عدد
مواضع						

و مکر انکہ ابو معشر در اصعار آنچہ اورد ہ است کہ نارد ہ حرکت است کہ
خون فروران مراکز ماسد دلالت کند بر فساد و مضرت و ہیچ کاری نباید
کرد و ان مراکز را چہ ان الکوف خواند و ان انت و اول حروا صحاح
و دوم بعد قرار حس بہ دوارد ہ درجہ سیم بعد قرار حس بہ چہل و
پنج درجہ و چہارم بعد او ار حس بہ نود درجہ و پنجم خون بعد او ار حس
بہ صد و سی و پنج درجہ ششم خون بعد او ار حس بہ صد و شصت درجہ
ہفتم بعد او ار حس بہ صد و نود درجہ ششم بعد او ار حس بہ دویست و ہفت
پنج درجہ نہم بعد قرار حس بہ دویست و ہفتاد درجہ دہم بعد او ار حس بعد
یازدہ درجہ یازدہم خون بعد او ار حس بہ صد و چہل و ہشت درجہ قم

در سرماہی چنین ما ردہ مرکز کمدرد و در ماہ دوم مرکز اول حروا صحاح
ماسد کہ بعد ار ان صعود و در بعوم ام بر صحہ اول بعد ار صار ل جدولی
رکسد ما سد ساعات است و در سرمالا ار آن قم ہمدسہ سہمد کہ کدام
مرکز است و مجموعی اہل روم را ما سبات ماسد حت بعیر مواو آنرا
مرکز مکران مواو ماسد ان در جدول ست کسد و ماسن آن اسان شود
و صد ار این ہم حروا اجماع ماسد و مرکز ان معنی ماں مرکز مذکور متعلق بود
و معنی مختلف و ان دوارد ہ مرکز است و در بعوم ام بر صحہ اول
در سالای مارجا ست جدولی حت او وضع کسد کہ ما مرکاہ کہ قمر در ان
موضع ماسد بعیر مواو اقع سود و ماست و وضع ما صور ان
در جدول حت کسام و صورت اینست

یا کہ حس ار اوراق ماہا بوسد بر صحہ اول را کہ رکسد
و بر صحہ دوم ہم را کہ بر کسد و را کہ عبارت است ار مدوری
ما قبلی کہ ار ادوارد ہ محس کرد ہ ماسد حت و وارد ہ خانہ
ادوارد ہ بیع و بر صحہ اول موامرہ و حکام سال برکان و ام
خانہ ان سوسد و بر صحہ دوم موامرہ طالع سال عالم یعنی حکای
صد کہ ان بورو ر در کدام ماہ واقع ست است و صد سال
است ار سرمایہ محی و صورت طالع و حت محویل و در حات
او و در حات دیگر خانہا و موضع کواکب ہر و حت محویل و سہما
و سیر است و اسہما آب و فردارات و را کہ مدار با حکام بران
ماسد و در ان را کہ حت کسد و مس آن ار ان اور امی صد ہا
حت بوارخ ما صطلاح مرلوی و احکام تحصول و روا و صد
مسل اعصارات و مسوبات و حصوطات و عیرہ سوسیل
و کسوف و حسوف کہ در ان سال واقع سود و در آخر بعوم

وطالع زمان آن سد اکنند وکیفیت وکمیت آن شرح دهند والسلام

آثار آن در طالع نیکو کند فصل ۲۲ در حاصل و مال کواکب

حمل وعقرب خانهٔ مریخ است نور مسران خانهٔ زهره چون ثور و میزان

خانهٔ عطارد است سرطان خانهٔ ماه است اسد خانهٔ آفتاب قوس

وحوت خانهٔ مشتری جدی ودلو خانه زحل و معامل هر خانه و

مال انسان باشد هنگامه حاصل زحل ومال مشتری باشد حاصل مشتری

ومال زحل بر همین صورت ودر اسد ودلو خانه باشد ومه

ومال هنگامه اسد ودرنگ مه جمع کرده است حاصل مال

صعود وبح اوه مهد عودس هنای طبل مرا ای خانه باشد مر

فصل ۲۳ در سرف وهبوط کواکب سر زحل در میزان وبکم

درجه آمران است وسرف مشتری در سادسم درجه سرطان

وسرف مریخ در مستهم درجه جدی وسرف شمس در نوزدهم

درجه حمل وسرف زهره در سبع وعشرین درجه حوت و

سرف عطارد در پانزدهم درجه اسد وسرف قمر در سیم

ثور وسرف راس در سیم درجه عقرب وسرف وذنب

سیم درجه قوس کواکب وهی که در برج سرف اند قوس فلک

الا درجه شمس که مادام که صعود ان درجه باشد قوت سرف در او

باشد وهون از بگذرد قوت روی در نقصان نهد ومعامل

سرف هبوط باشد بهمان درجه وان مدخالی کواکب باشد و

ضد سرف هبوط باشد یعنی کواکب مادام که در هبوط باشد

وروی وزوی مدرد هبوط نهد ضعف روی در او باشد

وهون ازان درجه بگذرد وضعف روی در نقصان نهد واشکنه

فلوکا نحه خطیصل ۵ صاکرده مزاج اسبح فصل

۲۳ در طالع بروج وارباب ان حمل واسد وقوس مر

آنرا مدوارباب ان مریخ وشمس ومشتری وزحل است

فصل ۲۴ در طالع بروج وارباب ان ثور وسنبله وجدی مر

آنرا مدوارباب ان زهره است وقمر وبح ولیت عمر را مرجع معدم دارند هوراو مران

دلو نهادن اندوارباب ان مریخ وزحل است وعطارد ومشتری مر

سنبله معدم دارند سرطان وعقرب وحوت نهادن آنرا اندوارباب ان مریخ

وبح وقمر است ولیت مرج را مرین معدم دارند ان مه وبح وزحل است

فصل نهم جدی مر جه است ربه دوم معدم مر سه مرجع الس کرم وحمل لعدو و

هوا من کرم و مرو اوآن سرد ودر وخاک سرد وخشک فصل ۲۴ در مدکر وبانه

مرجع ولیل وبهاری حمل مدکر ولیت ثور مدکر وسرطان مونث هم برین

مرجه مالکو مرجع ومعدام عضو او مه باشد مدکر وسنبله مرجع مونث ومه

مدکر است بهاری لعد ومه مونث لیل ومه عاری دیگر مرجع الس وهوائی مدکر

وبهاری اندو مرجع خاک وآن مونث ولیل ومار مدکر وبانه مخنث وصبح کرید

واکثیان لعد که طالع مدکر لعد ومال مونث ومالنه مدکر ورابع مونث مر برین

ومار مدکر وبانه مخنث ارباع کرید هنگامه ارعاسر با طالع مدکر باشد وارطالع

مارابع مونث ومرا مرابع مدکر مه باشد ومرا مرابع مونث مونث والسلام

الحمل	۷	و	ه	ب	ز	ب	۷	ح	ل	ل	ل
الثور	ه	ط	و	ه	ط	ز	ه	ل	ل	ل	ل
الجوزا	ل	و	ه	ب	ه	ز	ط	ح	ل	ل	ل
السرطان	ح	ر	۷	ط	و	ط	ح	ل	ل	ل	ل
الاسد	۷	و	ه	ما	ل	ح	و	ه	ل	ل	ل
السنبله	ه	ر	ه	ر	۷	ما	ح	ط	ل	ل	ل
المیزان	ل	و	ه	ید	۷	کما	ه	ط	ح	ل	ل
العقرب	ح	ر	و	ما	و	حه	۷	که	ل	ل	ل
القوس	۷	ید	ه	ر	و	کیا	ل	کو	ح	ل	ل
الجدی	و	ز	۷	ید	ه	ر	ل	کو	ح	ل	ل
الدلو	و	ر	ه	ط	۷	ط	ح	که	ل	ل	ل
الحوت	ه	ب	۷	ر	و	ط	ح	که	ل	ل	ل

جدول ۲۵

جدول اثنا عشر کواکب

جدول اثنا عشر کواکب

	وحوذ					دریان			
الحمل									
الثور									
الجوزا									
السرطان									
الاسد									
السنبلة									
الميزان									
العقرب									
القوس									
الجدی									
الدلو									
الحوت									

جدول ۲۶

حاصل الضرب درجات کج و دقیقه ثانیه
و موضوعه کج و منسوبه دقیقه و ثانیه
و حاصل الضرب دقایق ثانیه و ثالثه
موضوعه دقیقه و منسوبه دقیقه

...ام مسعود اورس اف بلاریم اد که هر سه کج که طبع ناسد قسم اول ان
...که کوکنه را ناسد عاکه قسم اول حمل و اول ثور و اول اسد برج را
...قسم اول نور و سنبله و جدی نعل را لود و صدول اما عشره را صرب کرده در
...صدول نهادم ما مارا در بلد و دقیقه بردارد و صدول نموده هر حساب که نموده
فصل ۱۱ در دلالات خانها طالع دلیل جان و ثور و مال و اسباب و
...و دوم خانه مال و اکل و سرب سوم خانه برادران و خویشان و سفر و دوم
...چهارم خانه پدر و املاک و اسباب و قواف امور پنجم خانه فرزندان و کف
...دادا و خانه شادی و رسل و عمل نعل ۶ خانه کوری و سد کان و بیماریها
...ره ۷ خانه زوج و صدان و سرطان ۸ خانه موت و مال و زنان ۹ خانه
...لم و دین و سفر و رویا و حراب ۱۰ خانه سلطان و عمل و سفل و مادر ۱۱ خانه
...و خسران و امیدها و سعادت ۱۲ خانه دشمنان و بندگی و بیماریهای بزرگ
فصل ۱۲ در قوت و ضعف خانها طالع از جمله کوکب هر ناسد پس ناظر پس
...سابع پس رابع پس حادی عشر پس خامس پس ثانی پس عاشر پس مالک پس ثالث پس
...ثامن پس سادس و مال طرا ربع ضعف بیاسد و از پس دوازده خانه چهار
...اوتاد نعد و ان طالع و عاشر و رابع و سابع ناسد و چهار مایل الوند و ان ثانی
...حادی عشر و ثامن و خامس نعد و چهار مایل الوند و آن مالک و مال عشر
...و ثانی عشر و سادس نعد و از پس جمله چهار ساقط ناسد از طالع و ان ثانی و
...سادس و ثامن و ثانی عشر ثانی و ثامن ساقط مایل ناسد و سادس و ثانی عشر
...ساقط ابدوم را مایل ضعف این دو خانه از پس جمله ناسد فصل آنچه
...فیع و قمر گوا که این سه طالع نعلی دارد چون صورت طالع سعد افزایع
...سعد و اکیاست که چون عطارد در طالع نعد فیع او نعد و نحس قمر در سهم
...طالع و در سره در ربع و مریخ در سهم و نحس در ربع و مشتری در سادس و حل نعد
...و از دهم و عامل فیع کج نعد اما مقرنعد ان گوا که نهاری نعد قمر و خون
...ارض و سب که الارض و گوا که لیلی سب خون الارض و مریخ که الارض
...نحس گوا که مذکر را در ربع مذکر و گوا که مونث را در ربع مونث خود دیگر

در ربیع و حمل اسد آ در ابتدای وصف سارگان اوجات کواکب
در مارچ تصدر و حمل و دو ماهه نزدیک مواقع سه و یکم ماه قدم ارزا
مدد سلطان سعد سعد الملک ظت اله براه بهاد و سد ابتدای نقل در سنه ۶۱۲
وقت مس دقیقه قوس است و ابتدای سری در دوم دقیقه میزان و ابتدای
درجه و دو دقیقه و بیماه و یکم دقیقه اسد و ابتدای حمل در دو دقیقه و بیماه و
مس دقیقه سرطان و ابتدای ثمره در شصت و دو دقیقه و بیماه و مس دقیقه جوزا
و ابتدای مدر عطارد در چهار دقیقه و بیماه و سه دقیقه عقرب و اگر خواهد که الله
ازین مارچ اوجات کواکب معلوم کند نظر کند ازین مارچ مذکور مطلوب
چند سال بر سه سال مس دقیقه و سه ماه و سال مس کند و سه را اوجات
هر کوکبی ازو اند ما اوجات اسان در مارچ مطلوب حاصل شود و حصص
یک کواکب در حمایل اوج اسان ماسد بهمان دقیقه و دقیقه الا عطارد را که
اورا حصص ماسد نزدیک سلخ اوج او بهمان دقیقه و دقیقه سلخ اوج عطارد
در ربیع غروب در چهار دقیقه و بیماه و سه دقیقه حصص او کی شود ماسد برول
و یکی سرطان ماسد تخلاف توالی بهمان دقیقه و دقیقه و ساوم هر کوکبی که دقیقه
اوج ماحصص برسد مارا آن روز ماسد در حاسه میان اتصالات کلی
سد کند و علامت اوج و علامت حصص حق اعاظم را اوج در وقت اجتماع
و استقبال ماسد و حصص در وقت دو تربیع اجات حصص یا کب
درست کواکب اهل ان حق هر روزی را کوکبی تسمی کرده اند و سری
کوکبی و ساعت اول ان روز را ساعات سعد تدان کوکب را دوازده
روز یکه منسوب ماشات پس ساعات اول ازین روز او را سه و سلطه
دوم زهره را که اوست و سوم عطارد و چهارم قمر را و پنجم زحل و ششم
مری و هفتم مر را ما رسم اخیر را و نهم زهره را و دهم عطارد را و یازدهم
قمر و دوازدهم زحل ما و چون دوازده ساعت روز یکه منقل بمانند
ساعت اول ست دوسه مری را لعه و دوم مر را ازین قیاس میکرد
ما ساعت دوازدهم ازست دوسه قمر را لعه و دوم زحل ما ازین قیاس

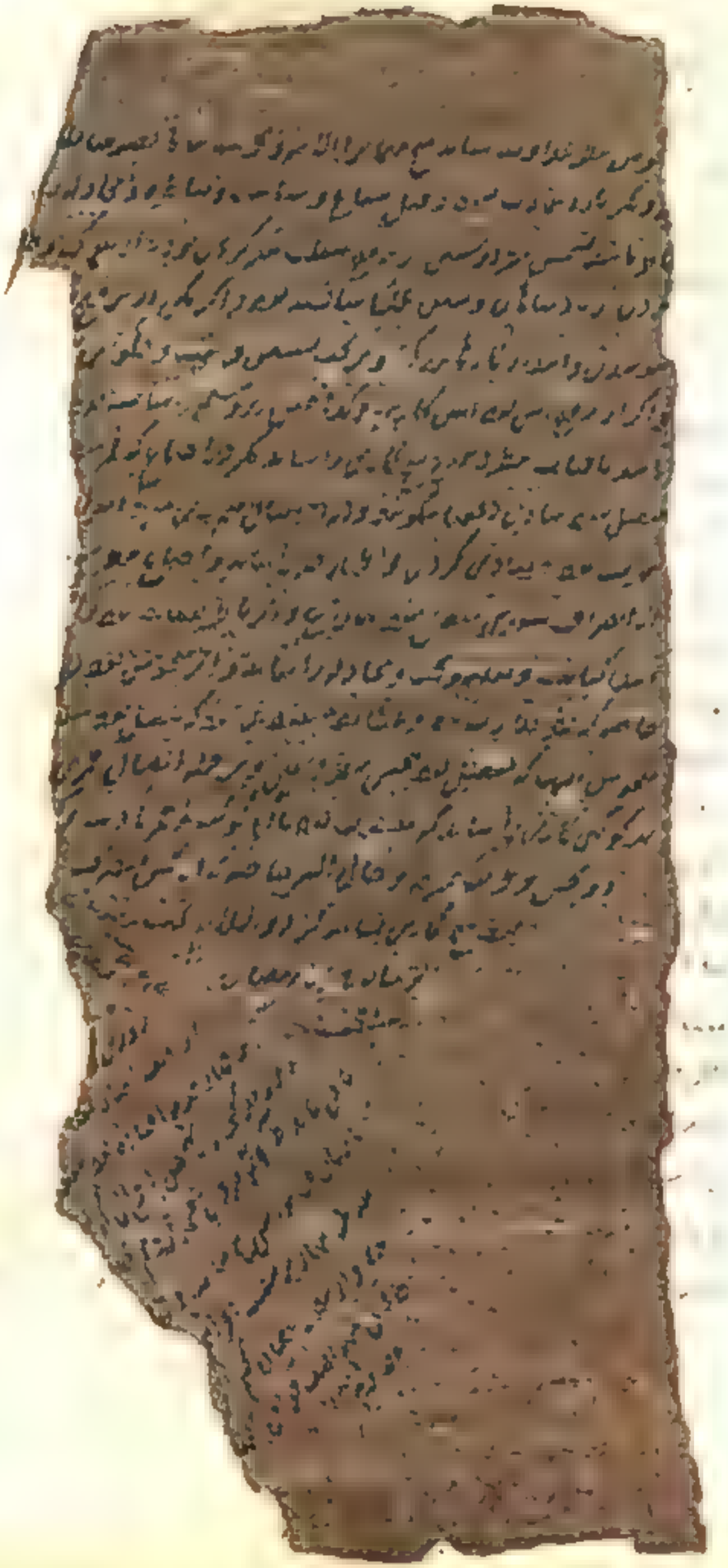

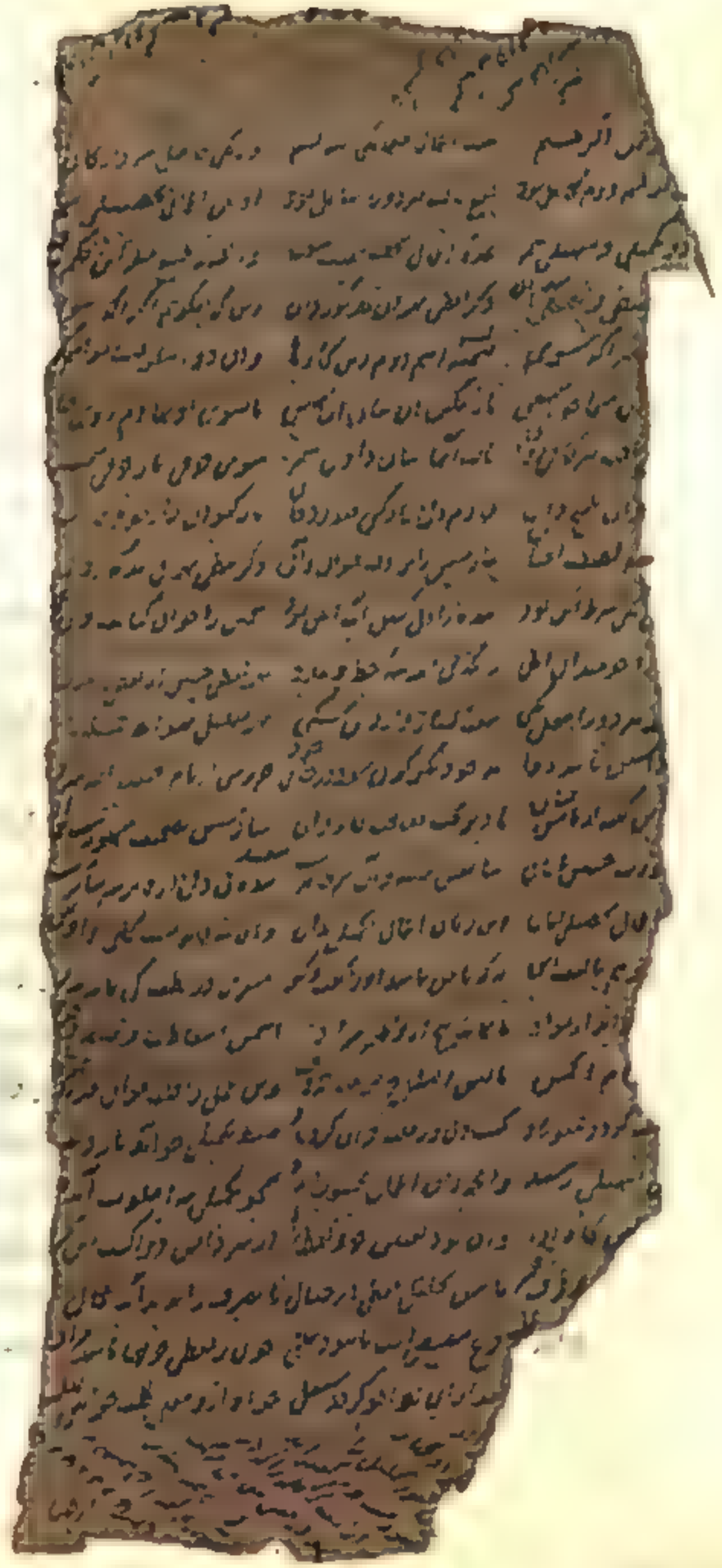

فصل اول در ضرب اعداد در آحاد

فصل سیوم در ضرب اعداد در اعداد

فصل چهارم در ضرب عشرات در عشرات

بود

واسکال ای دو صنف او صناع بود خواهد که ضرورت لابد مال و لابدّ بود او اسطه این دو
صناع ارصنف صراط ما تسا ما کدر دو ار قدمات خاو و اند طلاس ماند و صنف اول ابرس دو کار
لسال بر مان صنف سه الی اسب و صنف دوم طارنه و ر دو اخساسه که صناع صنعات ملبسات
صنف اول غذاوات مدحه که ان حصول اقه ات حون کار و رود و طلاو ز مان و اکثر صنوف
و بی سکر و اصال آن و نوع دوم طاعات مالیه که آن تعلق کلی دار د حون رکوه و صدقه
و عارت بل و رباط و بر سه صنعا و مساکین و اتام و اعات ملهوف و نصرت مظلوم
و ران و اصل اقسام نوع اول که عبارت مدحه تارت و عام ما و آر صنف صنوف
این قسم و ابار بات ملوک مصور نسود و ر ا که صنف کار صاحات ما صرت صنعت
و صاحات محافظه بود و محافظه معروف مطلق ار عارف محض کامل ار ست آند قسام و
قرائت و رکوع و سجود و سنت و بکبر و تسلیم صورت ارکان طاهر تارت و این صورت
دار و ی و ان طاهر را سری و معنی ماند ما ان صنف که مطلوب حاصل آند ای
ار صنف کار قراحه تارت عبارت است که مسئله انوار معدات قدول محصوصان
طاعات ادلی حی اعز و رد که الصلوه نور حقه للمؤمن بکر ما مصلی محض نواسطه اسوه
قدار ان محض ابعکاس انوار صرو ما ار و ر مرات ملکوتی مساهده مکشوفه و رعوم
ابنا سه و سر تهم اما سا ما للاعاق و ما اعم ار صنعات او ران کا سات سجود آ
ما انکاه که سواق قدمات عبادات ار نوادی کرم استعمال حال و ی کند و کون
لطری و کری ما ما سوا بند دلائل در کیم عدم انوار قدوسی ما که و صنعت
و ی را ما س قاسور د و ل رتبه اتصال و صنعت حدوث ترا ق کند در ابصار آ
ساحات عالم خروت را بد و ر مطلوبه سجات انوار حال و جلال معبود ار
ظلمات مخالفت رسوم عبادت و عابد حال که د و ا محبس تارکنده که سدی
کی ترا ر لقه ما عاقل که ظلمات معاصی تعالی و کدورات و سا و س سنال
سر ر رس عن بعد و ر صدار د و ار سر رسم قاصی و ر کوی کامی آ د و حاکه
تعلف صحو اندای عز ار ارحای ملک است این است که اما که بعد و اما که بسعی بعی
ترامی بر سیم و ار بو ماری صحو امیم بس حون نو بس و صوار بس و صدی ر حال
سلطان کهن و در کار ما ماری و ملک ار لشکر و مال و حواه مستغنی این آ خواند

ص اگر این دو خط بر وضع ماسد که مقدار اول مرد و خطار اوله مساوی حادثه
ان باشد آنگاه خواهد بود مرکب ازین دو خط را خود ایران دیگر گویند حاکم شخص
واگر روایای مسئله حادث سعه مرکب را مسوحه و خط را جاده گویند مدل مسئل
وحکمه ان بود که از اطراف یک سطح یا زاویه کم پیدا شود مگر کنهای حاده و گر خطی
بر سطح قائم شود حاکه مرخط که بران سطح از موکب قائم بر وضعه استقامت بر اوج
کند یا ان خط مراورا قائمه گفته شود ان خط بر سطح خود نصبه و چون سطحی بر سطحی
قائم شود حاکه خطی در مرد و سطح بود آید که از انفصل مرکب خواهد و از فصل
مرکز مرخطی که بر یکی ازین دو سطح خود سازد آن خود ار سطحی دیگر برون
صعد مرکب ازین دو سطح خود ماسد بران دیگر و چون دو خط یا یک دیگر بر
وضع ماسد که مرخط که بر شخص ایشان واقع شود ضع کنند مقدار ان خط دیگر برابر ماسد
ان دو خط را صوار ی گویند و دو سطح را که بدین صعه باشد صوار ی گویند
وچون کره بر شخص صعه حرکت کند مقدار تمام دوره مرخط آن کره وضع کنند خطی که بر هم
دائره رسم کنند الا دو خط مساوی که از او خط کره و دو خط حرکت کرده
وخطی که وصل ماسد میان دو خط ایرا محور گویند و ان دوائر صعه یا یک دیگر
اسد یا صوار ی یکی ازیها خطیه ماسد و ایرا استوا گویند و یا ان صعه
وان دوایر را مدارات ان خطها خوانند و دو خط کره را دو خط مرکبی
ازین مدارات مرکوصل کرد مرد ایره که بر کره وضع کنند خواه مستوی و خواه
یا کی دو خط بران کره از دو طرف ان دایره که بعد مرکب از اطراف محیط آن
دایره برابر ماسد ان دو خط را دو خط ان دایره گویند قسم دوم در آنچه
علی بطلیموس دار دهم اگر خواهم آنچه ماسد ارا قسام مختلفه اطلاع ایرا
مرکب خواهد و کره پسط و این مسم مسطح و سطحی و عنصری فلکی افلاک ماسد و
آنچه در وسط ایرا لوام ایری و عالم علوی گویند و عنصری عناصر چهارگانه
ماسد که ان آتش و هوا و آب و خاک و امهار ا مانا که در عرض اصابت عالم
سفلی و عالم کون و فساد گویند و مرکب مسم مسطح و عنصر تمام و عنصر تمام آن بعد
که خط صورت صعه کند بدل مقدار گویند مقدارات و صوابات و خطوط

آن نهد کره ا محیط باشد بحوالی جمیع ماسوای او کوک فلک معدل مسمی بمسطح و آنرا
بمساوی بگویند و مسطح آن نقطه کرمانی کوک محرک باشد گرد مرکز آن فلک
در دایره مساوی روانای مساوی باقطاب کند و مدار دوگانه از محیط آن فلک
در دایره مساوی بقسمی مساوی قطع کند و حیله آن نهد که ما محیط باشد و مدار مستقیم
سه نهد دو مرکز موجود آن نهد که از یک فلک صادر شود و مرکز آن نهد که از دو
از یک فلک صادر شده و هر دو که موجود بسطح اند و هر حیله مرکب اما بر بسطح نهد
نیست و هر مرکب محیط بمقاله اول ط در بیان احوال اقسام مختلفه و آن
مشتمل بر باب ماب اول در بیان اقدام افلاک کلی و کیفیت ترتیب آن مقالات
جمله عالم یک کره است مرکز آن مرکز زمین و افلاک بکره است گرد یکدیگر در
آمده مانند پوستهای مختلف که سطح مقعر هر یک مماس سطح محدب فلک که در تحت
اوست اران به یکی فلک الافلاک که محیط جمیع افلاک و اورا فلک اعظم
و فلک اطلس هم گویند دوم فلک البروج است که جمیع کواکب در او مرکوز فلک
زحل چهارم فلک مشتری پنجم فلک مریخ ششم فلک شمس هفتم فلک زهره هشتم فلک
عطارد نهم فلک قمر و در مجموع اسمای سیارات افلاک از فلک قمر که پس فلک انا
فلاک بیاهم خوانند و فلک قمر مشتمل شده فلکهاست و در تحت او عناصر چهارگانه
اند اول کره نار مماس سطح محدب او مماس سطح مقعر فلک قمر است دوم کره هوا
و در و آثار مختلفه بسیط است سوم کره آب و او را ماء سوا نیز خوانند چهارم کره
خاک و این هر دو کره را یک کره اند که آن بر زمین احاطه نموده است فلک
تحت زمین از کره زمین ظاهر است مماس یک سطح هوا ماس هر دو کره محیط شده است
و بلندیهای بسیار که در روی زمین است او را از کره چنان ندانند که بر وجه اکمل بر
زمین قدر محسوسی بیفزاید و صورت افلاک و عناصر بر سطح بدین گونه
است که در صفحه آینه نموده خوانند شد و هر دایره نمای سطحی است و میان
دایره نمای فلک ناظر باب دوم در بیان دوایر مشهوره از عظام
و صغار و خطوط مشهوره محیط هر دایره را بسیصد و شصت قسم متساوی
کنند و هر قسم از دایره را درجه گویند و هر درجه را بشصت
اقسام تقسیم کنند

خط ظ ع مشترک میشود با در میان این خطوط و اسمانگوا ک داخل میشود
فون خواسته که آرس کوا ک خورشید کوکبی بر فلان صورت است ما بردست
راست اوست ما برای حساب او ست و برس قیاس بعضی که بروی این صورت واقع
میشود و اسمار اکوا ک تابع صور کوکبه فون این کوک خواسته که خورشید کوکبی
فلان کوک بر صورت مای حت فلان صورت ما بوده است او و برس قیاس
و این صورت مهل است کار حت و یک در حالت سمالت ارسطه الرفیع و ما
از حالت سنوت و دوازده برس سطه و ما مای برفع دوازده کار این
گرفته اند **فصل چهارم** در مسافت افلاک کوا ک حت کار که ساده خواهد
افلاک را دو فلک است مرد و سواری السطیس یکی را تمثل کرده مرکز عالم
نقطه و سطه است کرد سطح سطه الرفیع است و دیگر را تابع مرکز کوکبه و او در فصل
پیش این عمل نموده و مرکز س نقطه خط مرکز عالم لکن سطه است در سطح سطه الرفیع
نقطه و سطح حرکت او حاس سطح محدب اصل نموده بر سطه مرکه و ارا تابع کوکبه و لاکم
صورس مر حاس معقر محمل نقطه و آنرا مخصص کوکبه و لاکم ارمحل نقطه ارا فراز اند
تابع مرکز دو کره محدبه الخص با می مانده یکی محیط تابع مرکز و دیگری محاط تابع
مرکز و نقطه حاوی محیط ارحالت اعم نقطه و حاطی ارحالت مخصص و رقیه و غلط
بلوی بر عکس و این دو کره را دو مم کوکبه و مس حرکی نقطه کی مخصص مرکز در
فصل فلک تابع مرکز حالت که سطح او حاس مرد و سطح تابع مرکز سعد و نقطه و مسافت
افلاک کوا ک علوی یعنی زحل و مشتری و مریخ و فلک زهره نقطه مثل مسافت فلک
مس است و مسح تفاوت مت الامر و حری یکی انکه مرکز ارتباط الکلت مرکوز
از مرکز فلک تابع مرکز او حالت که اقصاف از مرکز تابع مرکز حصه ای تفاوت و ارا
فلک سدو مرکوکبه و مرکز ارین کوا ک تباعد کار مرکوزند در سدو بر حالت سطح
سدو رو کوکب فلک نقطه حاس سده امدو دیگر انکه سطح تابع مرکز ارین کوا ک
در سطح سطه الرفیع است فلک سطه الرفیع را حاطع مسکند مرد و سطح حاطر علی دو
نقطه که در دو طرف قطری از اقطار فلک الرفیع امدو دکر این دو نقطه را دین قرار
انکه و فلک تابع مرکز را در مقر اقصاف فلک حامل کوکبه و مسافت فلک مرفوعه مثل مسافت

فلک حوالی الشمس اه قول

افلاک چارگانه است و عبارتی مختلف آنکه در هر فلکی که حامل دیگر اوست
منطقه این فلک را در سطح منطقة الروح است فلک حامل از سطح او و حامل در یک سطح
و ازین جمله این فلک را فلک حامل گویند و دوم آنکه هر یک از افلاک دیگر را سوای آن سطحی
بسیط فلکی که تابع مرکز دیگری اوست و مرکز آن مرکز عالم است و منطقه این دو سطح
منطقة الروح و این را فلک خورنق گویند و سیم فلک عطارد و ازین سبب افلاک گویند
چارگانه بدو وجه مختلف دارد یکی آنکه در عطارد فلکی که حامل دیگری اوست و آن را فلک
مدیر گویند مرکز آن مرکز عالم است و منطقه این در سطح منطقة الروح فلک حامل در
یک سطح و دوم آنکه عطارد را فلکی دیگر است که مدیر دیگری اوست بهمان طریق که گفته
در حق عطارد یعنی بحرکت خاص بحرکت مرکز و بحرکتی مثل حرکت خاص معدل و مرکز آن
مرکز عالم است و منطقه این در سطح منطقة الروح است و این فلک را حامل عطارد گویند
و فلک عطارد را دو اوج ساخته یکی مرکز حامل و مدیر و این را اوج مدیر خوانند
و دوم مرکز حامل و مدیر و حامل و این را اوج حامل گویند و دو حرکت بدین طریق

وصورت افلاک

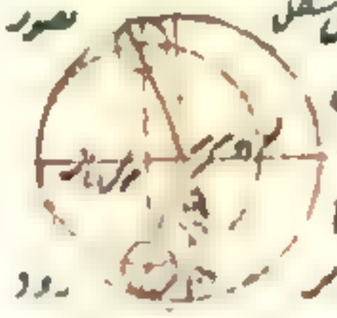

وتقاطع مركز تدوير محيره را در بعد اوسط از حامل فرض كند و معدل بعد
اوسط را در بن روزي سان حاصل كرد و در بن حال راوه كه ميان
دو خط مذكور يعني خط نهمي و خط مركز معدل واقع شده محيط بعدل
كوكب در فلك خود از ابتداء بعد بر استقامت تعديل اول و بعدل
تفاضل خواسته و در هر يك از ماده سدس و كم سدس راوه مذكور را
بسمت قرب و بعد مركز بعد بر از مركز عالم بحسب مرووي از اقطار حامل
استخراج ميكند و ابر الله نل حال خواسته و ابر انا بعد نل اول جمع كند
و ابر الله نل معدل كوند و از بعد نل معدل بطن مذكور بعوم استخراج
كنند اين طريقه صحيح و درست ليكن ما در زيج صفحه طريق اول را اختيار
كرده ايم ساير مكه كه بسهل ظاهر شود ساند و الله كه هر گاه كه كوكب مركز كرده
نقطه مقابله ماسد الله قطر از اقطار كه بيمه محاذي ان نقطه خواهد
نقطه چون كوكب مركز هر يكبار بداوج مركز محيره كرده مركز معدل المسير مساوات
تا دوم قطر از اقطار هر يك بيمه محاذي مركز معدل المسير چون
كوكب بدو بر مركز كرده مركز عالم مساوي مسقط مائلي كه قطر از اقطار
اوجات محاذي مركز عالم بودي اگر رصد وجهات معلوم كرده اند كه
محاذات قطر اوسط نقطات كه بعد او از مركز عالم در جهات خصص
ميل بعد مركز حامل است از مركز عالم و اين نقطه را نقطه محاذات گويند
و دو طرف ان قطر را كه در محيره محاذي مركز معدل المسير است و در هر
محاذي مركز محاذات انكه دور تر است در وه وسطي گويند و ابراكه
بر دو كمتر است حضيض وسطي و ابراكه كسم لازم آيد كه چون مركز بدور
قطر اوج ما حصص باشد در وه وسطي با در وه مرئي و محسس حصص
وسطي ما حصص مرئي معدل باشد و در غير اين دو حال ازيم صوف
بعد و ماس ست ابراي محيره حاضره مرئي يعني قوس از سطحه بدور
ما حصور باشد ميان در وه مرئي و مركز كوكب مرئوالي چون كه بدو بر
تا بعد نل اول و دوم بعوم او معلوم ميكند محاج بعد نل ذكر مسوم

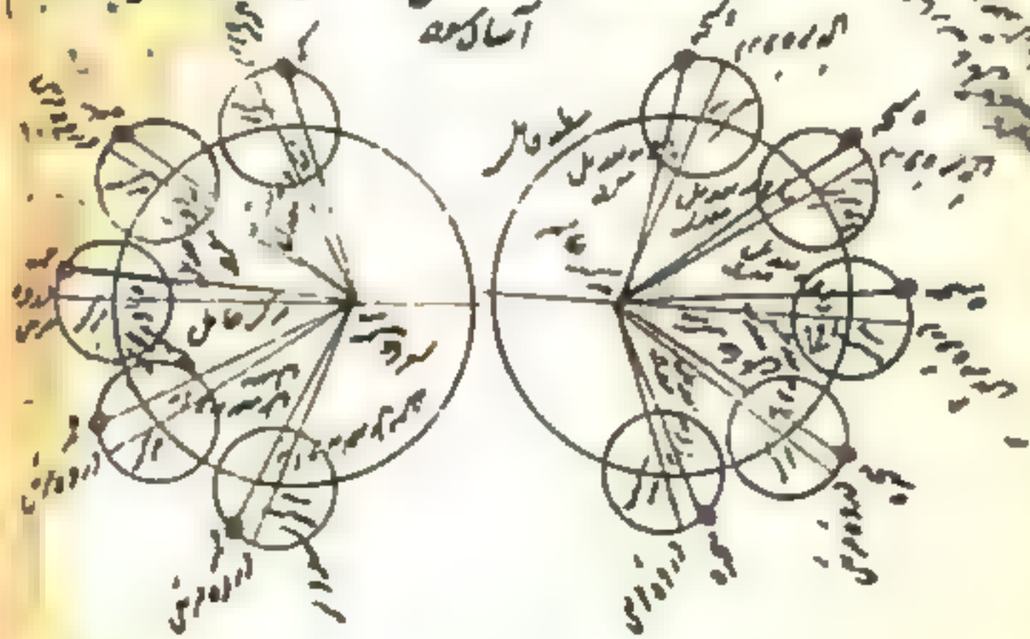

واما بجهة عارض میشود کواکب منحیره را در طول رصد و استماع
واما بجهة ثالث که چون کوکب در اعلی مدویر باشد چه
بر تقدیر ثانیه که کوکب در حال تحمیل بر دو چه حامل و مدویر چه میکند
و چون تا سفل مدویر استمال کند و حکم ما کردیم که چه اسفل مدایر
منحیره بخلاف نوال است پس چه کوکب سوال تطوی میکند که ایکه در
حال کوکب تحمیل دهد اصل چه حامل سوال بر چه مدویر بر خلاف نوال
واقع کند و بر حسب کوکب بخصص بر دیگر سعد چه مدویر بر خلاف نوال
قریب بسعد و فصل مذکور کمتر شود و کوکب بطی بر ساند اما چون صور
چه مرکز کوکب سوالست کوکب را مستقیم گوئیم که چه مدویر
بخلاف نوال ما چه حامل سوال معاونت نماید و کوکب صدور
همان نماید که بحال اسناد است و در این حال کوکب را مستقیم
گوئیم و بعد ازان چه حکم مدویر بخلاف نوال زیادت ایدار چه
حامل سوالی و کوکب تحمیل چه مدویر بخلاف نوال چه کند
و در این حال کوکب را راجع گوئیم تحمیل ایدار بر حسب بخصص بود دیگر سعد
و گاه او در رصد سر تعریف سعد مانوصی که کوکب بخصص رسد و الحاصله
بزرگ او باشد در رصد و چون از خصص گذرد در رصد بطی شود
کند و بازرود و بطی بر سود مانگاه که مستقیم سعد و تحمیل ایدار
بازرود اما در استماعات سر تعریف سعد ما مار مدویر باز سعد و بخلاف اول بعد
کند و اما که کسی معلوم شد که کوکب در یک دور مدویر چه مستقیم
سعد یکی تحمیل ایدار استماعات و یکی از رصد و این موضع را ایدار مدویر
تمام اول گوئیم و دیگری تحمیل ایدار رصد و چون از استماعات اولین
موضع را تمام مال گوئیم و ما این فصل را بدگر انحاد ما بین المراکز
و تحمیل ایدار مدویر چه کسی پس گوئیم تحمیل مرکز خارج مرکز کسی
از مرکز عالم ما چه آنکه نصف قطر خارج مرکز مصف درجه باشد دو
درجه و یکدقیقه و سه ثانیه و تحمیل مرکز حامل قرار مرکز عالم ما چه آنکه

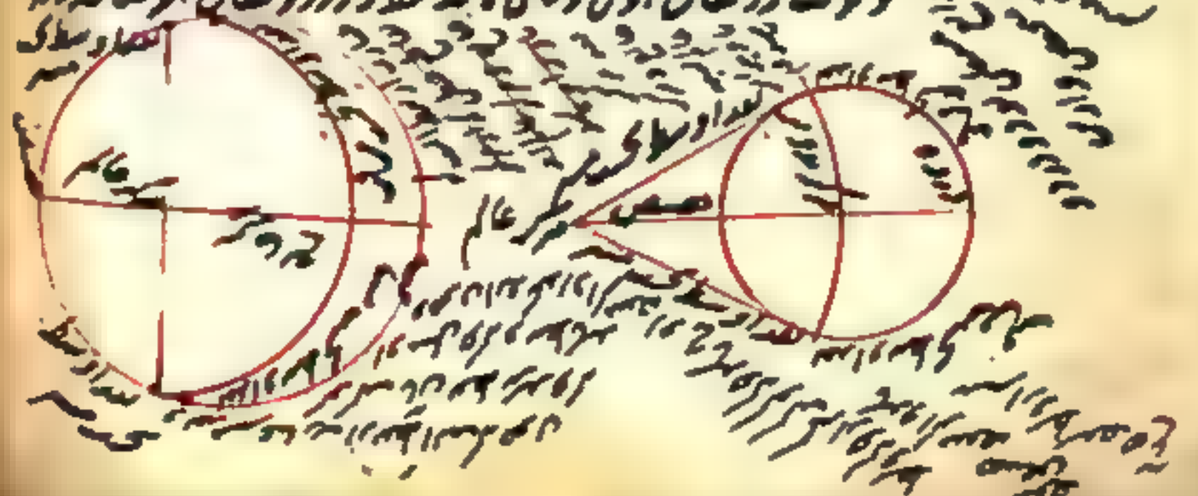

که نصف قطر مائل سمت درجه ماشد و زرجه و سمت و سه دقیقه است
و همین اخر اصف قطر بدو بر مرحله و دوازده دقیقه است و بعد
مرکز حامل از مرکز عالم مر زحل را سه درجه و سمت و نه دقیقه است و مشتری را
دو درجه و چهل سمت دقیقه است و مریخ را سی درجه و چهار دقیقه است و زهره را
پانزده و دو دقیقه است اما عطارد را بعد مرکز حامل او از مرکز عالم نگ
قرار سمت پاس انست که بعد مرکز حامل او از مرکز بدو سه درجه است
و همین بعد مرکز بدو را از مرکز معدل المسیر و بعد مرکز معدل المسیر از مرکز
عالم مر نگ سه درجه اند لیکن بدو مرکز حامل را گرد مرکز عالم گوید مساوی
چهل و پنج درجه که ابر اعداد مرکز حامل خواهند پس لازم می آید که مرکز حامل
چهل و پنج درجه نگمار بدو مرکز معدل المسیر مطلق کرد و در پس حال بعد او از مرکز
مرکز عالم سه درجه سمت و نگمار مماطر سمت و در پس حال بعد او از مرکز عالم
سه درجه سمت و در سایر احوال سمان سه درجه و سه دقیقه ماشد و جمع آن
مقادیر که سمان کردیم ماخواهد که نصف قطر حامل مآن آخوا سمت و نه دقیقه
ماشد و همین قدر انصف قطر بدو بر مرحل پاس دو درجه و نگمار و نگ
دقیقه است و سر برابر ده درجه و چهل و سمت دقیقه و زهره را چهل
و سه درجه و ده دقیقه است و مریخ را سی و سه درجه و چهل و سی دقیقه
و عطارد را سمت و دو دقیقه و سی دقیقه است و جمیع مقادیر که مذکور
شد یک درجه ماست بعضی مواقف است مار صد ساتین و بعضی مخالف

فصل دوم در احوال که عارض سمت کوکبرا از روی حس راجع
روی سمت زیرا که سطح مماثل و حامل مر کواکب را همانکه حس ذکر مافتد مردد
در سطح فلک البروج صد و ماش کواکب از سطح البروج گاهی شمال مثل سمت
و گاهی جنوب همه انکه مماطر حوامل ان مماطر فلک البروج ست بردو
سطح وان دو سطح را صورتی گوید و در علوه و قمر نگی را که چون مرکز بدو
ارو کرد در شمال سمت از سطح البروج ابرا اس خواهد وان دیگر را در ست
و در سفلس نزدیک راس و دست نقطه مذکور رسوان کرد مار نگ که در

رودس

زودی معلوم خواهد سدس کوئیم راس زهره بعد درجه که چون ارو کرد بر
اوج سمت سنبله و راس عطارد بعد درجه که چون ارو کرد بر حضیض سمت
سنبله و ست مرنگ مماثل راس نقطه و دوازدهی که بر سطح فلک اعلی حاصل
شده از تقاطع سطح مماطر حوامل مر عالم را اعلا که مائله گوید و عاست این میل
و قمر را بعد نقطه و زحل را دو درجه و سی و مشتری را یکدرجه و مریخ را یکدرجه و
ست و زهره را سدس درجه و عطارد را ربع درجه و این میل در قمر
و علوه ماست و در سفلس ماست سمت فلک مائل مطلق سمت
بر سطح منطقه البروج در وسی که مرکز بدو بر سدس یک از دو نقطه خورد مر سد
و چون مرکز بدو بر از خور مر سکند و میل سکند نصف فلک مائل آن نصف
که مرکز بدو بر دوست اما زهره را گاهست شمال و عطارد را گاهست جنوب
و این میل مرا بعد سمت ما انگاه که مرکز بدو بر سمت ما بین العدسین رسد
و اینجا عامه میل بر و بعدا ران میل مساوی سمت ما انگاه که فلک مائل با
مطلق سمت بر منطقه البروج و مرکز بدو بر خور مر و نگر رسد بعدا ران حالت
اول عمد سکند و اما که قسم لازم می آید که مرکز بدو بر زهره همیشه شمال
ماشد از فلک البروج و مرکز بدو بر عطارد همه جنوبی قمر را گاهی نگ
و گاهی ست زیرا که مماطر حامل و مائل و بدو بر او بر سه درنگ سطحی و مختلف
اند بر وضعی که مرکز بدو بر سد و ان چنانست که قطر مار بدرود و حضیض اجها در سطح
مائل ست اما در علوه نگرو وقتی که مرکز بدو بر در نگی از دو نقطه گرا اس
و دست ماشد و چون مرکز بدو برا از دست گذرد در وه میل سمت گیرد
سطح مائل و حضیض میل شمال گیرد از سطح مائل و این میل مرا بعد سمت
ما انگاه که مرکز بدو بر نصف ما بین العدسین رسد بعدا ران میل مساوی
سمت ما وقتی که مرکز بدو بر بدست رسد و در ین حال قطر بدو بر مار در سطح
مائل دراند چون مرکز بدو برا از دست گذرد در وه میل سکند شمال از
سطح مائل و حضیض بگوست و همین مرا بعد سمت ما انگاه که مرکز بدو بر مار
نصف ما بین العدسین رسد بعدا ران مساوی سطح ما انگاه که مرکز

مدور مار براس رسد و قطر مدور مار در سطح مایل در آید و بعد اران حالت اول
اول عقد کند و اراک گسم نامرم می آمد که دروه جهت الماثل در حالت
سقط الرفع ماسد و حصص در خلاف ان حالت و اما در سلس مگر وقتی که
مرکز مدور در منصف مابین العدیس ماسد و ای اوج و حصص سلس
و حون مرکز مدور را اوج کرده و دروه مثل کند اما رمره را شمال و الما
عطارد را جنوب و مثل حصص بخلاف این عقد و این مثل مراند منصف ما
بالگاه که مرکز مدور بعقده رسد و ای حالت مثل قطر مار مدروه و حصص عقد
بعد اران مثل ماقص سعد ما دمی که مرکز مدور بحصص رسد و قطر مدور
مار مطمن سعد بر سطح مایل و بعد اران دروه مثل کند اما عطارد را شمال
و اما رمره را جنوب و مراند منصف ما در عقده دیگر بحالت رسد مار ماقص
منصف ما بالگاه که مرکز مدور باوج رسد و حالت اول عقد کند و این عرض
مثل دروه و حصص کوسد و حالت این مثل مر رحل راس دره و مری
را دو درجه و مثل و شش دقیقه و مرج را دو درجه و سی دقیقه و مر
را دو درجه و مثل و شش دقیقه و مر رحل راس دره و عطارد را سی
دکر کردیم و حص دیگر سعد اما سلس را حص دیگر ست و الحالت که
قطر مار سعدین او سلس این دو که معاطع قطر مار مدروه و حصص آنست
بر عوام در سطح فلک مایل سعد مگر وقتی که مرکز مدور سلس در یکی از دو
عقده راس و دب ماسد و حون مرکز مدور سلس از راس کرد و دو طرف
مساوی در طلوع از این قطر و آن را طرف مساوی کوسد از سطح مایل مثل سعد
و طرف معدوم و ان را طرف مساوی کوسد محدود و این مثل مراند منصف ما
بالگاه که مرکز مدور بمنصف مابین العدیس رسد و ای اوج رمره را
و حصص عطارد بعد از این مثل ماقص سعد ما بالگاه که مرکز مدور
مدت رسد و قطر مار سعدین در سطح مایل در آمده و حون مرکز مدور را
کرد و طرف مساوی محدود مثل کند و طرف مساوی شمال و مراند سعد
ما بالگاه که در منصف مابین العدیس نعالت رسد و بعد اران ماقص سعد

مادر مرکز مدور مار براس رسد و قطر مدور مار در سطح مایل در آمد بعد اران حالت اول
سعد کند و این حص را حص زیاده و نقصان و التوا کوسند و عاده این مر
رمره را سه درجه و سی و عطارد را سه درجه است و ما این فصل را در کر
مواضع اوجات و حضیضات که محرک اند حسم کسم بس کوسم
در تاریخ اول محرم سال بسصد و حهل و یک از هجرت علامه مولانا
محمد مصطفی سلم که تاریخ حدیدان وضع کردیم اوج شمس در دو درجه و
بست و شش دقیقه سرطان واقع است و اوج زحل در ساروده درجه
و سیاه و شش دقیقه حوزا و اوج مشتری در ست و نه درجه و سی و دو
دقیقه سنبله و اوج مریخ و اوج رمره در ست و دو درجه و ست و هیچ
دقیقه حوزا و اوج عطارد یعنی اوج مدور او در ست و چهار درجه و شش
بست دقیقه عقرب است اما حضیضات راس رحل ساعر ست در زوال
برج در اوایل اوج اولس از درجه و راس مشتری معدوم است بر اوج او
دو درجه و راس مریخ معدوم است بر اوج او سه درجه و چهار درجه و راس
رمره معدوم است بر اوج او سه درجه و راس عطارد شش است از
اوج او سه درجه و این هم که ذکر کردیم بحسب رصد ماست فصل سیم
در بیان احوال که کوکب را عارض میشود در طول و عرض ما هم کواکب ثوابت
عارض حضوصا در بالگاه حسان میشود که مواضع حضیض این کوکب مخالف مرکز
میشود هم در طول و هم در عرض سابس است که خط خارج از مرکز عالم مرکز
کوکب بقاطع میکند ما خطی که از مرکز عالم مرکز کوکب رسد است و این را دو
قاطع را اوج و اصلاف سطح کوسند و صورت
این است و از قطاع مرئی کوکب بعد
این را دو بار قطاع حضیض مرکز میشود
و این وقتی است که کوکب بر مرکز راس
باشد و اگر بر مرکز راس باشد هر دو
خط یکی میشود و هر حند کوکب

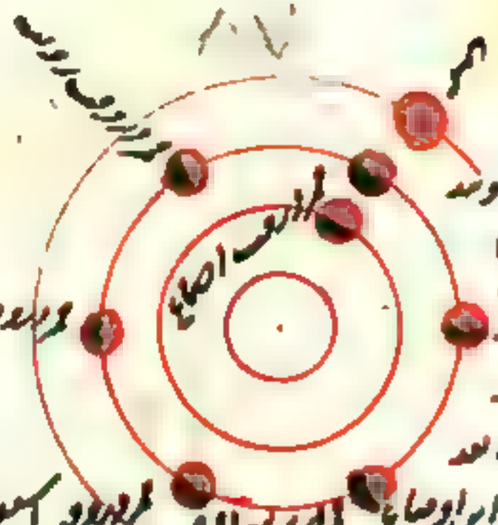

وار سمه و کف حامل را تعدیل مضاعف کوند یعنی تعدیل مرکز مدویرا از مرکز شمس
هون مضاعف کنند تعدیل مرکز مدویر یا مسدار ارواح وارا بحکم کنیم لازم آید
که مرکز مدویر در حضیض (دوم) در اجتماع و در استقبال در اوج یا مسدو از ربع شمس
در حضیض بعد و در ماهی دو بار یا روح و دو بار حضیض رسد و مثل این
بعد ارواح مدبر عطارد را یا مسد میان مرکز مدویر او و اوج حامل او
و سبب آنکه مرکاه که مرکز مدویر او یا مرد و ارواح جمیع سمه بعد ارزان
مرکز مدویر بحکم که حامل بعد ارصفه حرکه مرکز شمس سوالی و کوک کند و مدبر
اوج حامل یا مضد و کوک مرکز شمس بخلاف توالی بر دو مرکز مدویر را بهمین
مقدار رد کند شمس بعد ارواح مدبر ارمرکز ارواح حامل و مرکز مدویر بعد ارزان
شمس یا مدوارا بحکم کنیم لازم آید که مرکز مدویر اران زمان که ارواح مدبر
مقارب کند یا مار یا و کمابود کند کمکار یا روح حامل و دو بار حضیض
او بر سد و ار حله احوالست که معجره را قیاس بشمس عارض سمه وای
که بعد مراکز علویه ار دروه مدا و بر همه مثل بعد مراکز مدا و بر سه ار
مرکز شمس پس همه اصراف علویه در دروه یا مسد در وسط اسعاف
و مسافه در حضیض یا مسد در وسط رجوع وار همه بعد یا مس مرج و شمس
در مقارنه و حال انکه در یک دوره محمد سر یا مسدار بعد یا مس ار دو
در مقابله و حال انکه شمس برج در مسافت چه در ابعاد و اجرام میان
کرده اند که فلک مدویر مرج ار فلک حامل شمس با تخانت متم مرج اعظم است و
هون شمس ار علویه اسرع است یا مر کدام که مقارن سمه بعد ار مقارنه ار و
سوالی پس سمه وان کوک در صباح ار حاب مسرق تمامان سمه و کوک
را در ان حال مسرق کوند یا ان زمان که شمس ار و بر سه درجه دور سمه
آنرا مسرق کوید و هون شمس ار حاب مغرب بکوک بر دیک سمه و بعد
میان انسان کمتر از بعد درجه یا مسد پس بعضی و کمتر از سه درجه بر دیک
و در همان کواکب را مغرب کوند یا ان زمان که شمس مقارن سمه بعد ار ان
حاله اول عمده کند اما سعلش را مر کز مدویر انسان همه مقارن مرکز

شمس

شمس یا سد یعنی خط وسط سعلش یا خط وسط شمس همه مقارن یا سد و سعلش
در او اسط استقامت و بر جوع همه با شمس مقارن سوند و هون در وسط
استقامت مقارن سمه بعد ار ان در وسط استقامت مقارن سمه بعد ار ان
ار حاب مغرب تمامان سمه و انسانرا مغربا کوند یا ان زمان که در وسط
رجوع یا مقارن سوند و بعد ار ان در حاب مسرق تمامان سوند و انسانرا
مسرق کوند یا ان گاه که در وسط استقامت یا مقارن سوند و حالت اول
خود گفته

مسئله دوم در میان مسافت رمس و صعب او یا فاصله
و میان اکه لازم آید او را بحسب اختلاف او ضاع علوبات و آن یازده
باب

باب اول در مسافت رمس و در کرا فاصله رمس حاله کنیم کریست
و آن یا کره سطح او محیط است و عمارت بر کمر ار مکعب است ار سطح او و ان
ربع دار ربع مسکون کوند و هون مرکز رمس مرکز عالم است سطح دایره معدل
النهار بر سطح محیط رمس دایره احداث کند و آنرا خط استوا کوند و هون
دایره دیکر فرض کنند که مدوقف خط استوا کرد رمس یابد دو دایره
کمابر ربع مساوی سمه دو میال و دو صول طول مر ربع بعد ربعضی ار
دایره عظیمه و رمس بعد ربع ار دایره عظیمه وار میں همار ربع مکر ربع میال
مسکونست اما تمام او معمور نیست بلکه بعضی ار و در حاب میال ار خط استوا
نیست که صوالی در نواحد بعضی و آن موضعست که عرض زیاده ار تمام میل
کل بعضی و در ان مقدار معمور نیز موانع عمارت ار کوهها و دریاها و رودها و شنها
بسیارست و در میان دریاها نیز جزایر معمور و غیر معمور بسیارست و بعضی
آن ار کیت مسالک و ممالک معلوم سمه و در حاب جنوب ار خط استوا
هوکی ار عمارت نافیاند اما ار جمله کی ایرا در حساب بیارند و مقدار عمارت
در طول ار حاب مغرب کرفته اند یا بعد سعدا ران مبدا در جمله توالی برجع
یا مسد و بعضی سعد و میان ار حاب مسرق کرفته اند یا بعد در جمله حرکه یا مسد
و مقدار عمارت ار حاب مسرق موضعست که ایرا کنک در کوید و ار حاب مغرب
در یا نیست که وهی معمور نموده و اکنون جزایست و ایرا جزایر خالدات کوند

اول

وارای کنار ساحل دریای معمور ده درجه است و محال بعضی معمار عمارت را
حوالت کرده اند و بعضی از ساحل دریای معمور و مشهور اول مبادی
معلوم معمور را دوازده قسم کرده اند هر قسمی را طول از معمور بامسوی
و در عرض همه آنکه در غایت درازی روز بیم ساعت تفاوت کند و در خط
استوا همه روزی روز را دوازده ساعت نهاده نسود و استوا را اقلیم اول از برای
آنکه مبدا طول دوازده ساعت و نصف و ربع ساعت نهند و عرض ملد
اخیر دوازده درجه و دو ملث باشد و خط استوا را ما جاهله کی عمارت
در اهل اقالیم نداشته اند و بعضی ابتدا اهل اقالیم دانند و مبدا اقلیم اول
خط استوا گیرند و وسط اقلیم اول مابازای اقالیم اول که مبدا طول سرده ساعت
باشد و عرض سابر ده درجه و نصف و ثمن و مبدا اقلیم دوم اقالیم اول که مبدا
طول سرده ساعت و ربع باشد و عرض بست درجه و ربع و خمس و مبدا اقلیم
سیم اقالیم اول که مبدا طول سرده ساعت و نصف و ربع باشد و عرض بست و سه
درجه و سهم و مبدا اقلیم چهارم اقالیم اول که مبدا طول چهارده ساعت و ربع
و عرض سی و سه درجه و نصف و ثمنی باشد و مبدا اقلیم پنجم اقالیم اول که مبدا
طول چهارده ساعت و نصف و ربع و عرض سی و سه درجه الا عشر [illegible] باشد و
مبدا اقلیم ششم اقالیم اول که مبدا طول پانزده ساعت و ربع باشد و عرض جنوبی
سی و سه درجه و ربع و ثمنی باشد و مبدا اقلیم هفتم حاصل شود که مبدا طول پانزده
ساعت و نصف و ربع باشد و عرض جنوبی سی و نصف درجه و خمس و وسط اقلیم
هشتم اقالیم اول که مبدا طول پانزده ساعت باشد و عرض جنوبی سی و نصف درجه و
ربع ثمنی و اوسط بروج شمالی اقالیم اول که مبدا طول شانزده ساعت
و ربع باشد و عرض بیست و سه درجه و نصف و ثمن و ربع ثمنی و ثلث
و ربع عشر درجه و ثلث دقیقه و ثلث ثانیه و ثلث ثالثه باشد و مبدا اقلیم نهم
اقالیم اول که مبدا طول شانزده ساعت و نصف و ربع باشد و عرض بیست و سه
درجه و ثلث و ثمنی و ثلث و ربع عشر درجه و ثلث دقیقه و ثلث ثانیه و ثلث ثالثه
باشد و مبدا اقلیم دهم اقالیم اول که مبدا طول هفده ساعت و ربع باشد و عرض
بیست و یک درجه و ثلث و ثمنی و ثلث و ربع عشر درجه و ثلث دقیقه و ثلث ثانیه
و ثلث ثالثه باشد و مبدا اقلیم یازدهم اقالیم اول که مبدا طول هفده ساعت و
نصف و ربع باشد و عرض بیست درجه و ثلث و ثمنی و ثلث و ربع عشر درجه و ثلث
دقیقه و ثلث ثانیه و ثلث ثالثه باشد و مبدا اقلیم دوازدهم اقالیم اول که مبدا
طول هجده ساعت باشد و عرض هجده درجه و ثلث و ثمنی و ثلث و ربع عشر درجه
و ثلث دقیقه و ثلث ثانیه و ثلث ثالثه باشد

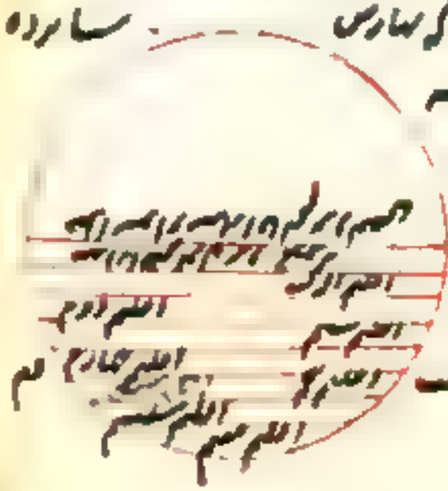

فصل هفتم در بیان خط استوا و آنچه گرد خط استوا بود و دایره
معدل النهار بر سمت راس آن بگذرد و دو قطب معدل النهار بر افق بود
و دایره نصف النهار بر آن بگذرد و سمت کعبه طاهر و مکه حرس و مابین دو رویه
قبله مساوی بود و فلکی کواکب را طلوع و غروب نبود و فلک را عباس نام
نهاده کره منتصبه و کره مستقیم هوا مدار گویند که دور فلک در بن نهاد دو لالی باشد
و بسطه الروح در سابروری دو مار سمت راس کرده بگذارند تا وصول
اول قبل سمت راس و بگذارند وصول اول مران و در بن دو وقت دو
قطب فلک الروح بر افق باشد و دایره مارة ما قطاب اربعه بر افق مطبق
باشد و فلک الروح و معدل النهار هر دو بر سطح افق قائم باشد و اول
حمل یا اول میزان اختلاف فلک الروح به ارتفاع سمال سمت الراس کنند
و قطب سمال فلک الروح که الارض نهند و قطب جنوبی الارض و
چون قطب قصول نهاده ارتفاع رسد و آن قدر مثل کل بود و دایره مارة
ما قطاب اربعه نصف النهار مطبق شود و غایب دوری فلک الروح از افق
راس در موضع سرطان ارتفاع سمال هم قدر مثل کل باشد و اول میزان
یا اول حمل اختلاف فلک الروح به ارتفاع جنوب سمت راس کنند و قطب
سمال فلک الروح جنوبی الارض بود و قطب قصول سمت الارض و قصول قطب
سمال نهاده ارتفاع دایره مارة ما قطاب اربعه بر نصف النهار مطبق شود
و اول حمل دوری بر نصف النهار نهاده در موضع غایب دوری مطبق ارتفاع راس
و در بن حال ارتفاع قطب و قدر اول حمل دوری ارتفاع راس مرتفع قدر مثل
کل باشد و در بن ارتفاع مابین مشرق ارتفاع کل نگذرد و اصحاب در سالی دو بار
ارتفاع راس اهل ان دیار کنند و ان در وقت کوتاهی روز و قطب اعتدال بود
و ان دو روز بود نصف النهار اصحاب راس را سایه نباشد و در باقی سال
از یک جهة سایه از جانب افق شود و در دیگر جهة ارتفاع سمال و حصول سال
سمت باشد و در میان و اصحاب ان وقت رسیدن افتاب بدو نقطه اعتدال
باشد و در میان و در وسط اصحاب ان وقت رسیدن افتاب بدو نقطه

باسد و دو مدار و اسدار آن نوقف رسدن آفتاب سطح اول و آ
باسد و دو نوبت و اسدار آن نوقف رسدن آفتاب سطح اول و بعد بر
و بعضی علما گفته اند که اعدل مناخ نزدی رسم خط استوا است و گویند از
سایه اقوال حاصل کرده اند بعضی همه حال سوا سکندر بر و مکث و مدار آن
که بر خط استوا باشد سودان مغرب و اسافل بربر و صوب مصر و بلاد
و زنج و صوب سرا ندب و همه کرم سرمای معتدل است و اهل این مناخ
و صد و چهار باسد و ارا عدال مزاج در خلق و خلق نیک دور از افعال و اخلاق

باب سیم در احوال اقالیم مائه و دوازده گانه مرصوص که بر معدل
و به خط او رسمت الراس آن شهر باسد دور ملک نوکه اولی اینجا عامل است
ارسمت الراس و اقالیم آن موضع را اقالیم مائه خوانند و این مناخ بر قسم اول
انکه عرض کمتر از میل کلی بعد دوم انکه عرض او مساوی میل کلی بعد سوم
انکه عرض او از میل کلی بیشتر بعد و از خامس کمتر بعد چهارم انکه عرض او
مساوی تمام کلی بود پنجم انکه عرض او از تمام میل کلی بیشتر بعد و از بعد کمتر
بعد و در خامت آن اقالیم یکی خط معدل النهار بعد عرض بلد بیرون الارض
بعد و دیگری نهان خط رکب الارض و این اقالیم همه معدل النهار را نصف
کنند پس چون اضاف یکی ازین دو خط اعدال اعتدال رود و سمت مردم
سرند و مدارات نوق را نصف نکنند بلکه مدار سرطان که بعدش از معدل النهار
کمتر از تمام عرض بلد نبود و آن مدار را قطع نکنند پس اگر در خط خط طاهر بعد
آن مدار اندالظهور بعد و اگر در خط خط نصف آن مدار اندی اضاف باشد
و در مدارات اندالظهور و همچنین در مدارات اندی اضاف یکی مدار اعظم
جمع بعد و آن خامس نود درجه و آن مدار یست که بعدش از معدل النهار
برابر تمام عرض بلد بعد و دیگر مدارات رابد و قسم کنند یکی سرکر و یکی نوک
انکه در خط خط طاهر نود قسم طاهر او سرکر از قسم خط بعد و انکه در خط
خط خط بعد سرمکس و سر دو مدار که از دو جانب معدل النهار بعد
انسان برابر بعد طاهر سرمک مساوی خط دیگر باسد و سر دو مدار که از

مکرر

نوک نود قسم طاهر دو دیگر معدل النهار سرکر از قسم طاهر دو دیگر بعد اگر
از جهت خط خط دیگر نکنند و مکنس اگر در جهت خط طاهر باسد و مانی بعد از سر
نوق نماند و چون دو مسلت را قطع کند در اثر سر نوق روز باشد روزی نود که اضاف روان
مثلث باسد که از جانب خط طاهر نود که دور سر نوق بعد اضاف از معدل
النهار نهار او مسلت باسد و چون اضاف آن مسلت نکند در سر نوق کوتاه
ایشان روز کوتاه نود که کدسه است نامسلت دگر و اکاکوتاه سر نوق روز باشد نود و بعد
ایشان سر نوق روز باشد نود و کدسه است نامسلت دگر و اکاکوتاه سر نوق روز باشد نود و بعد
ایشان سر نوق روز باشد نود و کدسه است نامسلت دگر و اکاکوتاه سر نوق روز باشد نود و بعد

اعدل النهار نهار خط خط بعد ایشان کوکبی چون الارض مدار اول
چون فرسد ایشان کوکب که بعدا و از معدل النهار در جانب خط طاهر
میل عرض بلد نود در دوره نکنار رسمت الراس رسد و مماس دایره اول
نوق سر نود چون الارض و انکه بعدا و سر از عرض بلد بعد و مدار
اول چون فرسد و انکه بعدا و کمتر از عرض بلد نود مدار اول چون را
چون الارض سر دو نقطه قطع کند یکی سر نوق و دیگری زوال پس کوکب ایشان
او نقطه اول چون رسد باب چهارم در احوال مکث قسم اقالیم
طایفه اضاف مائه اما در قسم اول مداری که بعدا و از معدل النهار در
جانب خط طاهر بعد عرض بلد نود فلک الروج را قطع کند سر دو نقطه چنان
بعد از مسلت و چون اضاف یکی ایشان دو نقطه رسد در نصف النهار آن
دایره شمس سمس را سایه ساسد و دو خط فلک الروج را فی ساسد و ما
که ایشان خوس نود از فلک الروج که میان دو نقطه نود از جانب خط طاهر
اضاف ارسمت راس در جانب خط طاهر کرد و سایه نصف النهار در
جانب خط خط شمس اعتدال خوس ثانی از فلک الروج ارسمت راس از جانب خط
خط شمس کرد و سایه در جانب خط طاهر اعتدال دو خط فلک الروج را
قطع کند و خوس نود و ما دام که خوس اول سر نصف النهار کرد و خط فلک
الروج که در جانب خط طاهر بعد کمتر الارض بعد و خط دیگر فلک الروج
چون الارض و ما دام که خوس دوم سر نصف النهار کرد و یکس یعنی خط

طلوع و غروب نود و چهار درج که مسمت آن اول حمل بعد معکوس طلوع
کند و مسوی غروب کند و چهار درج دگر مسمت آن اول میزان با سوار
حلاف بعض مسوی طلوع کند و معکوس غروب کند پس و حق که اول سرطان
سرار تفاع اعلی باسد درجات صعود وان سه درجه و نیم بود اول میزان
بر مطلع اعتدال باسد و اول حمل بر مغرب معت اعتدال و نصف طاهر
فلک البروج درجات صعود باسد و ما بین مطلع و معت اعتدال مانند
و نصف فلک البروج سرار تفاع اصلی بعد وان حمل و چهل و پنج درجه و نیم مانند
و ازان وقت مسافت فلک بر سکل باسد و چون کرکه اول حوت کند
انوار میزان و مغرب مسوی طلوع کند و انوار حمل و ثور مسوی غروب کند
تا کم مطلع مرووار انوار میزان از مطلع اعتدال دور رو صعود بر دکم
مسود از مطلع حوزی که پس ازوی باسد و معت مرووی از انوار حمل
از معت اعتدال دور رو شمال بر دکم مسود و از معت حوزی که پس
ازوی باسد و هم بر پس برمت انوار مغرب و ثور در ناحیه مشرق از درجات صعود
و معت مغرب از شمال می افزاید تا چون نوبت طلوع باول جوزا رسد نوبت
مشرق بنقطه صعود رسد و اول جوزا تمام بنقطه صعود و طلوع کند
و چون نوبت غروب باول جوزا رسد نوبت معت مغرب بنقطه شمال رسد و اول
جوزا تمام بنقطه شمال سعد و غروب کند و وضع فلک البروج چنان که گفته آمد
از اول جوزا تا اول جوزا در جات مغرب نود از نقطه شمال تا نقطه جنوب
و نصف طاهر فلک البروج بر دایره اول صعود باسد و وضع فلک بر
سکل باسد و اعداد ایان چون و ک کند اول جوزا از نقطه شمال از افق بلد سعد
و در جات مشرق آمد و اول جوزا از نقطه صعود از افق فرو سعد و در جات
آمد و جوزا از نور که تا اول جوزا نوزده نود از افق برامدن گرد معکوس می
آورج مشرا در درجه ت نهم و درجه ت نهم از درجه ت نهم تا تمام سعد
طلوع کند و اعداد ایان بهمن برمت انوار حمل بر طلوع کند و مرووی از
انوار آن دو برج که طلوع کند مطلع او از نقطه شمال دور رو بمطلع اعتدال

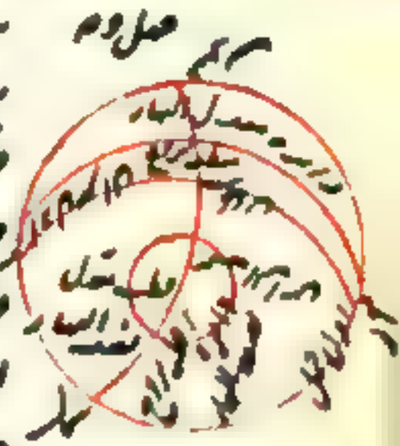

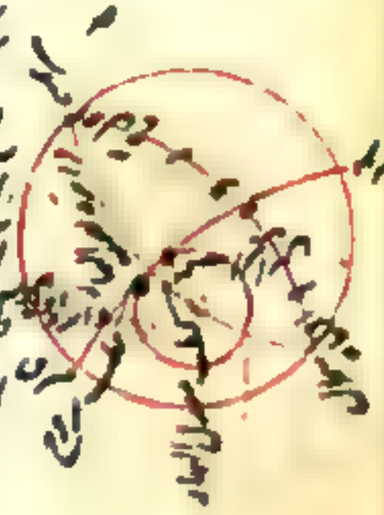

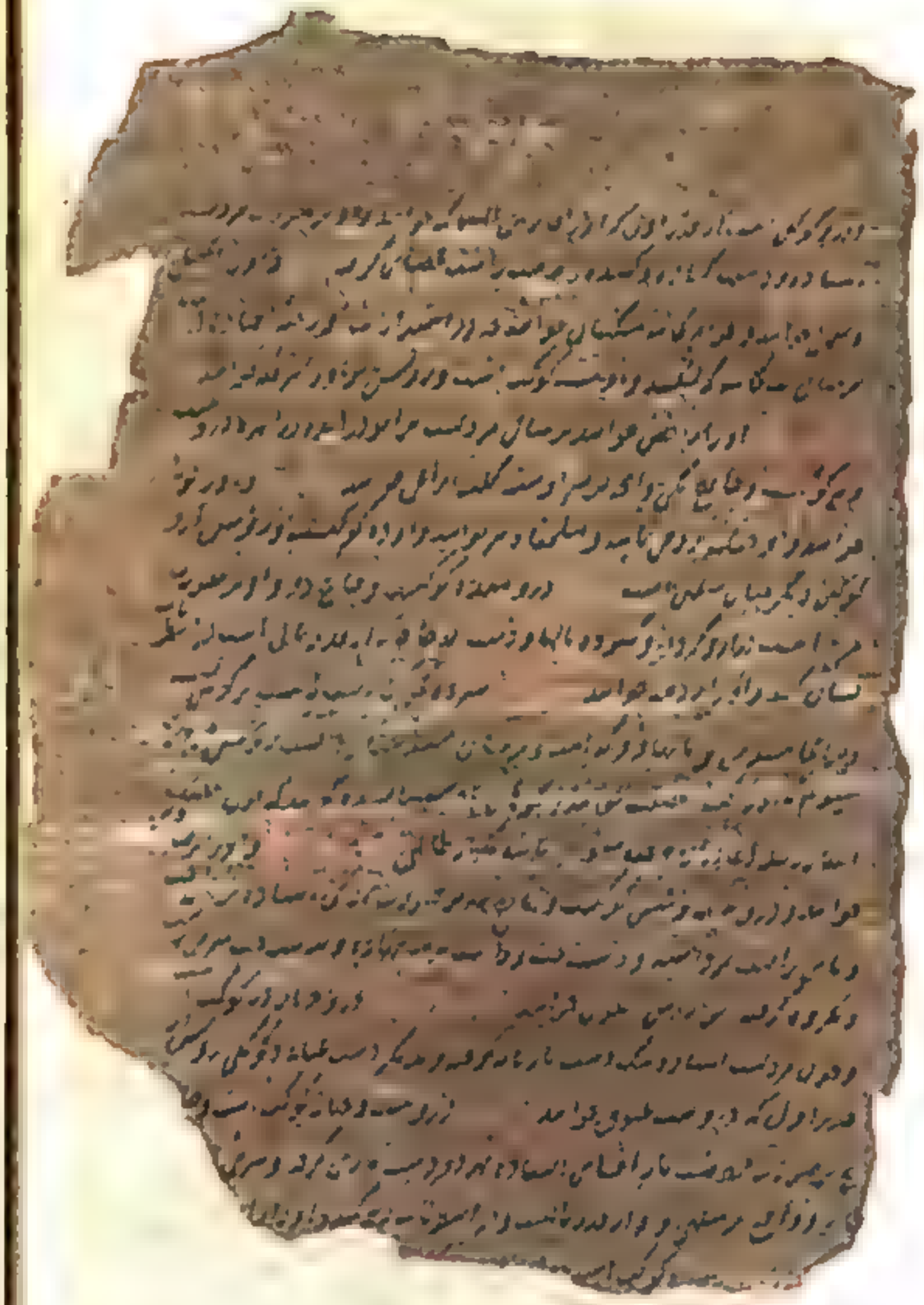

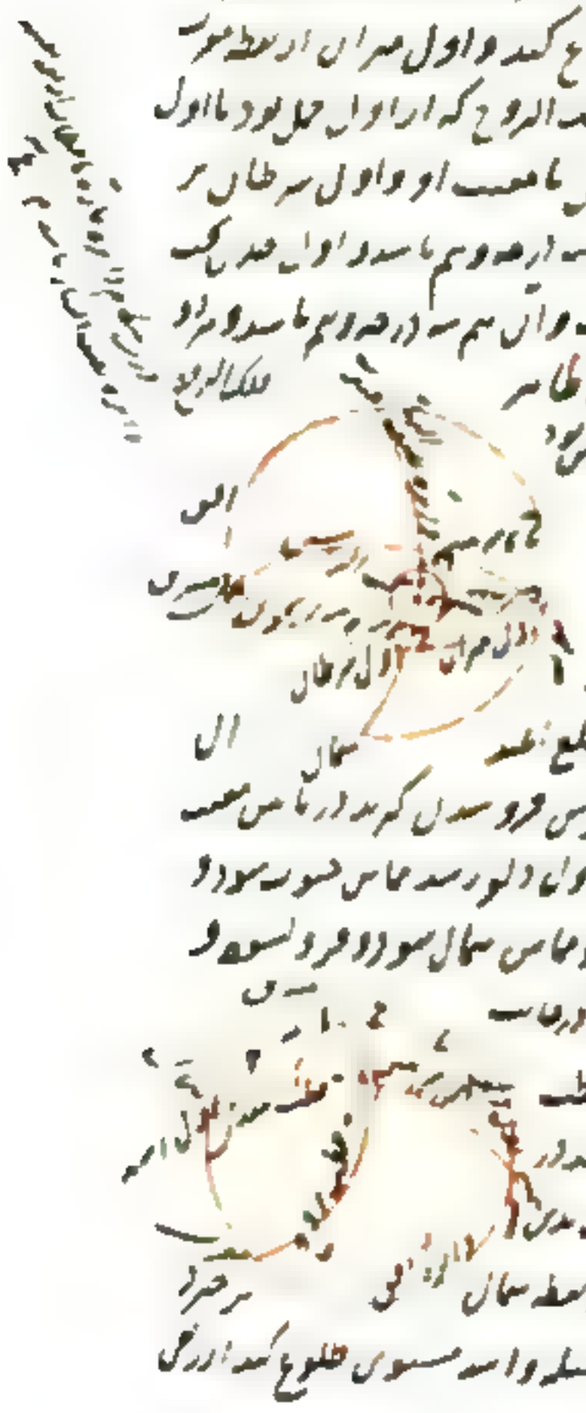

که میان شمال و مشرق باشد اول دلو از افق برآید و در حالت مورب آید و دلو و حوت مشترکا طلوع کنند از بین که میان حوت و مورب باشد و قول بوت طلوع اول مراد رسد از نقطهٔ مشرق طلوع کند و اول حمل از نقطهٔ مغرب غروب کند و وضع اول که ارائه کردیم مارا آنست

در خواص مواضعی که وضع رأس بود و آن در سه روی رأس خود و خط استوا بود رأس در موضع نقطهٔ معدل النهار بر سمت راس بود و دایرهٔ معدل النهار بر سمت راس بود و دایرهٔ معدل النهار بر افق منطبق باشد و هر نقطه که بحرکت اول بر مداری موازی معدل النهار حرکت میکند به طلوع کند و به غروب بلکه بر ارتفاع مساوی سیر کرده بر میگردد: اگر نقطهٔ شمال بر سمت راس بود نصف شمال ظاهر بود و نصف جنوب ضمن و اگر نقطهٔ جنوبی بر سمت الراس بود بر عکس طلوع و غروب بود الا بحرکت مانند آن هر کوکب که بحرکت خاصهٔ خود از حدهٔ شمال بحدهٔ جنوب میرود مادام که جنوب نکند شمال آید طلوع کند ما غروب و چون معدل النهار بر افق بود اتفاق در یکنیمهٔ سال که در برجهای شمالی بود در افق که نقطهٔ شمال بر سمت الراس بود فوق الارض بود و در دیگر نیمهٔ تحت الارض و در افق که نقطهٔ جنوب بر سمت راس بود بر عکس این سیاروی یکساله بود یکنیمه روز و یکنیمه شب و تعدیل آن که در نصفی سیر تند و در نصفی بطی دارد میان شب و روز تفاوتی ماند و آن شب سیاره روز بود یعنی ساعاتی از افق مشرق ارتفاع میگیرد و در همه حیات ساعتی که کوکب طلوع کند و نصف النهار شود نازل در همه حیات ساعتی که بر سمت وعاست ارتفاع افتاب تعدیل مثل کلی باشد

در میان مطالع بروج مطالع بروج قوس بود از معدل النهار که ما فوق ارنقطهٔ الروح طلوع کند و این قوس بروج را درج سوا و طوال گویند و معارب قوس بود از معدل که ما فوق ارنقطهٔ الروح غروب کند و در خط استوا میان دو دایرهٔ مثل که نکرافق بود منحصر شود یعنی آنکه میان دو

اگر کره مایل کرده باشد دایرهٔ

دایرهٔ مثل بود از معدل مطالع بود مراکز ارتفاع که میان این دو دایرهٔ مثل افتد

بود مطالع خط استوا را مطالع فلک مستقیم و مطالع کرهٔ منصب گویند و در آفاق مایله منحصر شود میان افق و علی که مابول قوس از بروج کند و میان اعظم دوایر امدی الظهور شود و در خط استوا سر یکی که صعود کرد و مدتی نقطه از چهار نقطهٔ اعتدال و دو انقلاب سر یکی طلوع کند و مادیگر قوسها مساوی از فلک الروح قوسهای مساوی از معدل طلوع نکند بلکه هر قوسی که کمتر از ربع باشد سیر از نصف اگر نقطهٔ قوس اعدالی بود مطالعش کمتر از ربع بود و اگر نقطهٔ قوس انقلابی بود مطالعش بیشتر از ربع باشد و هر قوسی که بیشتر از ربع و کمتر از نصف بود سیر از سه ربع بود بعکس این باشد یعنی مطالع انگه از نقطهٔ قوس انقلابی بود کمتر بود از مطلع فلک الروح بمقدار ربع معتدل سود که نقطهای چهارگانه میان اوساط این چهار ربع باشد و یکی که اعدالی بود بر منتصف او باشد و مادام باشد از مطالع خود سی درجه و یکی که انقلابی بود بر منتصف او بود کمتر بود از مطالع خود سی درجه پس تفاوت میان طلوع یکی از دو درجه باشد و مطالع هر چهار قوس که انقلابیان از دو نقطهٔ اعتدال مساوی بود باشد ده درجهٔ اول حمل و ده درجهٔ اول میزان باده درجهٔ اجزوت و ده درجهٔ اخیر سنبله مساوی بود و مطالع هر یکی از ارتفاع آن مطلع روح بود این همه که گفتیم در خط استوا بود اما در آفاق مایله نصف مایله طلوع کند اگر مبدا اعتدالی باشد و ربع ربع طلوع نکند بلکه یکی که پیش اعتدال بود که چون کوکب از و سوال نکند در ده ساعت خط ظاهر سمت مکرار ربع معتدل طلوع کند بمقدار تعدیل النهار کل یعنی تعدیل النهار مدار سمت و یکی که نقطهٔ قوس اعتدال دیگر بود باشد از ربع طلوع کند بمقدار تعدیل النهار مدکور پس مطالع نصفی که بر منتصف اعتدالی اول بود کمتر از مطالع نصف دیگر بود مانند تعدیل النهار کل و اما که گفتیم حکم دو نصف مبدا باعتدالین معلوم شد اما حکم دو نصف مبدا باعتدالین

لیکن در کسه بروج و در دکرجه مخالف و لاجل مطالع برج حمل و ثور برابر
بود با مطالع برج حوت و دلو بر حس قیاس مردوحس که معدالنهار ارد و
عاسب اعتدال مساوی بود مطالع انسان برابر بود و مطالع مربع
با معارب بس برابر شود لیکن با معارب نظیر برابر بود و مطالع مربع
در اقاق سمال برابر بود با این معارب آن بیع در اقاق عمول که عرض
برابر اقاق سمال بود مطالع حوزی از فلک البروج حوس بود از معدل سمان
اول حمل و سطه از معدل که ماان حود از فلک البروج طلوع کند برزوال و
بعض مطالع اسوا حود را اعتدال اول حدی گردد سار یکسه که در عمل ظاهر
سود باشد مقسم در سمان درجه مربع و درجه طلوع و درجه عروب
درجه مربع کوکب درجه ناسد از فلک البروج که با کوکب نهم نصف النهار
کرد و حون کوکب برابر اعتدال المعاصی ناسد با عدم الوحی بود درجه کوکب
نصف النهار درجه مربع ناسد و الا مرکی نقطه ذکر با سد از فلک البروج و حوس با
نصف النهار را اصلاف مربع کوسد پس اگر درجه کوکب در نصف بود که از نصف طالع
تا نصف حس بس از کواکب نصف النهار مربع سد اگر عرض کوکب در اقاق نقطه
طالع بود و بعد از کوکب نصف النهار مربع سد اگر عرض در اقاق نقطه حس با سد
و اگر درجه کوکب در نصف دکر بود نعکس این با سد یعنی بعد از کوکب نصف النهار
رسد اگر عرض کوکب در اقاق نقطه طالع با سد و پس از کوکب رسد اگر
عرض در اقاق دکر با سد و درجه طلوع درجه را کوسد از فلک البروج که
با کوکب نهم طلوع کند و درجه عروب درجه را کوسد که با کوکب نهم عروب کند
و حکم درجه طلوع و عروب در خط استوا نسبه حکم درجه مربع با سد لیکن تعاوت
اما در قرخط استوا در اعلی که عرض زیادت از میل کل با سد کوکب پس از
درجه اس طلوع کند و بعد از درجه اس عروب کند اگر عرض کوکب در درجه
نقطه طالع با سد و نعکس اگر عرض کوکب در اقاق نقطه حس با سد یعنی بعد
از درجه طلوع کند و پس از درجه عروب کند و در اعلی که عرض حنوبی مساوی
میل کل با سد حکم طلوع و عروب در سمان است یعنی هر کوکب که در

اعتدال

اعتدال با سد که حون از و کذرد در اقاق نقطه حس بود با درجه اس طلوع
کند و در اعتدال دکر با سد با درجه اس عروب کند و در ما بین اقاق مایله
نقطه الروح بدو نقطه که بعد هر یک از اعتدال که حون کوکب از و کذرد
در اقاق نقطه حس بود حون بعد نقطه نود که سمت راس کند از مسلک
طالع بعد بدو نقطه مجلله مقسم سود یکی مشرقی و بر مقسم اعتدال دکر
نود و دیگری نقطه غربی و بر مقسم اعتدال دکر نود پس اگر درجه کوکب احد
المقسمین نود کوکب با درجه طلوع کند اگر یکی از دو اقاق نقطه مشرقی
بعد از درجه اس طلوع کند اگر حس کوکب در اقاق نقطه طالع با سد و پس
از درجه طلوع کند اگر عرض در اقاق نقطه حس بود و اگر درجه کوکب از درجه
نقطه طالع با سد حکم بر عکس این بود یعنی کوکب پس از درجه اس طلوع کند اگر
عرض در اقاق نقطه طالع با سد و بعد از درجه اس طلوع کند اگر عرض در
اقاق نقطه حس بود و بر نقطه الروح بدو نقطه دکر که نظیر این دو نقطه با سد
دو نقطه مجلله مقسم سود نقطه مشرقی نظیر او نقطه مشرقی مذکور و نقطه علی
نظیر نقطه علی مذکور بود پس اگر درجه کوکب یکی از این دو نقطه با سد کوکب با
درجه اس طلوع کند و عروب کند و اگر یکی از در اقاق نقطه مشرقی با سد کوکب
پس از درجه اس عروب کند اگر در اقاق نقطه حس با سد و اگر درجه
کوکب یکی از در اقاق نقطه علی با سد حکم بر عکس این با سد یعنی کوکب بعد
از درجه اس عروب کند اگر عرض کوکب در اقاق نقطه طالع با سد و پس
از درجه اس عروب کند اگر عرض در اقاق نقطه حس با سد و با سد و اگر
که هر کوکب که درجه طلوع او در نصف بود که میان حس و نظیر خود آنست این
کوکب بر ور طلوع کند و اگر در نصف دکر بود آن کوکب شب طلوع کند و در
عروب کوکب اگر در نصف اول با سد شب عروب کند و اگر در نصف دکر با سد
بر ور عروب کند ماسه مقسم در سمان صبح و حس صبح دو سمان را
که در اقاق مشرق حس از طلوع افتاب سد اسود و حس دو سمان را
که در اقاق مغرب بعد از عروب افتاب ما دو صبح و حس شکل سما

وتوضیح مسائل مذکوره اول ظهور صبح روسائی نهار صعب بود و طولانی
و ابراصبح گاه بود خواهند و بعد از ان روسائی نهار نیز نمی شود و ابراصبح
صادق گوید و بعد از ان سرحد مشکل مانوطی که افق طلوع کند و سعی
بعکس این است که بعد از عبور افق از حد سرحد ظاهر شود و بعد از ان
ساعات طالعی و بعد از ان ساعات مابقی تا انگاه که کل جسم شود و چون
واضح معلوم شده که نیم از ساعات صبح و امثالش اختلاط افق نکرده زیرا
ماسد پس در افقی که عرض محل وست از درجه دوم ماسد و می که افق در معدل
ظاهر ماسد آن جسم ماول صبح متصل شود چه عادت اختلاط افق در حرکت
درین وقت از حد مشکل زود و در افقی که عرض محل زیاده از مذکور ماسد جسم
ساعات مابرسد صبح جدا شود ماسد ثم درسان مابع و سائل ماما
و اخراج آن از سایر روز و ساعات چون از بیم اقوام سماوی ظاهر و افق
و ماسد کردن سال بر دور آفتاب نهاده اند و مدت یکدور اعتبار نمی
از سکام معارف او از نقطه چون اول حمل مثلا مانوف معاود بدان
نقطه یکسال اعتبار کرده اند و گر دس ماه بر دور قمر نهاده اند نمی از سکام
معارف او از وضع متفق با ساعات چون اجتماع با مثال مانوف معاود بدان
او نهان وضع یکدو یکماه اعتبار کرده اند و چون دوازده دور ماه بر دور
یکدور افتاب تقریبی دوازده دور ماه یکسال گرفته اند و این را سال قمری
گوید و آن دگر را سال شمسی و چون سی دور ماه بر دو یکدور مدت سیر افتاب را
یکسرح نگاه کرده اند و این را ماه شمسی گوید و آن دگر را ماه قمری پس هر یکی از
سال و ماه شمسی ماسد قمری و سایر روز دو نوع یکی جسمی و آن بر دو مثال
این والات و مقوم جسمی از بیم روز ست ماهم روز و بر دو مثال خطای و
انور از بیم ست است ماهم ست دیگر و بر دو اصطلاح مقدار سایر روز
بحسب اصلاف آفاق مختلف شود آن مقدار یکدور معدل ست ما مطالع
اسوای قوسی که افتاب بسرعت خود قطع کرده از بیم روز ماهم روز ماهم
بیم ست ماهم ست و بر دو عرب و اهل سریع از اول ست ما اول ست دیگر و بر

بعضی

سیدا

در اقوال و اصطلاحات سال

بعضی مدت سیر
افتاب را در یکسرح

بعضی دگر از اول زوز ما اول زوز دگر و برس دو اصطلاح مقدار سایر روز
در هر افق مقدار معلوم و هر دیگر معلوم و این اصلاف سایر روز بر حسب
اصلاف مطالع و فصول سایر روز جسمی اطلاق کنند مراد مصطلح حال
ماسد و دوم سایر روز وسطی و آن مقدار یکدور فلک اعظم است با سیر
وسطی شمس که ان سیاه و به دقیقه و سی ثانیه و بیست ثالثه است و فصول
مطالع قوسی که افتاب بسرعت خود قطع میکند مختلف است از دو جهت یکی سیر
افتاب سریع می ماسد و یکاه بطی یکاه زیاد چنانچه سیر معلوم شده پس
قوسی که آفتاب بسرعت خود قطع میکند یکاه زیاده از قوسی ماسد و یکاه کمتر
دوم انکه بر تقدیری که حرکت افتاب بسرعت و بطو مختلف نشدی و دایم
بر سهای متساوی قطع کردی مطالع این قوسها یکسان نیز از بین معلوم شده
متساوی نمی شد پس تمامی دو سمت مقدار سایر روز جسمی و سایر روز را
وسطی مختلف می شوند چنانچه یکاه سایر روز جسمی زیاده از
سایر روز وسطی میشود و یکاه بعکس و این تفاوت را تعدیل الایام
گویند و آن در یکروز و دو روز محسوس میشود اما چون مدت بسیار شود محسوس
شود و روز نزد منجمان اهل فارس و روم از طلوع مرکز افتاب ماعوت
افق مرد اهل سریع از طلوع صبح صادق است ماعوت تمام قرص شمس و چون
روز معلوم شد مدت اصطلاح ست مر آن اصطلاح معلوم شود و اعتبار
مقدار روز اینجاست و تفاوت هر یک از سایر روز وسطی و جسمی بانیست
و چهار قسم متساوی کنند و آنرا ساعات مستوی و معدل گویند و اقسام
وسطی را ساعات وسطی و اقسام جسمی را ساعات جسمی گویند و هر
یک ست روز ماند و ابتدا قسم متساوی کنند و ابتدا ساعات متوجه روز ما
گویند آن سالی که در آن سال حادثه علمیه واقع شود چون طوفان و زلزله
ماطوفان ما زلزله و امثال اینها ابتدا مقدار سایر ما وسط اوقات خواند یا دگری
که خواهند کنند مانی مبدا کنند و ابتدا تاریخ خواهند و آن بحسب اصطلاح هر
قوم قسمی دیگر ماسد و انچه مشهور ست تاریخ یزدگردی است و تاریخ فرس قدیم

دوم و مارچ ملکی اما مارچ جری اول لواول محرم و مسمار آن سال بود که سد
کاسات و خلاصهٔ موجودات محمد مصطفی صلعم از مکه مدینه هجرت کرده و اهل
شرع ماههارا این مارچ ما اردوت هلال مارو ت هلال گیرند و آن سر آرایی
روز زیادت ماسد وارحت و بروز یکه دو ماههارا ماه سوالی سی سی اند
زیاده دو ماسه ماه سوالی حت و بروز آید زیاده دو سر دوازده ماه را
سال گیرند و اسامی ماههارا لسان یکه سهرت اردو گرمسیر است و سمان محرم
راسی روز گیرند و صورا حت و دو سمس سوال را مالگو سال و در مری سال
ماردو ماردی اگو راسی سی گیرند و آن دوم و چم و سم و دیم و سر دیم
و مانر دیم و مجدیم و حت یکم و حت دوازدم و حت سیم و حت و لهم ماسه
و این ماردو ده سال سال آرکیه ماسد و در نقطه سر مجمع ادوط جمع است
و بعضی مجمع مانر دیم سانر دیم را کیه داوند سر هجرت سهر کوچ ادوط
اما مارچ فرس اول سال هلوسی ... سر دیم سهر مارنوده آب
و سر سصد و سصت و پنج روز و رای ... کسری سال گیرند و ماههارا
لس روز گیرند و پنج روز زیادتی بعضی در آخر اما ماه گیرند و بعضی در آخو
سال گیرند و نام ماههای لسان ایراست فروردین اردیهشت خرداد
سر سهور مرداد مهر آبان آذر دی بهمن اسفندارمذ و اما مارچ روی
مسمار اوار بعد وفات اسکندر رس هلوسی روس بوده مذ و ایرده سال
شمس و سصد و سصت و پنج روز و رس رای زیادت و بعضان سال گیرند
و ماههارا لسان دوازده ماسد اراکل سصت ماه راسی و یک سی و یک روز
سمر مذ و ههار ماه دگر راسی سی و یکماه راست و سصت روز سمر مذ و در سر
ههار سال یکبار آن ماه را لست اصحاب ارباع مذکور سصت و نه روز
سمر مذ و آن سال را سال کبیسه خوانند و تفصیل نام ماههاو عدد روزات
سر سر الاول سی و یک سر سر الاوسی گاوس الاول سی و یک گاوس الاوسی
و یک سیان سی ایار سی و یک حزیران سی تموز سی آب سی و یک ایلول سی
روز اما مارچ ملکی مسمار اوروز هفدهم رمضان سنه احدی سبعین قبل از تا

سوت و سر سصد و سصت و پنج روز و رس الاکبری را سال گیرند و اول سال
روزی بود که در نصف النهار آن روز اقصات کمل آمده ماسد و تمس ماههارا
از سول اقصات سهر سرحی گیرند و نصف ماههارا سی روز سی روز گیرند ماعدد
ایام در اوراق تعاویم محسلف نسود و اسامی ماههای این مارچ نعیها اسامی
ماههارسس ماسد الا انکه این ماههارا کلال صدگسد و آنهارا لعدم و محرو
زیادتی در آخو سال گیرند و سر ههار سال پنج سال یکروز زیادت کسد تا ان
گروز سس سهر او روز سود ... دیم در سال طل و انکه بعلی میدان دا
هیاس طل عمودی ماسد قایم بسطح افق یا سر سطحی که قایم ماسد بر سر یکی از سطح
افق و سطح دایرهٔ ارتفاع ارتفاعات نیز نعس هیاس موازی افق ماسد و در
سطح دایرهٔ ارتفاع بود و آن سطح که بر و قایم سود در هیاس ماسد که نیز از آن سطح
در آن غایب ماسد و ظل ماسد مستقیم در سطحی که هیاس بر و قایم ماسد
هیاس قاعدهٔ هیاس و طرف خط سعاعی که بر سر هیاس گردد و اگر هیاس ظل م
موازی افق ماسد ابر اظل اول و ظل معکوس خواسد و اگر قایم بر افق ماسد
ابر اظل دوم و ظل مسوی خواسد و ظی که و اصل ماسد میان سر هیاس
و سر ظل ابر اقط ظل خواسد و اول که نیز آن افق طلوع کند ظل اول سندوم ماسد
و هندارا ن هیاله سود و سر اهدار تفاع من افراند ما اگر سمت الراس رسد ظل
اول ماسا هی سود و ظل دوم بر عکس این ماسد نعی هون تر بر افق ماسد ظل
دوم ماسا هی ماسد و سر اهدار تفاع مساوی سود ما هون تر سمت الراس رسد
معدوم سود و هند سر ظل ما خوار هیاس کسد و هیاس ظل اول را بر سصد و
قسم کسد و هیاس ظل دوم را گاه هذ و ایرده قسم کسد و ایرا اصابع گوسد و
گاه سصت قسم کسد و ایرا اقدام گوسد و هون ظل دوم معدوم گردد بیانصاف
گوما هی رسد و آنرا قرص روال گوسد اول وقت ظهر ماسد و اول وقت عصر
امام سافعی و صاحبین رحمهم الله انگاه بود که ظل حادث سود و زیادت بر
قرص روال بعدر قامت هیاس و حاصت هیاس و نصف بود امام ال
حنیفه ماسد ... دیم در معرفت خط نصف النهار و سمت قبله رسمی

راهوار کسد رو هی که اگر آب روبر مرد اربعه عالم مرار سنان کند و
مرای نسوه رمس آلی سارند ملت مساوی الساقین و مر مسطح قائم
او نسان کسد و ارباس ملت او شاول دهاویرند و جبلع رمس راطال
سارند که اس ملت را بهر طرف که کرداند شاول مران نسان اندلس دائره
مرین رمس رسم کسد و مر مرکز دائره مماس طل نصب کسد و طرفی اسهل
آنست که مماس را محروط مسدر مرنام سارند و مر مرکز دائره مدکور دائره
رسم کسد مساوی قاعده و مماس راطنان نصب کسد که قاعده مماس مرین
دائره تمام مسطس سود و محرج و مدخل طل را ارس دائره نسان کسد و هوی
راکه درمیان مردو نسان مسطح مسطح کسد و ارمرکز مسطح خطی الی آن کسد ای
خط خط نصف النهار ماسد و چون خط دکر رود خود سارند خط اعتدال آنست
لاجرم دائره مدکور باس دو خط کهار قسم سود مرین ارس دائره را
سود قسم مساوی کسد و اس دائره را دائره معدل گوسد و اما که معرف
خط سمت قبله و ان خط تقاطع ماسد میان افق بلد و سمت که سمت
الراس مکه مکدرد و خطی که ارمرکز آفاق تا میان خط گذرد
خط سمت قبله بود گوئیم اگر جمله بلد ما مکه مرابر ماسد
در طول سمت قبله نخطه صوب ماسد و اگر عرض بلد
زیاده ارعرض مکه ماسد والا خط شمال بود و اگر در
طول مواضع ماسد مساوی ماعن الطولین راسر ما برده دره ساعی گرم
و اگر کم ارما برده دره ماسد سر دره را مارد قبله ساعی گرم اگر مرابر
ارساعات و دقایق نگاه دارم اسطرلاب رورق یا رصد کسم کر افتاب در ان
رور نه دره صعم صور ایا سد ما صب سهم دره سرطان کو طل کسد پس در ان
رور صور ارسهم رور بمقدار ساعات و دقایق که نگاه داسته ایم گردد طل
مماس خط سمت قبله بود اگر طل بلد پس ارطول مکه ماسد و اگر پیش ار
سهم رور بمقدار ساعات و دقایق مدکور طل مماس خط سمت قبله بود
در خلاف جه طل ماسد والسلام

مقاله نسیم

در معرف اعداد اجرام مرصد و حساب معلوم کرده اند که دوره رمس
مین محیط علیه که مرزمس فرض کسد صد هزار فرسخ است و مر فرسخی ۳ میل
و مر میلی سه هزار دراع و مر دراعی سی و دو اصبع و مر اصبعی مقدار فرض سس
و معدل و فرض هوی مقدار سس مار موی مال است و قطر رمس دو مرار
و چهار صد و چهل و پنج فرسخ و ساحب تمام روی رمس صد هزار
و مرار و سصد و سصت و سه مرار و ششصد و سی و سس فرسخ و
ساحب مقدار معمور از روی رمس چهار مرار و مرار و ششصد و سی و
و ششهزار و ششصد و چهل فرسخ و اند معتر ملک قرار مرکز عالم جهل و نگذارد
نهصد و سی و سس فرسخ و اند محدب فلک قمر که معتر ملک عطارد باشد
و مرکز عالم سی و دو هزار و سصد و سه فرسخ و اند محدب فلک عطارد
معتر ملک زهره باشد دوست و سی و دو هزار و سصد و سی و شش فرسخ
و اند محدب فلک زهره که معتر ملک شمس است بیست و مرار و سصد و چهل
و شش هزار و ششصد و سی و شش فرسخ و اند محدب فلک شمس که معتر
ملک مریخ دو مرار و مرار و سی و سه مرار و نهصد و سی و دو فرسخ
و اند محدب فلک مریخ که معتر ملک مشتری باشد چهارده مرار و مرار
و سصد و سی و شش مرار و ششصد و سی و شش فرسخ و اند محدب فلک مشتری
که محدب فلک زحل است چهل و سه مرار و مرار و نهصد و نود و یک هزار
و دویست و پانزده فرسخ و اند محدب فلک زحل که معتر ملک ثوابت باشد
سی و چهار مرار و مرار و نهصد و نه هزار و صد و سی و شش فرسخ
و اند محدب فلک ثوابت که معتر فلک اعظم است سی و سه مرار و مرار و نهصد
و سی و چهار مرار و ششصد و نه فرسخ اما محدب فلک اعظم ابا جرم
مشتری کسی نداند و تخمین معلوم کرده اند که خط اقتاب صد و هزار و نهصد
و سی و شش فرسخ و جرم او سصد و هفتاد و ششش مرار جرم زمین
و نظر مر سصد و سی و یک فرسخ و جرم او سدکس سبع جرم زمین است
و نظر زحل چهارده مرار و چهارصد و سی و پنج فرسخ و جرم او صد و سبعین

(و اگر خواهد که طول و عرض مکان)

اسطرلاب

بسم الله الرحمن الرحيم و علیک توکلی و بک اعتصامی

سپاس ماهناس سزاوار خداوندی است دوا کمالی که مستحق
حمد انعطا الوهاب الذی الطف کل حی باسطرلاب بیان ارتفاع علو سبحانه
الوهب سواسد کرف و راحمان وصبه و لوان ما الارض من سخره
انام را المبتنین لعرو بحر و سلسله خط خطوط و اسمدله مدلله
استعلام لعوار مسطرات ارتفاع او ما ماه علال و ما در والارض لدن
عسف قادر سبحانی که سدودنا کاظمه مداله عون اندیم ما و ساطه اصابع
مسطره العباد و اطاف برحاصره مارلان صاریل صدوف و ساکنان
مشابل امکان عالمنا آمنا طایعین بسه علیم ما رولما که در سعه و ابرا
علم سابل احاط بکل حی علما لعوار ساعات مالیح و حال و استعمال مسئولیت
که لا تعزب عن علمه مثقال ذره ما الارض ولا فی السماء سمع ما روالی که
اکرام و اجلال و لعد کرمنا بنی لعدم ارانی مسری انعام نرا کمال طالع سعد
سر و سط السماء و ایم علکم لعو طائره و ما طیه مرغوری را ارتعب راس ما لعدم
منور مخروط نور موفور و ان لعدوا نعمه الله لا تحصوها کرداسه تعالی الواحد
الصمد الکامل تعالی ان تحصر لعد علل و جلالت صلوات ما صاب ما ماء
سحاب مرقطه ملک سوت و لشکر ملک رسالت که خط لصب الهام را
مستقیم و دس مولمس مرخط مسری و مسرت ادمان سالمه و اقع سدره ا
و ارقام صناع صحاب کتاب بدرات مات اعمار اساس ما سح نسخت علل ما
آمد که ان هذا صراطی مستقیما فاسعوه و لا تسعوا السبل فتفرق بکم عن سبیله ذلکم
که ان اسوآ او مطلع انوار دلالت سعادت دارین لک ره عالمین که
جمع بداره لیخرج الناس من الظلمات الا النور در دکور سمان طلعات کواکب
اعدام مدار السکام اجمان سوان لعمه برکواری که ما نسک عروه دین و اسلام
و لوص مالله حبل اسکم بالعروه الوثقی فرس سعادت در مضمار مراد سبق
رانده و با الغنام علاه ان کنتم تحبون الله فاسعونا یحببکم الله رست مرام
خلعه در دار السلام سوان نهاد یا ایها الذین صلوا علیه و سلموا تسلیما

اسوا

و س

ا آل و اولاد و اصحاب و ازواج او رضوان الله علیهم اجمعین که در بنیان اصلاح
و ثمره ساتهم اقدم امتهم و اعمد سمار ربع مام عالم و دلیل نام که مرکز
دار عالمین و انوار مسابین و قطب دائره دین و اسرار الهی آله ساحات رحمانی
و رحاب سعادت اماب شبان ما نوار بدر آنی شمس صوری و معنوی مقوم آیت
و ترجمان مبین فنون علوم و معارف و صنوف حکم و طرائف امامه
علم و علم ما هیات و طلق مسبوق ارساد و تکمیل وی ما مس مسرشدان راه دین
و مستفیضان طریق یقین آمده بعد لو سده جمیع سرا سار آمامه ارمات فضل و کمال
و رسول صیانه اصحابه علم و افضال که ارفنون رمایی و علوم غلی که سفرا ربه
و انوار و مثال او نمذ و اعضاء سعه بذر جمیع شمس تجمیع تمره عوالم لا تحصی و
مثل هو آمد ما اصحابنا سائع است و ارا تحله علم اسطرلاب لسوع صانع اقوم
و ان هو مع سکنه طایر المعلم لعیانه الله آلرما ما عده العالم ارس الحسن الرحمانی
و عده الله ما تجبه و سرصاه و جنبه عایکر سعود یابا و عسوان غرر و عنوان
سحاب را که حاصل امام صحاب و خلاصه رمان رند کاملان سمان نوا لعده صرف
و عمده کاملان رورکار و مصروف طارمه مالیران ما مدار سرد مار کوده طرفا بعض
و ران من سرف و لحن ادران علم لطیف نکت و صبح فاطمه و اسعد له در
غرزه ادراک و حفظ تحصیل او رده حون حکم لا مایع لحکمه و لا را د لقضائه
طارمه فلک و عارضه نوع سر بعضی اعضاء صرر رسنده سر معمای و لا طلاع الاعلم
ی ارشرفه طارمت تعمدی و سعادت اکرا طه و انضباط در سلک طلاب
ا سان موک کمی سان با دساد اسلام و ایمان ماس فوران و خبیه و خضرا
ب و له لا زم قیام لوظائف دعا رغا بانه کو عرور ارمان و اعصار او ان
در بس لسعه واحت و لازم سدا الحمد لله علی ذلک حمد الوا نعمه و یکا ما کرمه
عهد رساله در موقه ربع اسطرلاب که اکرا عمال اسطرلاب ما را ای معلوم خواهد
و فضل این دعوی نا اصحاب و تجربه سا بد عادت مدوس نمود و خواهد
ضوابط ساعتی ابرا عمار و سکسبه نسبت وضع فرموده آمد که اکی در وضع
ن نظام و ا ران کلام عاره کس سد مرصه ام ا که و لم کمت نکو کمه ام

تسلیم

معلوم توان کرد مر آنکه چون مری اضافات مر اضافی بعد و خط را بیان کند
کدام خط نصف النهار بعد دارد گوید که دعد اگر دایر که از نصف النهار ماضی
النهار بعد و اگر بعد فصل مری النهار بر دایره که دعد ای که مبین بعد
کند ما مری مر و اضافات بر کدام مسطره اضافی دوایت ان از اضافع اضافی
طالع زمان مبین و اضافط کند چون اضافات میان از اضافع رصد ان طالع از
بعد پس بطلب کند دایر که از نصف النهار ماضی بعد از اضافع مری بعد
و اگر زیاده از نصف النهار بعد عرضا باب آ در موضوعه مثل اضافات
و ما به از اضافع او و بعد کواکب از معدل النهار و از تقاطع و از ربع حول ان
دعد اضافات مر خط نصف النهار بعد بطلب که بر کدام مسطره اضافی دوایت
از اضافع اضافات بعد پس بطلب که میان مری اضافات و مدار راس المثل حرکت
از اضافات مسطره ای که مانند مثل اضافات بعد پس اگر مری اضافات در
مدار راس المثل بعد مثل شمالی بعد و اگر در میان مدار بعد مثل جنوبی
که مدار راس المثل بر دو کره متساوی کام طرفین بعد و الا نباشد و اگر در ربع بعد
راس المثل و مدار دایر که بعد مثل کلی ماند و اگر در ربع بعد
دایر که بعد نوابه نهاده ماند مری اضافات مر ان نقطه که مطلوب ماند بعد پس اگر
مر خط نصف النهار بعد ان غایه از اضافع ان کوکب بعد میان ان و مدار راس
المثل بر حسب که بعد دایر است آر مسطره ان که بعد بعد کوکب بعد از معدل
النهار اگر در اندرون مدار راس المثل بعد بعد شمالی بعد و اگر میان بعد
جنوبی باب آ در موضوع و مبین از ربع مری بطلب دعد اضافات مر ان
بعد و میان کیم پس بطلب که از اضافع بعد و میان کیم میان مرون ان کم
نهاده شده کیم که مرون از مرکات ماند میان طلوع صبح و طلوع
و غروب اضافات و غروب مبین باب آ در موضوعه طل از اضافع و از
از طل چون ضبط از اضافع مر اصل و ع دعد از اضافع بعد و بطلب کیم اگر مر غایه
افتاده بعد طل اضافع بعد و اگر مر مسطره افتاده بعد طل اضافع بعد و مر غایه
دانند که طل بر دو قسم ماند مسدس و معکوس پس اگر قرائد مس مر از ان

مثل کلی غایه بعد میان
معدل النهار و مسطره الرع و ان
بعد و مر ان مسطره مری و ان
دعد اضافات مر اضافی (دعد)
معدل النهار پس و ان (دعد)
دایر که ان مسطره الرع بعد

مبین و اگر بر اندرس مر ما مبین از اضافع بعد مسدس و وضع ان دو طل از
اضافع که در وضع طلوع اضافات طل مسدس لا مسامانه بعد و مبین او در ربع
بعد چون اندرس مکام طل معکوس را اندراست در ربع بالب مسدس و در
از اضافع طل معکوس لا مسامانه بعد و وضع او هم در ربع طرفین و مسدس را
پس اگر از اضافع اضافات کمر از مثل و ربع بعد طل که کمر معکوس بعد پس اگر
طل معکوس پس اضافع بعد صد و مثل و مثل را قسم کند طالع قسم مسدس بعد
ان طل معلوم اندام بعد مثل و مر ان قسم ماند گرد ما مسدس مرون اند
اگر از اضافع از مثل و ربع کمار کند طل که کمر مسدس بعد مر ان مذکور
و مثل و مثل را اگر طل معلوم اضافع بعد و مثل و مر اگر اندام بعد مر ما
طل معکوس حاصل اند و چون کمر اسحق اضافات از مدار طاهر مدار اضافع
و طل از اضافع هم مانند معلوم بعد پس چون ضبط از اضافع مر طل معلوم
هم مر از اضافع مطلوب اند و اگر مر از اضافع معلوم بهم مر طل مطلوب
در وضع بعد نسبت طل از مکن اصبع مادر اندره اصبع و از مکن عدم مانند
طل معلوم اسحق طل مجهول کند از مر جدول نهاده شد ما مانند از طل
هم مجهول معلوم کرد و جدول این است باب آ در موضوع
و کمس ان از ربع چون خواهند که از ربع عرض بلد ما بعد از اضافع اضافات
ان و در معلوم ماند کرد موضوع که ضبط از اضافع کمر بلد ما عاص که مر اندرس
بعد پس مثل او حاصل کند و نظر کند اگر اضافات ماض اول مثل و مر ان
مثل اضافات از غایه از اضافع بعد میان کند و اگر در قسم دیگر بعد مر طالع
اضافع اجرا بلد ما عاص را حاصل را از بعد بعد میان کند ما مانند عرض بلد بعد
اگر اضافات در اول مثل ما مر ان بعد غایه از اضافع از بعد بعد میان کند ما عرض
بعد باب آ در موضوع لزوم اضافات در ربع در مر که بعد و عرض بلد
معلوم بعد و خواهم که لزوم اضافات معلوم کنم اول نظر ماند کرد کمر از اضافع
اضافات مر و در مر اندرس ما در ماض اگر در اگر بعد و از اضافع کرار
عرض بلد بعد اضافات در ربع مبین بعد و اگر زیاده بعد در ربع مبین

۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱

۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱

مرکز العالم
مدرک الطالع
الاسد وما فیه
دلو وما فیه
ثور الطالع
رأس ۱۵
ذنب ۱۵

سعد نظر کند که بر کدام دایره افتاده است از دوازده صورت چهل و سه درجه
کرد در قسم کف الارض نصف النهار از ارتفاع وقف دایر کند سه از دور معلوم کند
کرد از ارتفاع سیر نصف النهار ماه از دور معلوم کند اگر از ارتفاع اول نصف
س سیر نظر کند اگر افتاب مابین طالع و سابع نصف نهار تحویل کرده است و اگر سعد
سعد در رود و طالع تحویل سوم الدوم سیر کوم خلل ماند که و الله این تحویل کند
از روز ماست است هم معلوم ماند که باب ۲۷ در معرفه ارتفاع قطب
الربع نصف دایره ارتفاع نصف نهار کند اگر ماه نظر کند که چون طالع برابر
ان دور بر صد دایره ارتفاع افتاب را نصف نهار کند ماه ارتفاع قطب فلک
الربع نصف دایره وقت طالع زمان معروض طریق حل است که صفحه بر طالع زمان نهند
وار لوار گوه نشان کند پس صفحه بر خلاف توالی برج نصف دایره از لوار
صفحه گوه که دسعد ای که میان سعد صفحه را نشان کند و نشان مردو نشان گوه
دایر نصف پس میان موضع اجتماع لوار صفحه که در صفحات کشده باشد طلب
ماند که چون مریخ بر ماند بهادر پس مریخ را برابر سیر ماند نهاد و نظر دایر گوه
دایر ای که میان سعد نظر کند که بر صد و او فتاده است از صفحات ارتفاع
ماب ۲۷ در معرفه طالع زمان سعد که غرض ان دربع سهم و حواسم که چون
عرض که در ربع مطلوب است طالع ان سیر چنین معلوم کنیم طریق حل انست که بر ال
حکم دار عرض معلوم مطلوب طالع معلوم کنیم پس میل ان طالع حاصل کنیم و ایرا
تعادل که میان عرض مطلوب و عرض ربع بهم صرف کنند و بر میل کلی قسم کنند
اگر بروز اند نصف نهار پس صفحه بر دایره طالع نهند و نظر کنند اگر عرض که در
مطلوب است سیر از سعد مطلوب نصف و میل میان صفحه را نصف نهار بر توالی بر
چون گوه دسعد و اگر صول نصف نهار بر خلاف توالی چون گوه دسعد موضع اجتماع نصف
مثل مطلوب و اگر عرض مطلوب کمتر از سعد مطلوب نصف و میل میان صفحه را نصف نهار بر
خلاف توالی چون گوه دسعد و اگر صول نصف نهار بر توالی چون گوه دسعد موضع اجتماع نصف
طالع نصف سعد مطلوب باب ۲۸ در معرفه سمت ارتفاع و ارتفاع از سمت
رین که او را دایره مقنطرات کشده بهم ارتفاع سمت خواسته و اکنون نصف
نصف در قسم کف الارض کشده بهم چون مرین دایره افتاب سر ارتفاع و قسم

واسطان صحت سایر اعمال مع تعریف انسان عاطل نخواهد و در بعضی مسایل هم بعضی
ترجمه الماس نموده اند که شبیه باشد نویسنده که ای در صحو اصطلاب مسطح مکتوب
وزراع باشد باسانی معلوم گردد و هر چند صعب صعود در اعمال آن مذکور است اما
سراج و اسعاف انسان این رساله نفعه تعاجز و مساعات مرئی و معرف گردد
شد نظر ارباب سایل زده انگاه و العلما المتقدمین و قدوه الفضلا المتاخرین
اعلم العلما المتقنین معالج العلل و الامراض و العالمین کاشف مسایل حکم الهی
مولانا سلمان الدین نور الله ابدا الله تعالی سعاده و رفعه و اقبال و صاعد
حکمه و کمالا مسطور شد مامول انکه اگر سهوی و غلطی دران واقع شده باشد
عفو و ستر فرماید و اصلاح ارباب فضل و هنر فرمایند و این رساله موسوم شد
الله اعلم بالصواب و الیه المرجع و المآب مسئله اول در وضع اصطرلاب
و این مسئله مشتمل است بر سه باب و خاتمه و مرمای مسئله اول
ان سه آ در سه اکردن مدارات علمه و دیگر مدارات و اسطان صحت ان
و اسطان صحت آن ۹ آ در سه اکردن دوایر کسوف و اسطان صحت ان
در وضع سمک و این مسئله است بر سه فصل آ در سه اکردن سطح الربع و آ
صحت ان آ در سه اکردن سطح ربع دوازده گانه در ارتفاع ماضیه و اسطان صحت
۳ آ در سه اکردن سطوحی که اکثر مدور بوضع ماند ۳ آ در کسف ام که ارا محوه
خواهد و این مسئله است بر سه فصل آ در وضع لوازم مسوی و مکوی و
صحت آن ۳ آ در سه اکردن لوازم محوه و ارتفاع و اسطان صحت ان ۳ آ در کسف خطوط
شبه و اسطان صحت ان خانه دوازده مثل کسف ربع و کسف
صحو آفاق و اشکال غریبه که در صحو اصطرلاب کسف و محوه و این مسئله است بر
فصل فصل آ در وضع ربع ۲ آ در وضع صحو اشکال و عمل مختلفه که در صحو و

فایده اول در وضع صحو
فصل ۳

فصل اول در وضع صحو
و این مسئله است بر سه
فصل آ در سه اکردن مدارات علمه و دیگر مدارات و اسطان صحت ان
ان ۳ آ در سه اکردن سطوح مسوی و اسطان صحت آن آ در سه اکردن سطوح
و اسطان صحت آن ۹ آ در سه اکردن دوایر کسوف و اسطان صحت ان
در وضع سمک و این مسئله است بر سه فصل آ در سه اکردن سطح الربع و آ
صحت ان آ در سه اکردن سطح ربع دوازده گانه در ارتفاع ماضیه و اسطان صحت
۳ آ در سه اکردن سطوحی که اکثر مدور بوضع ماند ۳ آ در کسف ام که ارا محوه
خواهد و این مسئله است بر سه فصل آ در وضع لوازم مسوی و مکوی و
صحت آن ۳ آ در سه اکردن لوازم محوه و ارتفاع و اسطان صحت ان ۳ آ در کسف خطوط
شبه و اسطان صحت ان خانه دوازده مثل کسف ربع و کسف
صحو آفاق و اشکال غریبه که در صحو اصطرلاب کسف و محوه و این مسئله است بر
فصل فصل آ در وضع ربع ۲ آ در وضع صحو اشکال و عمل مختلفه که در صحو و
مسکه ۳ آ در سه طول و عرض اقالیم و ارام اصطرلاب ۳ آ در وضع عدد و
ظهرام ۵ آ در کسف و وضع اوقات مکروهات در ظهر اصطرلاب ۶ آ در طلوع

مسئله دوم مذکور در وضع خطوط مری و معرف و دایره مذکور

در حکم کمی عضاده و ضبط آن ۲ آ در حکم کمی علمه و عروه و الله اعلم
آ و این مسئله است بر سه فصل فصل آ در سه اکردن مدارات علمه
مدارات دیگر که خواهد در صحو اصطرلاب و اسطان صحت ان و این مدارات
و اسطان صحت ان مذکور است و مدار راس السرطان و مدار راس الجدی است
مدار راس الحمل و المیزان است و مدار راس السرطان و مدار راس الجدی است
مدار راس الحمل و المیزان در ملک عام معدل النهار است و ان مدار مال
مولانا سلمان الدین نور الله ابدا الله تعالی سعاده و رفعه و اقبال و صاعد
حکمه و کمالا مسطور شد مامول انکه اگر سهوی و غلطی دران واقع شده باشد
عفو و ستر فرماید و اصلاح ارباب فضل و هنر فرمایند و این رساله موسوم شد
الله اعلم بالصواب و الیه المرجع و المآب مسئله اول در وضع اصطرلاب
و این مسئله است بر سه فصل فصل آ در سه اکردن مدارات علمه و دیگر مدارات و اسطان صحت ان
ان ۳ آ در سه اکردن سطوح مسوی و اسطان صحت آن آ در سه اکردن سطوح
و اسطان صحت آن ۹ آ در سه اکردن دوایر کسوف و اسطان صحت ان
در وضع سمک و این مسئله است بر سه فصل آ در سه اکردن سطح الربع و آ
صحت ان آ در سه اکردن سطح ربع دوازده گانه در ارتفاع ماضیه و اسطان صحت
۳ آ در سه اکردن سطوحی که اکثر مدور بوضع ماند ۳ آ در کسف ام که ارا محوه
خواهد و این مسئله است بر سه فصل آ در وضع لوازم مسوی و مکوی و
صحت آن ۳ آ در سه اکردن لوازم محوه و ارتفاع و اسطان صحت ان ۳ آ در کسف خطوط
شبه و اسطان صحت ان خانه دوازده مثل کسف ربع و کسف
صحو آفاق و اشکال غریبه که در صحو اصطرلاب کسف و محوه و این مسئله است بر
فصل فصل آ در وضع ربع ۲ آ در وضع صحو اشکال و عمل مختلفه که در صحو و
مسکه ۳ آ در سه طول و عرض اقالیم و ارام اصطرلاب ۳ آ در وضع عدد و
ظهرام ۵ آ در کسف و وضع اوقات مکروهات در ظهر اصطرلاب ۶ آ در طلوع

مسئله دوم مذکور در وضع خطوط مری و معرف و دایره مذکور

مدار راس السرطان حاصل آید مماس دایره
مدار راس الجدی است مربع کردم خط که قاطع اسمان
است پس اگر جیب ارتفاع کمس خط نصف النهار قوس نهار مثل کل که
آید ۲ آ و شود ۲ آ کردم سدا سدا قاطع این خط خط نصف النهار
مربع ۲ پس خط ۲ و نصف خط مدار راس الحمل و المیزان نهد پس سدا سدا
قاطع این دایره ارتفاع نهار صحو با خط مسری و مغرب خط ط که ان خط
قاطع است پس ارخط نصف النهار ارتفاع نهار مثل مدار راس الحمل و المیزان
مثل کل کردم که ان ۲ آ است و سوم ۲ آ کردم ۲ ط سدا سدا موضع
قاطع او بر نصف النهار خط م پس خط ۴ م نصف خط مدار راس السرطان

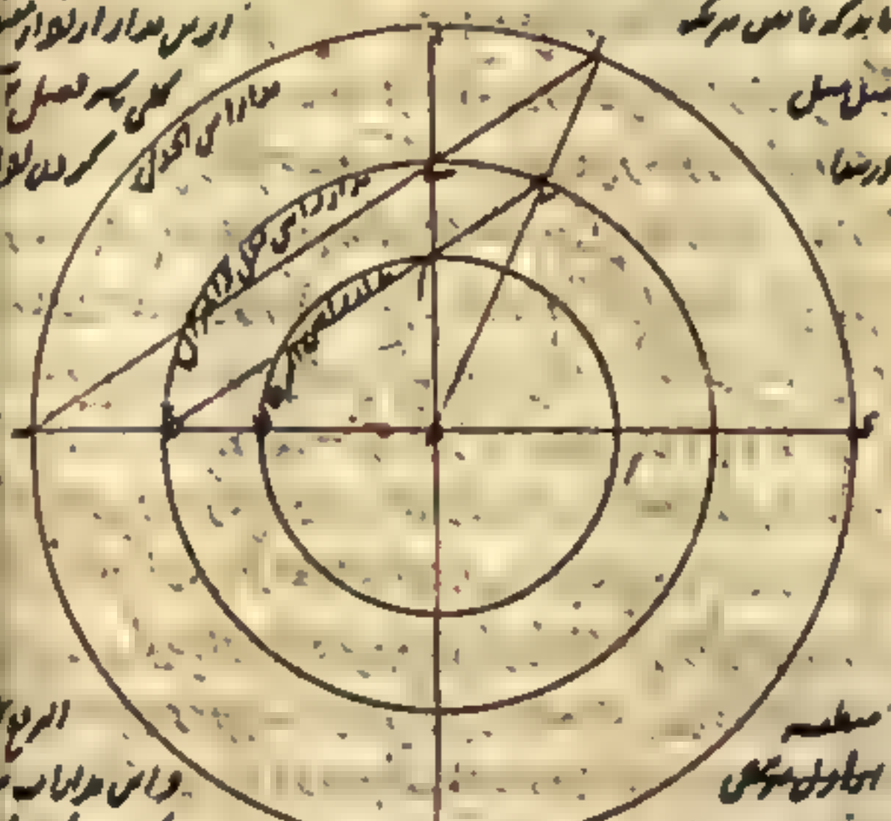

مواسد واحد لعف اعنی لعه مسطره الخطاطرین علی آنست که عرض بلد را از لعه
سمان کسد باش تمام عرض بلد باشد پس از نقطه د در غایت قوس لعد رسان ما
کرد همانکه مارکه عرض بلد است نا وضع کنی لعه پس از د خط د ص را
کرد نقطه تقاطع موضع تقاطع این خط با نصف النهار موضع سمت الراس باشد
پس از موضع سمت الراس بحانب فوق نا موضع تقاطع خط سمت الراس با مدار راس
اجل و الحدان یک یک قسم را خط وصل کسد نا خط هائی که حاصل کرده لعه
و همین رسم نا آن کسد نا باشد از ربع سم نقطه مذکور که در آن کوشه
خطوط تقاطع کسد همانکه نصف النهار را تقاطع کسد نا همین تقاطعین خط مسطره
لعه مثلا از نقطه ل بلد رسم عرض بلد گرفتیم که آن نقطه ل است پس را
تمام عرض بلد نا کسد بلد رط کردیم سدس از تقاطع او با نصف النهار نقطه
صه که سمت الراس است پس قسمه نا مذکور ک ال - ل حد انکه هوا می نکند و
ارتفاع و دو و در نصف و سه سه در نصف و همین سس در سدس و تقاطع
و سه همین ارین طرف
و نکردن - ج

که نا همین ارمیت
همین نا آن اتفاق
کردیم سوا آن

نقطه ع و همین
ان کردیم که نقطه ف آ
و وصل کردیم د
ه نا همانکه تقاطع نصف النهار کرده است که آن نقطه م است پس خطوط ع ط
مسطره مطلوب نا سد پس فرا نامد کرف از هر نقطه از دو نقطه ف سوی

بقاطع مدار رصد عرض

سمت

پس ع کار بعد
نقطه ط از همین

ل

و دوم از سم م و همین
مرکز همین سالس آن

ل حل همان

جدول مطالع الربع كط بسوا

مدار ربع قوس ما مدى و ذلك ما عدت و هو ما
و مثل ما سبقه و يورثا شد و سرطان ما هو با ارا
هم از مدار دوم در لوا اما در لوا مكن مر لوا لى و دكر
طلاف ضا كه پس خود اول عدن ما پس خود تو
برابر ما سد عرض عباس ما تو مدى و اول قوس
فصل ۳ در سدا كردن سطحاى كو اك بر دو
نوع اول عرض خواص كه سعت سطح كو اك ما سد كه طول
اند كردن ما كه در صحى مد كور الى كه قوس سدو
ما سد وان مساوى تمام مثل كمل قوسه پس تمام ما در
قوس وكه ان الى سطحات از تطابع و انحطاط
و هون ما مل رقعه از من الى قص الطلوع اعدال
سطحه الربع ما الى سطحى كرد و الى قص سطحه ما
پس تسم الى كه قص سطحه الربع است سوى كه مد كور
در سعت سطحه الربع سعت ما د كه پس خواص تواند كه
شهورست در اسطلاب اربع سدا كرد و طول عرض
ان سطحا ما د سعت و موضع او را هم در سطحه الربع پس
پس دائره سعت سوى كه پس د كر ما سد سدا ما د
سوى كه موضع ان كو اكب تقاطع كند و بلا كند كه عرض
او صدست ان مد ركه ما سدا كر صورا سعت در قص
دائره سعت از سطحات سعت كه الارض سعت
الربع موضع انها سطحه كو اكب ما سد و پس از عرض
ما سد سدان مد داخل سطحه الربع سعت موضع انها
كوكب ما سد و مركوكب كه عرض او صورا سعت و در ما د
مثل كمل ما سد سطحه او در اسطلاب سعت سوان كر
دائره ج د ك دائره الى و دائره سطحه الربع آ

سدا كردم طول كوكب كه ان ج د است پس سدا كردم دائره سعت كه سطح بكذرد وان
دائره ك ء آب پس ان خط ك ء سدد عوض كوكب كردم كه ان ك ء آ سد شمال پس نقطه
موضع سطحه كوكب ما سد ما د سدا كردم كوكب را كه عرض او صورا سعت و موضع طول او
ء آب پس كه دادم دائره سعت سطح وان دائره ض ح آ است پس ادر ما د سد
عرض كوكب سدوم پس قوس ح ط عرض كوكب و موضع ط سطحه كوكب سعت بدين صورت

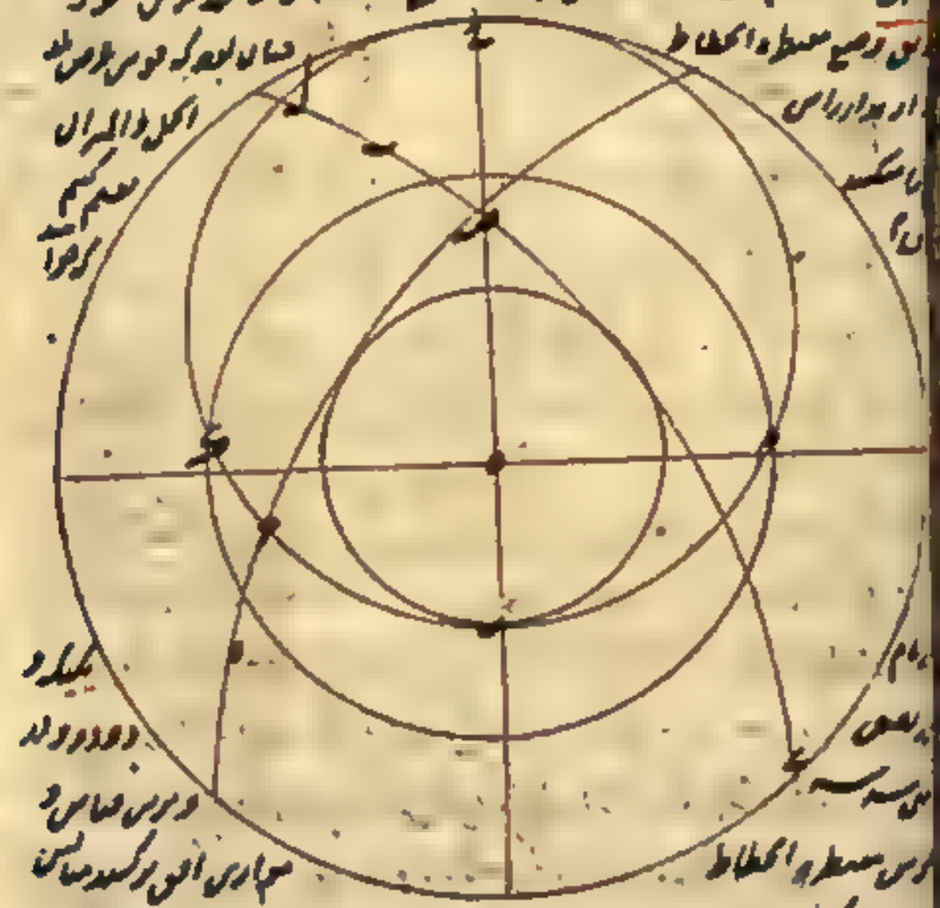

ان سطحا ما د سعت و موضع او را هم در سطحه الربع پس
پس دائره سعت سوى كه پس د كر ما سد سدا ما د
سوى كه موضع ان كو اكب تقاطع كند و بلا كند كه عرض
او صدست ان مد ركه ما سدا كر صورا سعت در قص
دائره سعت از سطحات سعت كه الارض سعت
الربع موضع انها سطحه كو اكب ما سد و پس از عرض
ما سد سدان مد داخل سطحه الربع سعت موضع انها
كوكب ما سد و مركوكب كه عرض او صورا سعت و در ما د
مثل كمل ما سد سطحه او در اسطلاب سعت سوان كر
دائره ج د ك دائره الى و دائره سطحه الربع آ

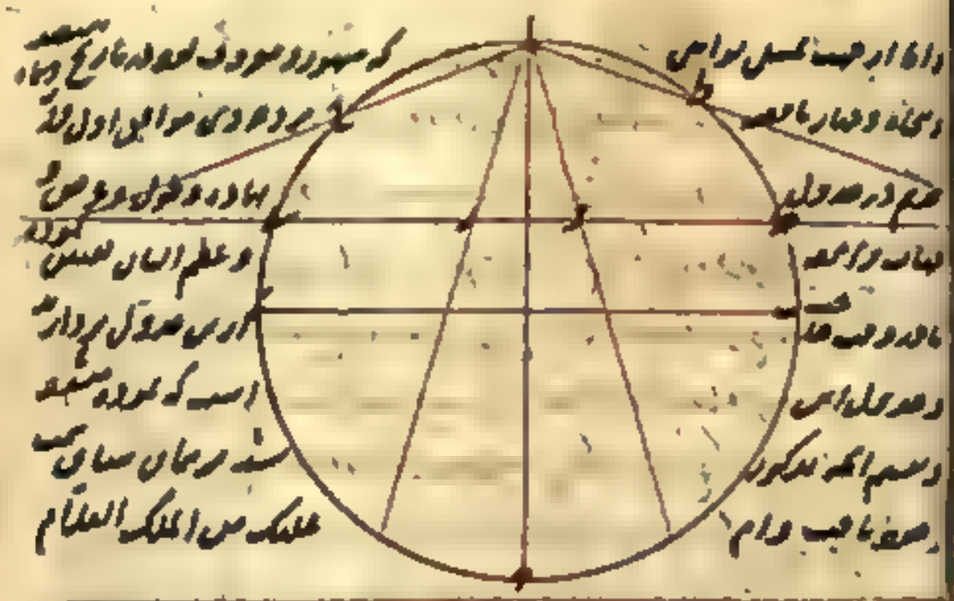

| | | |

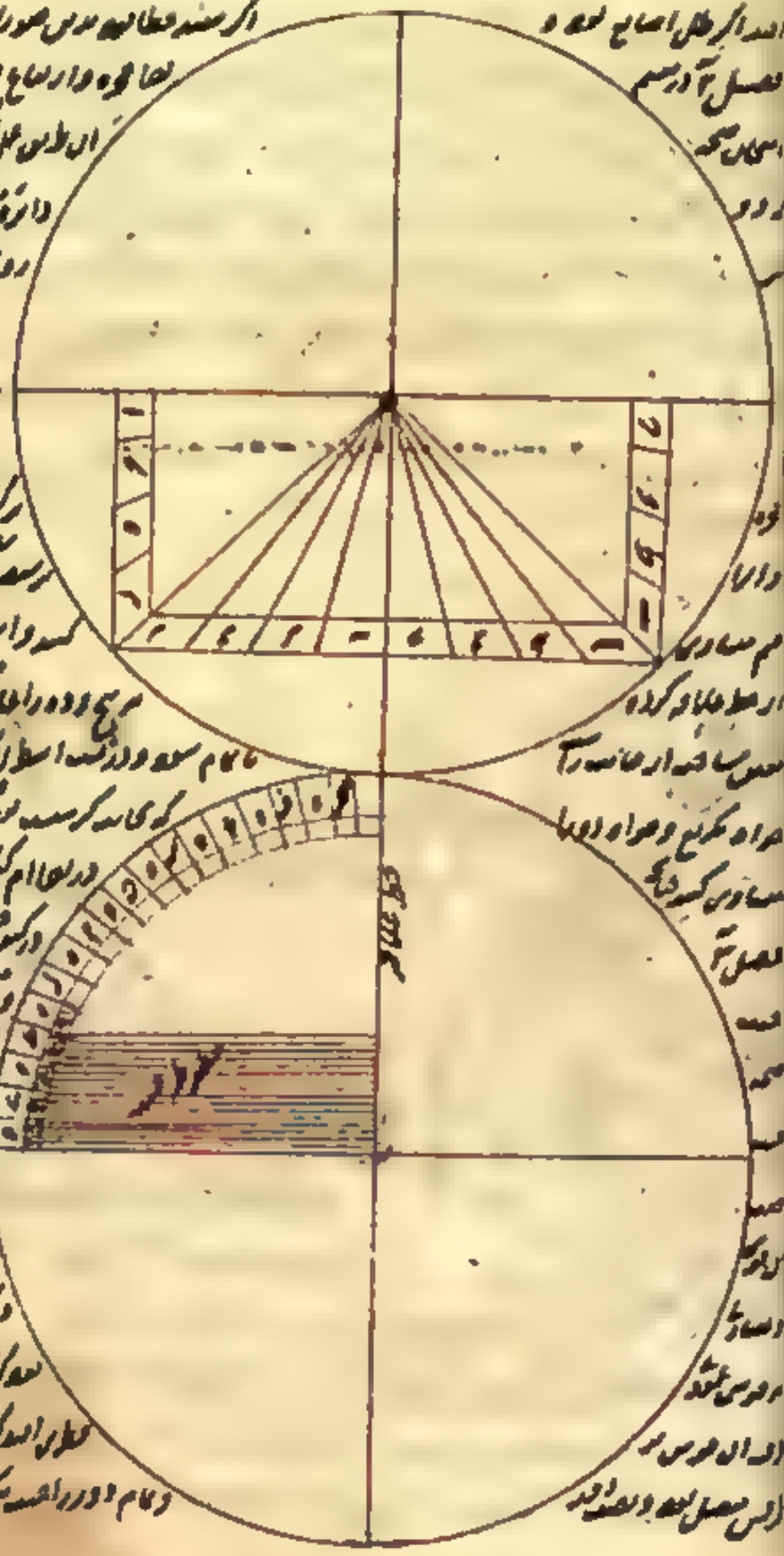

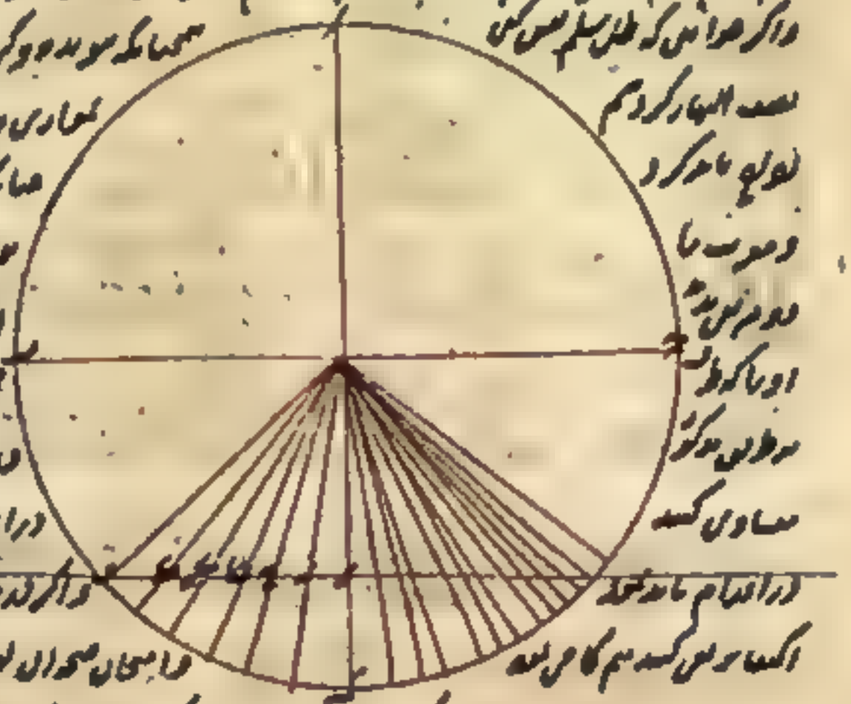

وطول وضع او در اسطلاب آن بود که در اسطلاب حوالی ربع ارتفاع خطوط
تسطیح حوالی خط سمت و صورت کند مانند که امتداد خط سمت و صورت بود و امتحان
آن بود که هر خط حوالی و صوازی بود بر صورتی که در صحن حاصل دایم وضع یافته
خانه در اشکال صورت فصل ربع و کیفیت وضع صعود اتحاق و غیره و آن مشتمل است بر
فصل فصل آن در صفت ربع اسطلاب و اتحان بود که از حوالی مادر ربع دایره
سازد بار مادر ملک انگشت و در و نصف دوایر علمه که آن مدار حمل و میزان و
سرطان است و خط نصف النهار و نصف خط سمت و صورت و مسطار کند
و خطوط سایه مسدس و مسبع وضع کند و

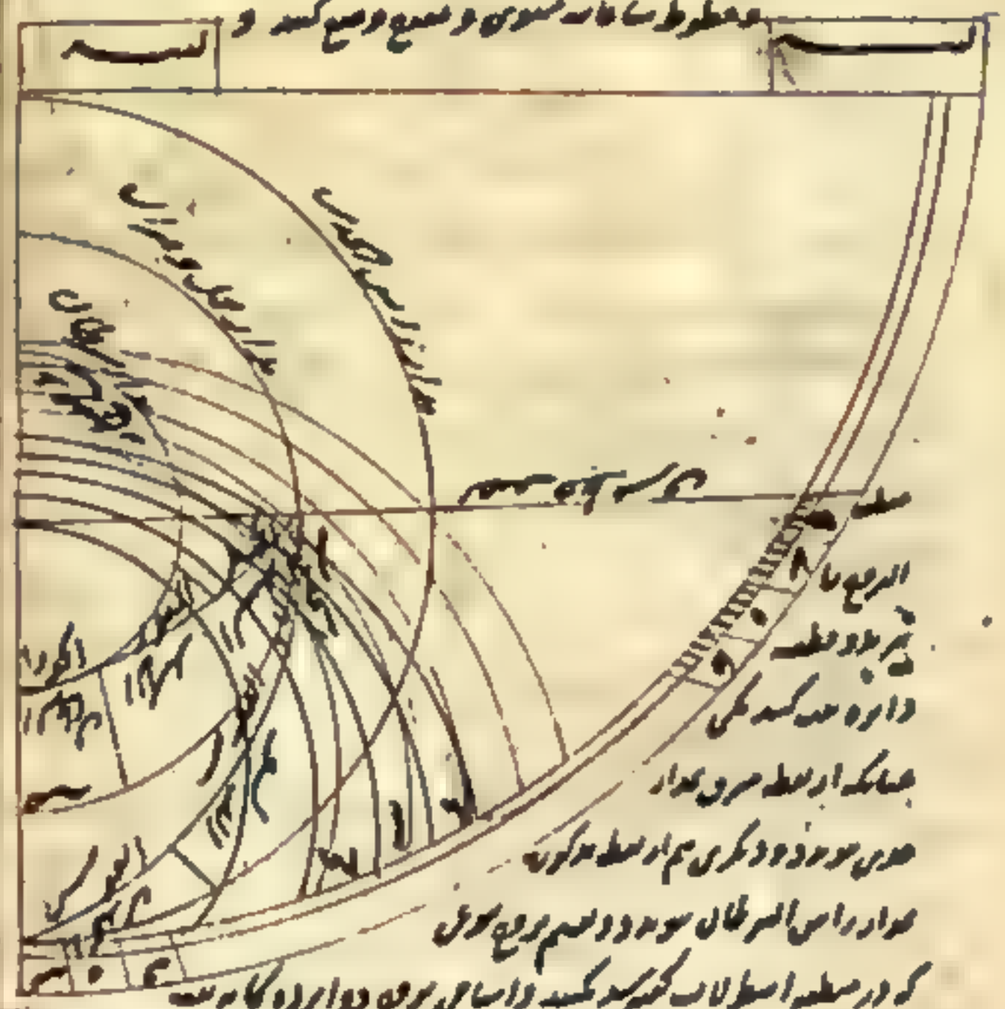

که در مسطح اسطلاب کنند کند و اساس ربع دایره کاید
کند و در روی دیگر لوا از ارتفاع و ظل اصابع و اصام نقش کند و امتحان بدو مدار
و مسطح الربع و دایره صور و سایه مسدس و مسبع و مسطاب و سایر اشکال مثل آنچه
اشکال اسطلاب نقش و صورت ربع در اینجا نموده شد و من الله التوفیق والکرم

فصل

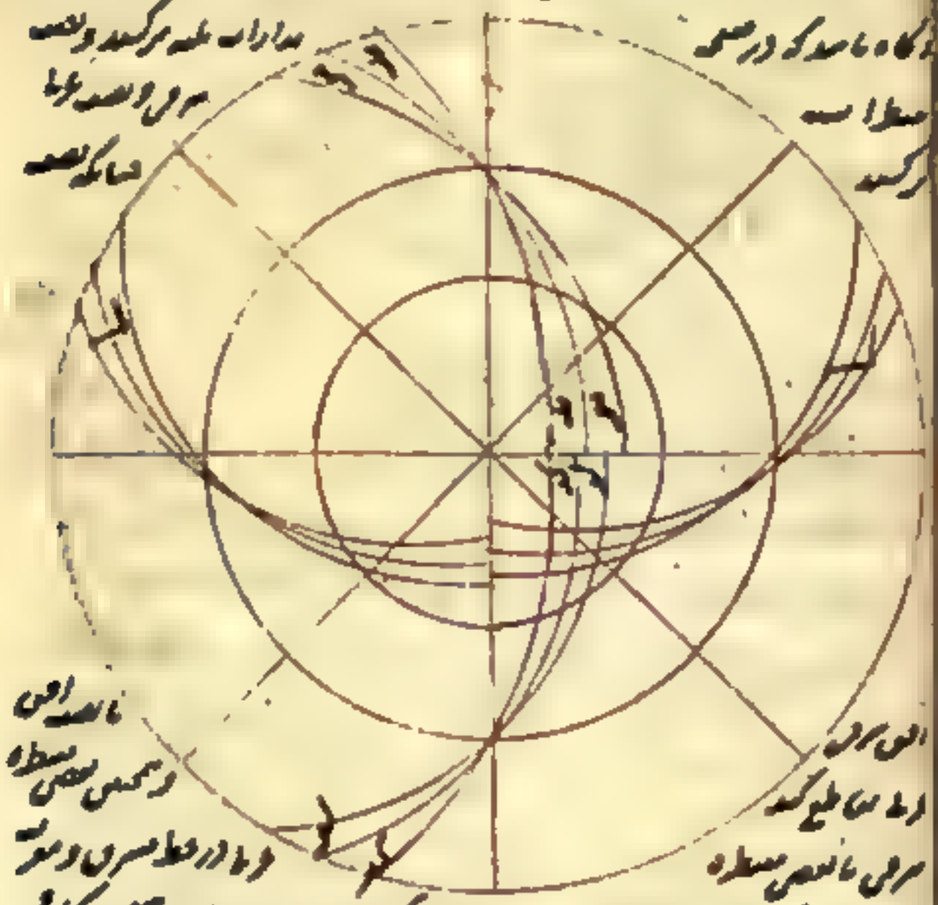

فصل آخر در وضع صعود اتحاق و اشکال متعلقه که در اسطلاب وضع کنند طریق وضع صعود
اتحاق و آن چنین بود که در ارتفاع آن عروض بلدان نقش کند و امتحان آن بود که دران نقطه
مدارات علمه وضع کند و نصف النهار مرتبه که خواسته وضع کند دیگر اگر کره صعاد
اسطلاب گران کرده و ارتفاع حضر این صعود در اسطلاب وضع کرده اند و طریق عمل
آن است که در نقطه مذکور امتحان کنند و صورت آن است که نمود شد

مدارات علمه مرکند و نصف
سمت و نصف عرضا
همانکه نصف

افق سمت
را قطع کند
سمت تا نصف مسطاب

تا نصف افق
و همچنین نصف مسطاب
و ما در خط سمت و صورت

قطع کند و نقطه ای در اشکال اسطلاب علامت کرده و صورت او در نقطه دیگر رسم
نمود مساند و الله اعلم و نگاه ماند که در یک صفحه افق و دو مهر ما مسطاب او
رکنند یکی در خط سمت و صورت کاسه علامه و یکی در نقطه ان نصف افق سمت
و در بعضی نصف مسطاب سمت و در بعضی تمام مسطاب
رکنند نصورتی که در علی ان صورتی
نموده شده و الله
اعلم بم

جدول معرفة عروض وأطوال البلدان

البلدان				البلدان				البلدان			
طرابلس الشام	٣٤	٥٣	٣٤	ارزنجان	٣٩	٥٤	٣٩	بصرة	٣٩	٥٤	٣٩
جزيرة اسكندرية	٣١	٥٢	٣١	قيصرية	٣٨	٥٤	٣٨	كازرون	٢٩	٥٤	٢٩
صيدا	٣٣	٥٣	٣٣	موصل	٣٦	٥٤	٣٦	شيراز	٢٩	٥٤	٢٩
رباط طرسوس	٣٦	٥٣	٣٦	مراغة	٣٧	٥٤	٣٧	يزد	٣١	٥٤	٣١
قونية	٣٧	٥٣	٣٧	تبريز	٣٨	٥٤	٣٨	زنجان	٣٦	٥٤	٣٦
بيت المقدس	٣٢	٥٣	٣٢	اردبيل	٣٨	٥٤	٣٨	ابهر	٣٥	٥٤	٣٥
انطاكية قيصرية	٣٦	٥٣	٣٦	مرقيان	٣٦	٥٤	٣٦	همذان	٣٤	٥٤	٣٤
مدينة رسول	٣٣	٥٣	٣٣	برذعة	٣٦	٥٤	٣٦	قزوين	٣٦	٥٤	٣٦
اخلاط	٣٨	٥٣	٣٨	باكويه	٣٩	٥٤	٣٩	اصفهان	٣٢	٥٤	٣٢
بيت المقدس	٣٢	٥٣	٣٢	شماخي مدينة الابخاز	٤٢	٥٤	٤٢	كاشان قم	٣٤	٥٤	٣٤
بعلبك	٣٤	٥٣	٣٤	ماء الابيض	٣٩	٥٤	٣٩	ري	٣٥	٥٤	٣٥
حمص	٣٤	٥٣	٣٤	كوفة	٣٢	٥٤	٣٢	طالقان لاسجان	٣٦	٥٤	٣٦
انطاكية	٣٦	٥٣	٣٦	مدائن	٣٩	٥٤	٣٩	كجور دستجار اهل	٣٥	٥٤	٣٥
حلب	٣٦	٥٣	٣٦	واسط	٣٩	٥٤	٣٩	سرخس	٣٦	٥٤	٣٦

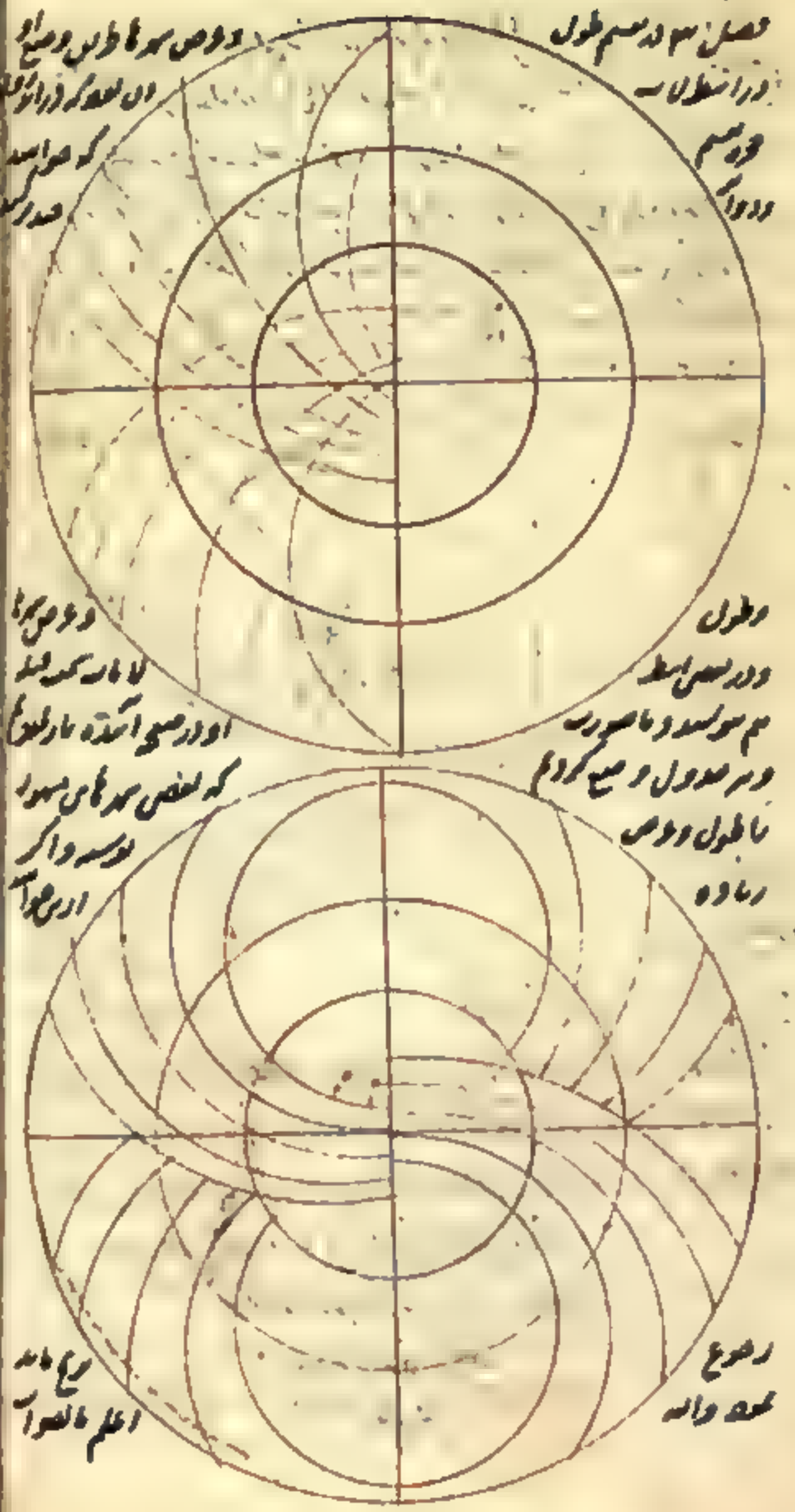

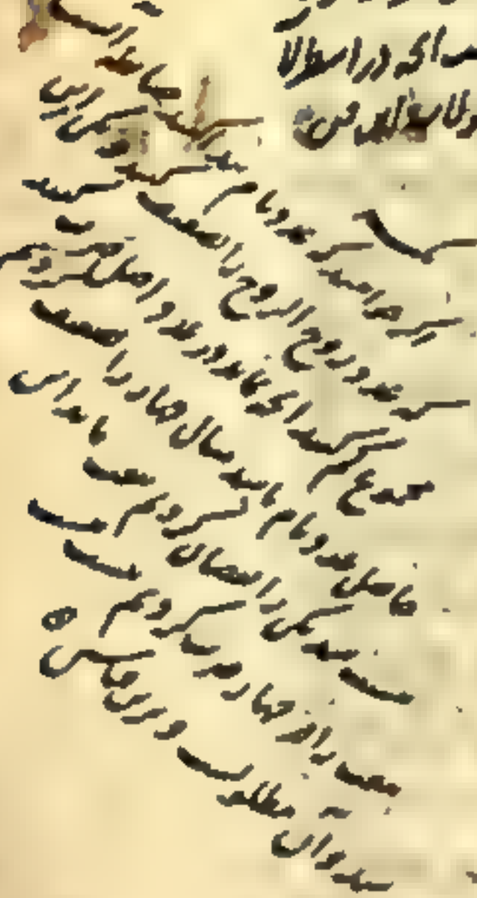

بسم الله الرحمن الرحیم بدان ای خوشنده دانش که این صد و نوزده مسئله است
که اسکندر ارسطاطالیس را پرسیده و او جواب صواب داده گوید
پرسیدم که جوهر چیست گفت آنکه قائم بذات خویش گفتم عرض چیست گفت آنکه
بجوهر قائم باشد گفتم جسم چیست گفت کشیده بودن بحری گفتم روح چیست گفت جوهر
باسد اگفتم حس چیست گفت جوهر مدرک گفتم عقل چیست گفت جوهر عالم گفتم جوهر
محیط بر همه چیزها گفتم خط چیست گفت آنکه الف را سوده گفتم خط چیست گفت آنکه
میان خط الف گفتم طبع چیست گفت اصلی دو گوهر یکدیگر مطبوع چیست گفت
آمیخته شده گفتم هیولی چیست گفت مادهٔ هر چیزی گفتم ارکان چند گفت اربعه بسیط
گفتم جوهر بسیط را معدن گفتا سه گفت اگر آنکه هیچ مرکب نیست گفتم بسیط چیست گفت
هیچ نیست گفتم مرکب چند گفت اگر دو چیز با هم گونه باشد یعنی فراهم آورده گفتم
علم چیست گفت حالتی که بدان جان بر همه چیزها گفتم حی چیست گفت آواری انوار
مدرک گفتم معروف چیست گفت ساحت جان یعنی ره نمودن جان آنکه ارسطو
گفتم حیوان چیست گفت آنکه ارسان دو معده بیرون آید گفتم معده چیست گفت جای
گردن چیزی بر چیزی یعنی نر بر ماده گفتم سکل چیست گفت چیزی مواقع همه روها
گفتم سلطان چیست گفت آنکه او را صد سود گفتم مطاق چیست گفت برابر بهادن
گفتم ضد چیست گفت آنکه او را هم گونه و ضد باشد گفتم مرکب چیست گفت آراسته
از خوش گفتم حوات چیست گفت ارامنده بدن خواش گفتم تهیه چیست گفتم
ساحت اصل جوهر است مومن گفتم دوح چیست گفت ماساحت اصل جوهر
معدن کافر گفتم دیدن حواس چیست گفت اندیشه جان گفتم فکر چیست گفت
صورت جان بر چیزها گفتم نواب چیست گفت کامکاری گفتم عقاب چیست گفت مار
مادین لازم دانستن گفتم نوحه چیست گفت حدود دیگر مار بردن گفتم مرگ چیست
گفت ماهیت را بجدایی بر گرفتن گفتم حیات چیست گفت نوحه باری تعالی گفتن
گفتم او همیشه دائم است گفت از انکه مار کس برآورد گفتم از اول کار ساعدم او را
مار کس برآورد گفت اول الفکر آخر العمل گفتم معدن مار کجاست گفت از جایی که از او
آمده ایم گفتم از کجا آمده ایم گفت از جایی که اول کار نگفتم نخواهیم که از کجا آمده ایم

بیدا که چون علم همی آموزم پس همی روم گفتم از دو چه بدست آید گفت موالید
عالم گفتم موالید چیست گفت سه چیز معادن و نبات و حیوان گفتم وحی که بر پیغمبر
آید چیست گفت الهام سدن از چیزها گفتم نهاد راستی چیست گفت تمام سدن دانش
گفتم سهو چیست گفت الهام سدن از انچیزی که ندانیم گفتم صورت چیست گفت نقش
سوداسی پس مانده سودا گفت جوهر چیست گفت بعضی از کل گفتم کل چیست گفت همگی
گفتم حس چیست گفت آنکه نوعها از دو سو آید گفتم سخن چیست گفت حسی گویا گوش
گفتم خاصه چیست گفت صفت نوع مدان ساخته سود گفتم علت چه این چیست گفت
سوده و گرده گفتم ضد چیست گفت آنکه در اراده بالا و پهنا بود گفتم صدوع چیست
گفت آنکه او بدان حواس نیک نتواند گفتم نکته چیست گفت گرمه گفتم گرمه
چیست گفت آنکه سخن بر ماند اع گفتم ابداع چیست گفت بدید آوردن چیزی نه
از چیزی گفتم مکان چیست گفت دارنده هر چیزی گفتم زمان چیست گفت کسی افلاک
می چرخش فلک گفتم افلاک چیست گفت چرخش لوامع اندر نکال یعنی هم دائم
حرکت بر دور گفتم قاعده چیست گفت آنکه نمرد گفتم عامی چیست گفت آنکه نمرد
گردوار حال نگردد گفتم علت نهاد چیست گفت ماسکه گفتم علت نهاد چیست گفت
نهاد یعنی اندر کسی خاک گفتم حس بر چیزها آرام گفت اندر اندرون ارام
دادن را حیاد حس گفتم روح آراسته و کدام گفت آنکه تمام گفتم تمام کدام
گفت آنکه فی سازد گفتم ناسازگدام گفت آنکه سابق بر ماند ماند اع گفتم
حصل چیست گفت حصار کردن دو چیز را از یکدیگر گفتم اجتماع چیست گفت خاک و آب
و باد و آتش گفتم اسان را چند چیز گفت ماحصال گوا گفتم مسلم چیست
گفت آنکه ساند بود گفتم ممکن چیست گفت آنچه ساند نبود گفتم روساختی چیست
گفت طلاء طلاع گفتم مکان و زمان چیست گفت مکان بر سر از ممکن گفتم سخن را
کدام گفت آنکه معنی وی مواقع ساند گفتم دروغ کدام گفت آنکه معنی
وی مواقع نبود گفتم مضاف چیست گفت برابری بهادن یعنی چون کسی بدو
کس نیرزد آنرا هون گفتی صداوند کسی بنده لازم آید گفتم صلت چیست
گفت کناری که ساند بود گفتم اکاف چیست گفت کناری که ساند نبود گفتم فکر

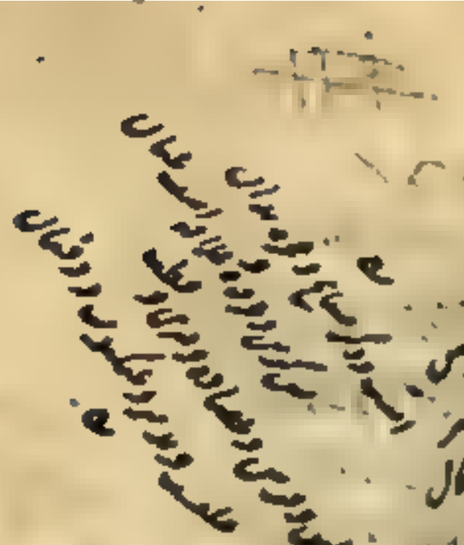

بسم الله الرحمن الرحیم وبه نستعین

ای محصل در معرفت اصطلاب مسطح بدانکه اجزای اصطلاب دایره است و خطوط و دوایر اصطلاب آنچه علاقه در وضع علم بعد و آنچه علقه وضعی بعد اجزاء وجوه است و آن شکلی که عروه در وضعی بسه بعد ابراکرسی خوانند و آنکه کرسی در ماند و رصاع و عروه مشتمل بعد ابراجره و نام خوانند و صفحه در جره بعد و بر وی صفحه منکبوت و شکر خوانند و دایره که روی جره بعد بسعد و سمت قسم کنند و اسماء اهل کنند که بر کرسی نگذرد و بر علاقه سوهد و بر حاب راست کرد الی برج ج و وه را رحوم برد و بسه باسد ابراجره خوانند و بر طرف اصطلاب یعنی برج وه دو خط مستقیم برزوایای علاقه کشیده باسد یکی از حاب علاقه آید ابراخط علاقه و خط وسط السماء خوانند و خط دیگر را خط مشرق و مغرب و دایره که رکشیده باسد بر سر خطها بر حسب قسم مساوی بعد و بر سر را در دو ربع که از حاب کرسی بعد بنقوم کرده باسد ابراکه ربع را ربع خوانند و باسد که هر دو ربع را قسم کرده باسد و ربع اول ربع که در جنوب بعد اول نامش کرده باسد و ربع دوم را ربع اول و ربع سیم را ربع دوم و ربع چهارم را ربع سوم نامند و بر سر دایره سه دایره دیگر رکشیده باسد بر حسب قسم که بر کران مرکز صفحه باسد و آنکه در میان باسد مدار اول و آنکه بر کران مدار اول بعد مدار اول و آنکه در میان مدار اول و آنکه در اندرون بعد مدار راس السرطان و راس در اصطلاب شمالی بعد و در اصطلاب جنوبی مدار راس الجدی و در اندرون بعد و مدار راس السرطان در میان و دو دایره دیگر که بر روی کسوف کشیده باسد و مرکزان نه مرکز صفحه باسد بعضی تمام و بعضی ناتمام ابراد و دایره که بر روی خط استوا و ان قسم فوق الارض بعد ابراصفحه و آنکه میان سه دوایر بعد بر مرکز اول علاقه کرده باسد ابراسمت الراس خوانند و آنکه بر کناره بعد که ناتمام بعد ابراافق اعلی مرئی و مغرب خوانند و دو خط مستقیم که بر مرکز منقاطع سوهد یکی از آنها بعلاقه سوهد و خط وسط السماء و خط نصف النهار خوانند و خطی دیگر را خط مشرق و مغرب و خط استواء دانند و ابراکه یکی نیمه که ناحاب راست بعد خط مغرب بعد و دیگر که ناحاب حب بعد خط مشرق و محسر ابی مشرق و ابی مغرب و در میان مسطح

[illegible]

عدد با نویسند باسد مثلا بنقوه که بسمت الراس رسد و بر اندان اعداد در اصطلاب مختلف بعد در سوی هر سمتی و در علی سه سه و در بعضی دو دو می افزایند و در اصطلاب تمام یکیک و در بر مسطرات که قسم کند الارض قوسها خوانند ابتدا کرده باسد بسمتی در حاب راست میان افق مغرب و خط وسط السماء و بسمتی دیگر در حاب حب میان افق مشرق و خط وسط السماء ابراخطوط ساعات معوج و ساعات زمانی خوانند و باسد که هر خط سه سه درجه رسد ابراد و ابر حوت خوانند و بسیار بعد که ان قوسها در قسم کند الارض بر بر کشیده و بر منکبوت دایره تمام بعد که بر بیع دوایر ده گانه بر اجانوسه باسد ابراخط الربع خوانند و بر جهی مشئوم بعد تا دایر بسی بسی در سوی و در بر طی و بر بین قیاس تو بر جوی زوال بعد که در برابر ابراجره مسکر دایرا مرئی راس الجدی خوانند و دو اندر دیگر که بر سر بر یک نام کوکبی از دوایر نوسه باسد ابراشطاطای کواکب خوانند و بر یکی را سطه کوکبی و مرئی کواکب خوانند و در اصطلاب شمالی اگر در اندرون مسطح الربع اندر عرض شمالی بعد و اگر در بیرون اندر عرض جنوبی بعد و باسد که بیرون مسطح الربع اندر عرض شمالی بعد و اگر ابراخط خوانند و باسد که بر دو طرف خط ده ده بسه بسه ابراقسمان و بر یکی را بسه خوانند و دو سطه که بر دو طرف خط ده ده بعد ابراد و سطه ارتفاع خوانند و در دو بسه دو نقطه بعد ابراعیار ارتفاع خوانند و خط بعد و اسوار کند ابراقوس خوانند و خطه که در بر قوس بعد نامند قوس ارتفاع منکبوت مربع بعد ابرانفس خوانند و در اندرون که ارتفاع منکبوت مربع باسد و نمان منکبوت منکر دانند ابرامدیر خوانند و بر عضادة نصف اصطلاب دو دایره خط در نها کنند باسد ابراخطوط ساعات معوج و زمانی خوانند و صفاح بسیار بعد نهانی مختلف بعد و در بعضی اصطلاب صفحه اجانی باسد و ان صفحه باسد که بر ارتفاع ان دوایر بسیار بعد و در بر بین بعد خط کنند که بر یک بعد مقاطع سوهد و ان نقطه موضع بعد خط مرئی و دایره مدار راس اکلی بعد و بر یکی ازان قوسها افق مرئی موصوف بعد که

ای محصل در اصطلاب مسطح الربع اندر عرض شمالی بعد و اگر در بیرون مسطح الربع اندر عرض جنوبی بعد و باسد که بیرون مسطح الربع اندر عرض شمالی بعد و اگر

مسوی لعه کوسه اردوب طلوع اعتاب یا طلوع کوکب تا وقت مرور وس مسالس وان
صورت که گفتیم که ارتفاع مرکز سی و یک دقیقه و ثلث ارتفاع گاه و دایره که از
تقاطع نکدست بر قطع افقی گاه و اسم و وتری را وتر قطع اعتاب صورت و تعدیل
النهار بس دانه تمام قطع تا صفحه ثلث دقیقه تصحیح کردم صد و صفحه ثلث
قسم کردم دو مرون امد و مرون مسل صورتا لعه بر قطع که نگاه و اسم ام افرودم
قطع و دو سد قطع مسم که اردو مرون امد قطع و یح مرکب از لعه تا مس تا لعه تم
قطع و یح بود و ان فضل دایره صورت ارتفاع مرکز اسم و مسل صورتا کوکب
فضل دایره و تعدیل النهار که نگاه و یکی است ارتفاع نگاه سی و نه دقیقه تمام
و ان تا مرکب و دو ثلث ساعات مسوی دو ساعت و سی و پنج دقیقه که کوکب
از روی است سوی الشروق مرون مرام که بر صفحه اعتاب مسوب کسم دانه طالع
تا مرکز ان سهم که مرام تمام بر وسط السما امد و با دقیقه نگاه معلوم شد
پس حاصل کسم نصف قوس النهار طالع معلوم کسم و ملتس یکی و طالع مرکز ان سهم
و جسم تا مرکز کواکب پس تعدیل نصف قوس النهار بر توال لوا از وجه تحریر دانم
انکه بر وسط السما امد تا روم لعه و تا مرکز تحریر دانم همان قدر است که بر وسط
السما امد دوازدهم لعه پس طالع مرکز ان سهم و ملتس قوس النهار ارتفاع تمام
تا مه قدران مرور اختلاف توال لوا از وجه تحریر دانم انکه بر وسط السما امد سهم لعه
و تعدیل ان یکی را دو یکی تحریر دانم همان قدر است که بر وسط السما امد سهم لعه و مرون ان
تا مه معلوم شد نظر بر خانه تا مه دیگر لعه پس مرور از وجه تا مه معلوم شود و تا
طالع بر یح خط استوا و ملتقی معروف و طالع سال امده ارسال گذشته و دیه طالع
و دیه تحریر کواکب تا مه هم ان قیاس که کفتیم ان از صفحه اعتاب معلوم توان کرد
و ان قدر کواکب لعه تا ـــــ ۱۹ قدر معروف تا مس و کرس اسطرلاب و امتحان
ان چون خانه مدست گرفته شد شاقول بر میان تا مرکز صفحه و از بر وجه قرار دهد
تا مه که ان ریسمان قطع خلاء مسطر تا مس شد و الا تا مس شد و تعدیل ان ارتفاع مرکز را
تا مه که چون سر کار را میان کند مساوی تا مس شد و تا مه که چون ارتفاع گرفته شد تا مرکز طرف
عضاده هم در میان عضاده تحریر دانم هم ارتفاع اول تا مرکز تا عضاده در دست لعه

وچون

وچون یک سطر قطع خلاء تا قطع مرکز و صورت لعه دیگر سطر تا مه که بر میان قطع است
تا یح تا مه و تا مه در سطرات تا مه که تا مه راس الکل بر صفحه و اعتاب که مساوی تمام عرض
صورت تا مس و تا مه راس السرطان و تا مه راس الحدی بر یکی تعدیل مسل کلی ارتفاع دور تا مس
و تا مه که تقاطع دایره مشرق و صورت دانی و تا مه راس الکل بر سه تک سطر لعه
و اگر بر کار یکه لعه و یکسر او بر تقاطع تا مه راس الحدی و قطع وسط السما سهم و دیگر
سر بر تقاطع صفحه از سطرات تا قطع مرکز و صورت تا مه از تا مه راس ارتفاع
مرکز تا مه که همان یح بر کار یکه لعه و سر بر کار بر تقاطع ان تقاطع اعتاب که تا صفحه تا مه
لوا صفحه الرجح تا مه که چون دانه بر انی مرکز لعه تا مرکز بر انی و تا مس و یکسر
اگر بر قطع مرکز و صورت تا قطع وسط السما سهم و چون اول مسل بر انی مرکز لعه
تا مه که اول تا مه بر قطع وسط السما اعتاب و سر کار را میان کند تا مه تا یح مرکز
و چون و تا مه از لعه و صورت و یکسر سر دو یح که تا مه میان از نقطه اعتاب تا مس
تا مس قدر است تا مس و الا گرفته و چون یکی کس ارتفاع کرد و میان قطع یکی دیگر
ارتفاع کرد تا مس یکی از دو کوکب بر مسل ان ارتفاع کرد در سطرات اگر دیگر کوکب
بر ارتفاع صفحه اعتاب صحیح لعه و الا سهم لعه و سر سرطان و چون و مسل تا مه که تا
تا مه راس صفحه مکرر دیدن یح تا مه و تا مه که قطع تا مه ساعات صفحه چون سر کار
امتحان کند تا مه میان سر دو قطع که چون کند در سر تا مه تا مه تا مه دو قطع دیگر
تا مه سر میان تا مه راست امتحانات مسهوره و ریاضت ارض مودی تا طبار تا مه
و الله اعلم تا ـــــ ۲۰ در صفت سمار کاه تا مه راست که بر اسطرلاب
تا مه کند ارتفاع گرفتن تا مه سمار موقف کوکبی صفحه از لوات و تا
در میان موضع اگر مسهور است صفحه کم تا مه چون تا مه سمار را تا مه تا مه از کواکب تا مه
مسهور بر میان سر دو یک سر دوم بر تا مه که ابزار و میان تا مه و چون نگاه کند
در ان وقت که سر تا طلوع کند کوکبی روشن و بزرگ اعتاب میان تا از طلوع
تا مه که تا مه سمار میان سر دو دو سر و تا مه تا مه تا مه ان کوکب تا طبق تا مه
و چون بر وسط تا مه سر و تا مه تا مه که کوکب روشن بر امد از میان او کوکب تا مه
تا مه کوکب دیگر از و تا مه که بر صورت کتابت زوال تا مه و این کوکب روشن

بر مکلف دال بود ان کوکب را فی الصور خواهد و ان صرف دراست و بدار در ان
صورت خبر دارد که عوام ابر ادراک خواهد و همان ابر ا اختیار کوید در صورت
مردی بود بکمر و کمر و دو دست او که بالای سر کوکب کرباسد و در ستاره روس بود
اما دست راست روس بر ماسد مذکور را الیمن وارد و ابر اطلاع کرد و ادر و مالک
که در زیر کمر و بکمر بود ماق ست روس بر و بر کمر بود وارد و ابر اطلاع کرد و ابر ا
بقل الصور الصری خواهد سمان دو دست او مالای سر کوکب جبهه نام سر ماسد بر بط
که برث رسد ابر ا ماس اختیار کوید و سعد ارسمال قران بود و بر عقب جبهه را
دو ستاره روس بود که من اند بر دو سوی بجوزه که سمان ایشان دو سر و مالا
باسد یکی کتف مایل و دیگر سمال و صورت روس بر و بر کمر بود و سمال سیع
و جبهه بر و اول مرکبی کوکبی خرد بر من اند بر سعد دو سر ان دو ستاره بر ابر کرد ار
سوی اند بر کمر ماکه صورت بود سوی سما خواهد و جبهه بر که سمالت سوی سمال
و سمال را صورت بر کوید و ساعی را الصفا و ان ستاره که نام یکی بر من اند بر قدم
خواهد و ان کوکب در مالسان طاهر شوند در لوست و در سمان اول ست
مقابل سوی ساعی از جانب سمال دو ستاره باسد روس بر دیک سلک مذکر که
ان دو ستاره را نزاع کوید و مرکبی با راس النوام خواهد انکه اول خواهد و
صورت مرد مکر بود راس النوام المعدم خواهد و دیگر را راس النوام الموخر ست
انسان بعدار دو سه ره خبار کوکب بر من اند بر قطع معوس بر ین صورت و ادر
خبار کوکب صورت کوکب سم که مقابل او باسد روس بر بود و صورت از بر کمر او را
قلب الاسد خواهد و در صورت او بکستاره صدا باسد که در حوالی او سع ستاره
او را بقلب خواهد و بر عقب قلب الاسد ستاره دیگر من اند روس و ستاره دیگر
بر دیک ما در روس و ان دو ستاره بعاقب روس باسد و ان دو ستاره
را بزره خواهد و بر عقب قلب الاسد ستاره دیگر من اند روس و در دیک
و فوق ستاره بر عقب انسان من اند ابر ا صرفه خواهد و بر عقب صرفه بعدار
دو سه ره مالا ستاره روس سمان اند و بجانب سمال او بعدار سه خبار
ستاره سخت بر دیک و روس و ستاره ماریک بر بعد او کرباو ان دو ستاره

روس

روس سماکا عزل بهاست سماک الاعزل وان دیگر که روس بر و سمالست سماک
رامح وان ستاره که ماوست او ماروح رامح خواهد و در تکوبهار اول ست سماک
رامح بر سمان انسان بود مقابل سر اول در صورت و صورت او در سمال و سر ان او
بعدار دو سه ره صف ستاره باسد که بر سلک دایره بود تا تمام که عوام ابر اکاسه
سلک خواهد و کاسه در ان خواهد و همان ابر اکه خواهد و کمر ان کوا
که روس بر بود ابر ا تر که خواهد و هون که سمان انسان رسد در جانب صورت
ستارکان جنوب بر دیک رسید صف انبار ابر ان کوا که روس بر ستاره
بود که مادو ستاره دیگر مار یک که از دو جانب او باسد بر خط معوس ابر ا قلب
العقرب خواهد و ستاره او ب روس که بر سمان انسان کوا که مادو ستاره
که بر سمال سلف جبهه مساوی الاضلاع باسد و عوام ابر ا درک مار خواهد
و در لوسمان اول ست راست بر یک الراس باسد ابر ا الس و واقع خواهد و لا
مقابل او از سوی مصر و صورت بر دیک کناره بجوزه ستاره روس بود سمان
دو ستاره دیگر مار یک که بر سمال خط مستقیم باسد و عوام ابر ا ساعی خوا
خواهد و ان ستاره روس که قرطارست و هون قران ابر ا عده سازند کوکبی
نار یک ارسمان ابر سوی مغرب ما انسان هم بر سمال مقابلی باسد الا کوکب را ابر ا
اخوا خواهد و کوکبی دیگر ارجانب مصر ی سمال ما انسان هم بر سمال مقابلی یکسد
مقابل الاضلاع وان ستاره بر سمان بجوزه بعدا ابر ا بوف و دنب الدجاجه خوا
و بعدار مجره صد ستاره در روس سلک دیگر بر دیک می اند بر صورت سر و عوام
الناس ابر ا سر خواهد ارا ن ستارکان یکی که بر روس می اند که بر کوهان ستر بعد
او باک الحمل کوید سر ماس بر جانب صف کوکب را وصف کرده اند
که ارسمان ابر اطلاع توان کرد وان اس ابت اطس الصور و فوق ابر ا اکلیل
مقابل اکوا بر ا سری و شیر و العوز ا سوی العضا ا راس النوام المقدم و راس النوام
الموخر و قلب الاسد ا صدر و ا سماک الرامح ا سماک الاعزل ا ستر الملکه ا
قلب العقرب ا راس الواقع ا راس الطائر ا راس الحوا بر ا وف ا کوکب الحمل
بر سر اسطر لاب اس کوکب را نصب کنند بر کرا بر ا ستاره سماک در ان ستاره

سعد اورا در ین باب کفایت باشد این لعه تمام شد در اسطرلاب سمتی تمام گشت
و هو اعلم بحقایق الاسباب و دقایق الامور تمام شد بعون الله و حسن توفیقه
صبح روز دوشنبه اول رجب سنه تسع و تسعمائة

باب دوم در معرفت اوقات عمارت بدانکه وقت عمارتین آنکه لعه که آفتاب بزاول گردد
ارتفاع روی بنقصان نهد وقت عمارتین لعه و اکثر آن لعه که ارتفاع آفتاب بر صد
کم باندازهٔ نصف النهار رسد هر روز یکی بنقصان نهد وقت عمارتین لعه مماثل
آفتاب اول نور باب ارتفاع وی رصد کردم ما قسم بطلمیوس هیچ اعتدالی گرفته
عمارتین است اما وقت عمارت دیگر باب ارتفاع آفتاب آن اور معلوم کنیم و گفت
کنیم پس نظر کنیم ما باب ارتفاع اول سرطان صد و شش است هر آن یکدرجه و شصت
ارتفاع روز افزایم صد و یک ماند ارتفاع آفتاب است وقت عمارت دیگر مماثل آفتاب
اول نور باب ارتفاع سنبله کردم صد و یک ماند ارتفاع اول سرطان
و باب ارتفاع این روز است هر آن نصف باب ارتفاع روز افزوده نیم صد
و پنج و این ارتفاع آفتاب عمارت دیگر است هر آن ارتفاع صد و شش وقت عمارت دیگر
ماند و اگر خواهیم ما ارطال که مر آفتاب را معلوم کنیم باب ارتفاع روز معلوم
کنیم و نگاه کنیم ما هر آن چند درجه بر صد رسیدم ما اصابع ما قوا آن چند است مثلاً
مخصص سرطان زیادت کنیم یعنی ۱۲ اصبع ما قدم ما ۹ قوه یعنی ما دیگر هر آن چند
هر صد است ارتفاع هر آن ارتفاع صد و شش وقت عمارت دیگر ماند یک
امام ساعتی و اگر دو ما مثل باب مخصص زیادت کنیم وقت عمارت دیگر ماند یک
امام ابو حنیفه مماثل آفتاب در روز مذکور باب ارتفاع سنبله دیگر هر چند درجه ما قسم هر
ارطال اصابع سه ما دو اثر قوه زیادت کردم و هر چند درجه بر ۱۷ نهادم ارتفاع
ظل ما قسم ارتفاع هر آن له و این ارتفاع عمارت دیگر است بعد از امام ساعتی دو
اصبع بر آوردم صد یک هر چند درجه بر ارطال ما قسم ارتفاع ۹ و
این ارتفاع عمارت دیگر است بعد از امام ابو حنیفه وقت عمارت تمام انگاه باید
که اقدام ساعتی هر آن هر روز صد و سی ام باشد که هر آن ارتفاع آفتاب اول

صد و دو وقت عمارتین عروض قوه ماند بعد از امام ساعتی و دو وقت ساعتی ما سوی صد
امام ابو حنیفه عکس نظر کردم چون بر ارتفاع آفتاب هر آن چند درجه بر صد رسیدم
که بر اسطرلاب هر یک چند درجه هر آن ارتفاع هر آن چند درجه بر صد دانم که عروض قوه است
و وقت عمارتین بعد از امام ساعتی مماثل آفتاب اول نور باب ارتفاع
آفتاب هر آن چند درجه بر صد رسیدم که بر اسطرلاب هر یک چند درجه هر آن ارتفاع
مماثل آفتاب اول نور باب ارتفاع وی رصد کردم ما قسم بطلمیوس هیچ اعتدالی گرفته
عمارتین است اما وقت عمارت دیگر باب ارتفاع آفتاب آن اور معلوم کنیم و گفت
کنیم پس نظر کنیم ما باب ارتفاع اول سرطان صد و شش است هر آن یکدرجه و شصت
ارتفاع روز افزایم صد و یک ماند ارتفاع آفتاب است وقت عمارت دیگر مماثل آفتاب
اول نور باب ارتفاع سنبله کردم صد و یک ماند ارتفاع اول سرطان
و باب ارتفاع این روز است هر آن نصف باب ارتفاع روز افزوده نیم صد
و پنج و این ارتفاع آفتاب عمارت دیگر است هر آن ارتفاع صد و شش وقت عمارت دیگر
ماند و اگر خواهیم ما ارطال که مر آفتاب را معلوم کنیم باب ارتفاع روز معلوم
کنیم و نگاه کنیم ما هر آن چند درجه بر صد رسیدم ما اصابع ما قوا آن چند است مثلاً
مخصص سرطان زیادت کنیم یعنی ۱۲ اصبع ما قدم ما ۹ قوه یعنی ما دیگر هر آن چند
هر صد است ارتفاع هر آن ارتفاع صد و شش وقت عمارت دیگر ماند یک
امام ساعتی و اگر دو ما مثل باب مخصص زیادت کنیم وقت عمارت دیگر ماند یک
امام ابو حنیفه مماثل آفتاب در روز مذکور باب ارتفاع سنبله دیگر هر چند درجه ما قسم هر
ارطال اصابع سه ما دو اثر قوه زیادت کردم و هر چند درجه بر ۱۷ نهادم ارتفاع
ظل ما قسم ارتفاع هر آن له و این ارتفاع عمارت دیگر است بعد از امام ساعتی دو
اصبع بر آوردم صد یک هر چند درجه بر ارطال ما قسم ارتفاع ۹ و
این ارتفاع عمارت دیگر است بعد از امام ابو حنیفه وقت عمارت تمام انگاه باید
که اقدام ساعتی هر آن هر روز صد و سی ام باشد که هر آن ارتفاع آفتاب اول

سمال بلد ارتفاع صورت و اگر مواجهم مدام ما اکواف قبله ما عرض صورت با وطا
صورت اگر عرض مکه مکرمه ارعرض بلد بود و طولش سر اکواف عرض بلد ارتفاع صورت
مماس طول بلد المقدس سماوی عرض ۳۲ و اگر طول و عرض مکه مرد و مکرمه ما سد
و عرض بلد اکواف عرض بلد ارتفاع صورت مماس طول اصفهان قوم و عرض
آن ۳۲ معلوم شد که اکواف قبله اصفهان عرض صورت و اگر طول بلد و مکه مکرمه
و عرض بلد سر اکواف تمام قبله ارخط نصف النهار ارتفاع صورت بود و اگر عرض
مکه بود سمال و اسطح اکواف مثل دارد صورت و جداول نسازد و هم که در اکواف
ساخته اند که ما بین طول و عرض مکه مدوحول نگاه کردم هر جا بود اسطح اکواف
مدرس گوید ما در که سطح اسطح اکواف قبله صورت کسم ضد تمام عرض مکه در ضد ما بین
طولش منحط حاصل ضد تعدیل طول ما سد قوسین بدایم و نگاه دارم و بعد از ان
ضد عرض مکه ضد تمام تعدیل طول منحط ضد کسم طالع جیب تعدیل عرض ما سد
قوسین بدایم و نگاه دارم آنرا بین قوس که ارعرض بلد ما سد سمان کسم ما بین عرض
بلد معدل شود ما سد اگر مساوی بود ضد مکه خط سری ما صورت بود و اگر سر بود تمام
عرض بلد مزبور ارو سمان کسم ما بین عرض بلد معدل ما سد سمال بعد از ان ضد تمام
تعدیل طول درضد تمام عرض بلد معدل منحط صورت کسم حاصل ضد تمام تعدیل
بلد ما سد بعد از ان ضد تعدیل طول نزضد تعدیل البلد ما بین المنحط صورت کسم
ضد اکواف مکه ما سد و قوسین اکواف مکه مماس طول مکه عرض مکه تمام
تمام طول بلد تمام عرض بلد طول اصفهان قوم مماس ۵۲ عرض اصفهان
۳۲ مماس نزله ما بین الطولین طول ضد تمام عرض مکه بود ضد
نه ۵۰ ضد ما بین الطولین درضد تمام عرض مکه منحط صورت کردم حاصل از
صورت ۵۰ ۵۰ و این ضد تعدیل طول قوسین ۲ طالع مماس فا ۵۰ ضد
این قوس نظیر بمحسن ۳۵۵۷ ضد عرض مکه ۷۹۷۴۸ طالع بمحسن
این ما بین ۳۵۵۷ ضد کردم طالع ارمماس ۵۰ و این ضد تعدیل عرض
قوسین ثانی و حول این قوس ارعرض بلد که ضد ۵۰ کم ضد ارعرض بلد
معدل کردم مابدء الخط و این عدل بلد معدل ضد صورت مماس نظیر ضد

نظیر دیگر ضد تمام تعدیل طول که ضد نظیر درضد تمام عرض بلد معدل که ضد
نظیر منحط کردم حاصل ضرب ۲ ۲ و این ضد تمام تعدیل البلد ما بین ضد قوسین
عرض تمام مماس و ما فضل ما بین ممحسن ۱۵۲ ضد تعدیل طول را مماس منحط
کردم سند ۱۲۵ ۳۳ ۳۳ مرس ۱۵۲ ضد کردم طالع ارضد ۲ و این ضد
اکواف مکه است ارا صفهان قوسین ۲ و این اکواف مکه است ارا صفهان
عرضا صورت و الله عاصم للصواب تمت سنه الرساله ۹۹

باب ۱۰ در مماس و ظل مماس عرض اسطرلاب ما سد و هر اهم که مالای
شخص بلد که منسطح حوان لوا بلد بدایم سازم آنرا قوسین ارعرض و در قوسین جوار
در قوسین ان شخص بلد بهم ضمائم که ان خط روی بلد ما بین ارد و مکه ان آنرا قوسین
سی سوم ما سران شخص بلد را در کرا آنرا بعلم حوان نه علم ارقدم کاه حوان ما کر
آنرا بگام و ارا ظل مماس نام بهم و ضائف حوانش بدایم و مماس نام بهم پس
مماس را در مقدار ظل شخص مجهول ضرب کسم و مبلغ را بر مقدار ظل مماس قسمت
کسم اگر بروں اید مالای ان شخص بود و الله اعلم بهم

بسم الله الرحمن الرحیم حمدی حمدوسایش غذ حضرت واجب الوجودی را که دل انسان و
عقل ان سراحوده اذکر جرم مجسم یعنی اسطرلابرا که مخبر بیست اندک جوهری آبنه و
انموذج احکام جسام علوی و مقیاس و مقدار بقام عظام سفلی ساخته و بوسط
این آلهٔ شریفه کمانش اگر معالی آسمانی زاده نافته حایگه برصفایح خواطر خنده مارشکبوت
جمن نماند و صلوات نامعدود و درود با محدود مرسل علاقه وصله کاشات و واژه
الوثیق مکونات قطب فلک نبوت و سوار قرس مروت سرحلقهٔ و کرسی نشین
ریزهٔ اسماء محمد مصطفی و آل و اصحاب و اولیاء او ما دالی یوم الساعة ابعد
گوید مولف این مسوده که بعضی از اصحاب جون بمطالعه و مداکن کتاب بیست باب
در معرفت اسطرلاب که مسوده تمهید مبانی اعلم و جبر اعظم منبع معلومات متعلمان
و منبع تحصیلات صاغران بصر الحق والملة والدین محمد الطوسی عفله الرحمة والرضوان
مؤسس می انگیخت الماس سفلی که رفیع حجاب مستورات ان رساله گردی گردند
واجب نمود الماس انسان مبذول داشتن و بقدر وسع ما وجه علة نصائب
در صنایع دران کوشیدن و بتوضیح معانی او صاحبه لائق ماند در سلک عبارت
لایق اصل گشتن و در مواضعی که احتیاج ماسد بهشه و مسدسه مبتی ساختن
تا انکه مقصود ماسد حاصل آید و چون بحاجه مطلوب نوعه تمام رسد از اصناع
ست بات تام بهاد اسد حمانست که موافق رضای انسان و نظر صاحبان منصف یکسه
و من الله التوفیق علیه توکلت و الیه انیب این مختصرست مقصود از احصار انست که
طالب از طریق ساعی اسطرلاب و مراعی بسطی و اعمال او در علم اسطرلاب
بعین علمی که بتعلق بکتبه علی اسطرلاب دانند بعد از ان که آسطرلاب منصور ماسد
اسطرلاب لفظ یونانی است معنی اسطر بزارد ست و معنی لاب اجناب یعنی بزارد ول
اجناب و نزد کوسدلاب بسر مرسی حکیم است و بعضی او لوبرس می علوسد اسد
و اسطرلاب را ما لفصه یعنی بلسنه لاب و حجة اصطلاح او را اشاره باب
تعبیر کرده و برمان تعلوی او را بجام کسی تمای حواسد و انکه گفته اند که اسطرلاب
سطرب و لاب نام شخصی است که اسطرلاب را اختراع کرده برای انکه اسم
او باقی و اصطلاح او از میان عرب جهلب بات اول تواند که علاوه بر بعضی

از ر

در رسم ما برسمالی که اسطرلاب اورا معلق ماسد و صور او مسطور مرس الآت اسدا
باو که دوایره که بروی صفحه نهاده اروا الاصطلاح صاح انکه در صحیح جه مسمی سعد
اسا نقطه حواسد و انکه در طول مسمی سعد خط اگر خط حواسد و اسما او لاو سطه
ماسد و مسمی اروانست که مرنقطه که بر و عرض کسد برمحاذات ملکدکر واقع سود و
ناظر او و سطا او را نوشد اگر در اصدلف سماع نظر واقع سود و منحنی اروانکه
منفی نماسد و انکه در جه طول و جه عرض خط مسمی سعد اراسطح حواسد و مسمی
اروانست که مرخطه که سر و عرض کسد در جمله جهات مسمی ماسد و مرسطی مسموی که خط
منحنی ما و محیط سعد حایگه در داخل او نقطه توان یافت که مرخط مسمی گرداران
نقطه ها خط رسد در جمیع جهات مساوی ماسد دایره حواسد و ان خط را محیط
و ان نقطه را مرکز و ان خطها را اضلاع اطلاق و ست گرچه دایره محوه ۳۶۰
است که اهل اسماعت جمیع دوایر عظام فلکی را بمان لفظ تعبیر میکنند برای انکه
او اکمل عدد بست که جمیع کسور الاکسیر اروصحیح سرون می آید و سیج صندان اصناع
ست در اعمال و غیران ارجزا باو مدانکه جایگاه خط اطلاق میکند بعضی اران
خط مسمی است دو خط مسمی بر روایای حایگه تقاطع دو خط سکدیگر متصل سوند
مرا سماعت سطحی را که در موضع التقای ان دو خط ماسد را و به حواسد و ان
دو خط را مسمی ماسد و ما ماسد و بعضی درین موضع را و به مسمی اکطس است
پس اگر دو را و به که از اتصال خطین حادث سوند مساوی ماشند هر یکی ازانرا
قایمه خواسد و هر یکی ازان دو خط را عمود بران دیگری و اگر مساوی ماسند را و به
حوند بر زاویه حواسد و هر یکی را منفرجه و دایره که بر کسده ماسد یعنی دایره که
برست محوه بر کسده ماسد و دو ربع ما کربع از ربع از ربع ماسد بدین خطها
کنار قسم مساوی سعد تو برای انکه جمیع روایائی که بر یک نقطه بر سطح واقع
سوند مساوی جنار قایمه ماشد مشکل ما بردهم از مقاله اول اصول و دو خط
وسطا لیسار و مشرق و مغرب بر مرکز اسطرلاب متقاطع اند بر روایای قایمه و
روایای قایمه مساوی ماسند پس مشکل که از مقاله اول جهار حوس از دایره
مذکور مساوی ماسد و هر یک ازان جهار حوس را ربع حواسد یعنی ربع اسطرلاب

محیط آن الوار ارتفاع خواهد گفت اگر ارتفاع اورس ربع مقنطره مقعر و مرئی ارد و
ربع کره است نصف النهار فلک شمس کرده باشد مرئیس اران دو ربع می شمرد و ربع لا
ربع هم می شمرد و میان ظل ارتفاع دهم صحیح گفته آمد اینها الدعه ارا فلک سوار ارا
صفحه اری باشد گفت مرکز سه مرکز صفحه باشد دوایر صفحه اری را گویند که نصف النهار
در همه جهات مساوی باشد و دوایر که در یک مرکز باشد صفحه اری نباشد که نصف النهار
یک دیگر را در همه جهات مساوی می نماید و مرای میان این دو دایره ا - و دی مرکز
و س گفته و دو نصف خط و ا و ک - و صل گفته و ا و و - و
الدار س خط نصف خط عمارت ارا قصر خطوط
که میان این نصف و خط و اصل باشد و ا قصر خط
که میان نصف آن دایره دی و اصل باشد لکل و ارباله
اصول و محیس خط - ی س ا و و - که نصف س الدار س
که ا س مساوی اند مرای انکه ا و و - ه که دو نصف خط اند مر دایره ا - ر باشد
و محیس و ه و ی که دو نصف خط دایره دی اند س عا ما د مساوی شمرد و
قیاس هر خطه که مر دایره ا - و ص کند نصف اوار دایره دی مساوی خواهد نصف
دایر س سوار ی باشد و عمل این میان نصف در نوار ی جمیع دوایر که مر یک
مرکز باشد ا که در میان نصف گفته نصف دایره که در میان باشد ارا سوار
و اس دایره نصف مدار راس الحمل و المیزان و دایره که نوار چه روی سوی شمالی
دایر که معدل النهار است در فلک در جمیع اعمال و ا که شمالی نصف نصف دایره
الحمل و المیزان ا که در اندرون نصف نصف اندرون مدار مذکور و سه اضلاع
ارس سه دایره مر اس الحمل و و اس السرطان و و اس الجدی ظاهر است که اس دوایر
مدارات اس رؤس اند مرای انکه اس رؤس مر انسان دور میکند مر خوان نصف
و خوان اسطرلاب شمالی باشد نصف در جهه شمال مدار اندرون مدار راس السرطان
باشد نصف اوپ بنقطه شمالی کلاف اسطرلاب چنان که مدار اندرون در روی مدار ارا
دی باشد ارا دوایر صفحه اب خواهد گفت سطح میان صفحه اب که در علم
میان صفحه است نصف دوایر صفحه اری اند ارا سمت الراس خواهد گفت که ا که نصف

که نصف دوایر اند نصف دایره باشد در همه جهات فوق الارض ارا سمت الراس میگویند
سمت الراس خط اند ارا سب دوایر خط باشد که در همه جهات ربع می باشد و خط مرکز
در اسطرلاب همه جهات که دوایر ارا ما و یکسان معدل النهار نصف دایره نصف دایره مساوی
در همه جهات در طرف فوق الارض ارا افق شرقی و مغربی گویند و افق عبارت
از دایره که میان ظاهر و خفی ارا آسمان فرض کنند و در اسطرلاب نقطه مر بالای
اس دایره باشد فوق الارض و نصف سمت او باشد تحت الارض است گفته اس دوایر
افق خواهد نصف اس دایره افق ما در اسطرلاب که میان خط وسط السماء
خط او باشد ارطرف جنوبی روی نحوه بسوی نصف النهار افق مرور خواهد
و نصف دیگر ارا که در طرف شمال ما باشد افق شرقی که مرکز اس اسطرلاب خط
وسط السماء ارای انکه خانه وسط ظاهر ارسما نصف النهار است که خط افق آ
و در جمیع خواهد نصف النهار و افق مساوی و در اسطرلاب نقطه مرکز نصف النهار است
پس خطی که مرکز اسطرلاب که مرکز عالم است و نقطه مرکز نصف النهار است یکدیگر خط
وسط السماء باشد و نصف النهار گویند خط نصف النهار نصف النهار است نصف که پس
او مرکز عالم و نقطه مرکز نصف النهار و اس خط در اسطرلاب همان جمیع سطح دایره نصف
النهار است خط مشرق و مغرب میان اس ظاهر است که مشرق و مغرب اعتدال و
مرکز عالم گذشته و خط استوا ارای انکه مرکز عالم یعنی مرکز اسطرلاب و مشرق و مغرب
اعتدال گذشته پس فصل مشترک باشد میان سطح افق و خط استوا که دایره است که
ارلو بهم قطع سطح معدل النهار کره ارض را حادث نصف و اس خط همان جمیع سطح
دایره افق خط استوا است که ارا افق منتصف و مستقیم خواهد و در صدی پس پس
اس آسمان مشرق ارمجامع اعتدال نصف النهار پس پس مراد نصف ارا سدی
خواهد نصف جمیع صدی پس پس است و اگر بیست مراد باشد ارا ملی خواهد که جمیع
نصف بیست است و اگر دو دو مراد باشد ارا نصف خواهد نصف جمیع نصف دو نصف مرای
انکه جمیع کسر که عددی باگویند که آن کسر ارا و صحیح مرون آنند نصف جمیع نصف دو نصف
مساوی نکنند و ارس که مسمی اند نصف و مرئی قیاس و در ربع مقنطره که قسم
کند الارض نصف و در بعضی اسطرلابها باشد که ساعات زمانی رسم فوق

الارض فرض کرده ماسد هو سهای که مدوار ترده فرض کرده ماسد یعنی سر مکار از
مدرقان و مدار حل و مدار حدی که در جسم کف الارض واقع سده ماسد مدار و ترده
جسم کرده ماسد و جو سهای ان اقسام وصل کرده و در بعضی اسطرلابها آن
مسوی سر فرض مکنند بر تعدد العرض یعنی جسم جوف الارض و جسم کف الارض و در
مسوی مدار حل را مدوار ترده جسم کرده ماسد و مدار سر طان را بنهار اقصر که
صفحه اقصا کند و مدار حدی را نهار اقل اطول آن مسمی کرده ماسد و جو سهای
میان اقسام وصل کرده پس سر حسد اگر اقسام که از مدرس تا معدل در مدار سر طان
و حدی کمر ماسد ار دوار ترده است ساعات مسوی ماسد و اگر دوار ترده بر نقطه
ماسد در مالی ماسد تا انکه گسیم که مدار سر طان نهار اقصر و مدار حدی نهار اطول
جسم کرده ماسد مدار جمله آن که از اقسام ساعات مسوی در جسم کف الارض ماسد
و نظر در تعداد اقسام کف و حوف او در اقسام کف الارض اقتصار میکنیم پس جسم از آن
سر طان را که کف الارض ماسد جوف او نظر را پس حدی است نهار اقصر جسم ماسد
کرد و جسم از مدار حدی را که کف الارض ماسد جوف نظر را پس سر طان نهار اطول
جسم ماسد بر خلاف آنکه اگر اقسام جسم جوف الارض تعدی کرد جوف او
اقتصار جسم تعدی بر عکس این حنانکه صفحه اقصا میکند جسم ماسی که در تعدی
حدی جوف الارض را نهار اقصر و مدار سر طان جوف الارض را نهار اطول
جسم ماسی کرد که جو سهای دیگر کسیده ماسد هم در جسم جوف الارض کسد و جسم
جسم کف الارض و کاه ماسد که جسان کسده ماسد که هر دو جسم را شامل ماسد
و مقصود از دایره معدل دایره ادتاع است که تعدد اقسام اقی کسد و جسان
که عدد اقدار اسطرلاب و این دو ایره جون تلویح کسد صفحه که کف الارض را
مرور کند و مدار حدی مقصود از بر حدس مالای اول سر حدب ار اقطع
در اسطرلاب سمالی معدل النهار ماسد و در اسطرلاب جنوبی صفحه
و جون سر نقطه که بر عنکبوت که بر سمانه عنکبت و جس کرده سعد ار ان نقطه بر جوف
قطب در اسطرلاب در نکرور عنکبوت مدار موسوم حادثه جنوبی مدار
معداری و مدار ی مدار اعتدالین که معدل النهار است او را قطب جنوبی

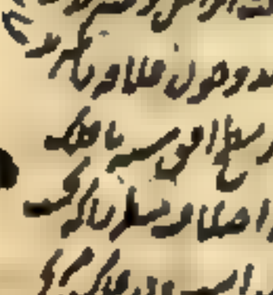

حنانکه در قطب شمالی و اگر بر سر نقطه جنوبی مسطره که جدول مکسد و آنرا در طرف اسطرلاب
بر جهه که حاسد دور دسد که در بعضی بعضی ساعتها ده اسدار قاعده کند و بر یک نقطه
مساطح سوند یعنی آن دوایر که در یک ربع باسد و جون قطب مسری و موب عنکبت
که او را قطع و معب اعتدال که تقاطع معدل النهار که مدار در اس اشکل و الفراب ماضی
مساید که مسوی پس تقاطع اقی مرعوض و مدار مذکور و قطب مسری و موب بر یک نقطه باسد
و بحدب باسد نقطه سر قوس را که مدب و مقوس سه ماهیات آن قوس مسکاوی
ات و مقعر او آن که نظر که است و بحدب او انکه نظر ه است
پس جون اسطرلاب را احسان مدار ند که بحدب اقی عرض مطلوب که
نقطه باسد نظر که از مرکز صفحه سه مان اقی سالار و قطب وسط
السما باسد مسلا در جس مشکل نقطه و نقطه یک است پس جون بحدب قوس
است و در نقطه است و مرکز اسطرلاب را سطه عرض کسم و یک نقطه پس قطب
در قطب وسط السما باسد و اگر الات اسطرلاب بدین دو نقطه موقوف است
است و در کر حساع و وجه مدان پس کرسی و وجه و علاقه حسان قوس
قرس و عضاده و مری و نقطه پس نقطه مدبر و عنکبوت و دسان و در بعضی
اسطرلاب که اعمال عرضه آن پس در اسطرلاب که در و الات عرضه باسد و جز اسطرلاب
موصوف نقطه الات ار اگر معال که مراقی آن الات ماسد الحاب نقطه جون
اسطرلاب که ابرا اسطرلابه رورقی مسماک عضاده او موسس مساسد ان عضاده را
اقی مجسم سوا سد اقی ار ان انکه در انکدات و انحنا عضاده اقی است در وجه و مجسم ار ار
انکه در مجسم مجاله اقی صفحه و بری جسان ماسد ۲ در سرعت کرسی ار تفاع
اقات ارتفاع عبارت از قدری کوک ما نقطه مرقوصه ار سطح اقی و بعضی ان
آنکه جون دایره علیه و مرکسد که بدو قطب دایره اقی که سمت الراس و سمت الرجلین
و سطح مرقوصه ار فلک مکذله ان دایره را دایره ارتفاع خوانند و جون علاقه ما مر
و معلق دار نقطه علاقه بر سطح اقی تام سعد و مرکز اسطرلاب بر سطح اقی سه ماهیات
آفتاب و انکه بالای اوست ار کواکب و غیرها مرکز عالم است و ه اصلاف سطرلاب که یک
نصف مدار جس بکسر جس مساسد در فلک اقات ماسد سه و قسمت و در فلک ارتفاع

وبالای او محسوس حد واس سه دقیقه که در فلک اقمار محسوس است و در معدّله
مدالله محصص باشد از ارتفاع اسطرلاب که در وقت واس اعتبار کنند بس مرکز اسطرلاب
سر سطح ارض است تا فلک اقمار و ای بالای او سه مرکز عالم باشد و عرض ارا که بود
اقمار ارا هوی المحسس بر دیگری اعداد است که چون قسی سمت خط سمع معلوم
اسطرلاب که مرکز عالم است مرکز اقمار رسد برای انکه چون خط معلوم میان تقسیس
وصل کنند انکه مرکز اسطرلاب مرور کند بس او را ربع ارتفاع و عرض گویند که در اسطرلاب
اعتب و گویند ربع دایره ارتفاع کوکب و - مرکز عالم است که هم مرکز دایره
ارتفاع است و هم مرکز اسطرلاب و ی سه الراس که رسمه خط علاقه اسطرلاب و
چون خط علاقه که ا - است قائمه بر سطح افق بس سه زاویه سطح
افق باشد ه - و ه هم مرکز عالم که سه قائمه خط ک ا - که کوکب
اقمار است و مرکز اقمار مر دایره ارتفاع و سه خط
سمع که از مرکز اقمار بمرکز عالم رسیده بس قوس ه ز
ارتفاع اقمار باشد تا قوس که ربع باشد و قوس ح ج سه او سه را
انکه دایره ز - و هر دو قوس که بر یک مرکز مدتین مرکز - واقع است بس قوس ح و
هر ارتفاع اقمار باشد تا قوس که حد ارتفاع است میان در تعلیل ارتفاع
کوکبی که او را سمع باشد و ارتفاع کوکب در نظر آید و در این حالت سمع مر
او را سمامت مرکز عالم که مرکز اسطرلاب نکوک رسد و میان میان ظاهر است از شکل
و بکمان او که خواهد او نیز کرده باشد بس حاصل ربع ارتفاع را که بر نظر است باحد
اقمار کنند انچه باشد ارتفاع آن بعد چون سمع از اصل الشمس مر دیگری افتد
عضاده را که بر ربع ارتفاع نگاه کنند که بر کدام جزو اضافه اند ارتفاع مر و
تا طرف عضاده بعد باشد آن ارتفاع کوکب باشد و را سطرلاب مشهور است اسطرلاب
تا تا باشد است یعنی علاقه تا باشد کرد و اسطرلاب را معلق کرد اند و است تا تا باشد
و است و صر را اصل الشمس باشد بهاد و طرف عضاده مر ربع ارتفاع کرد باشد تا
بدانکه کوکب تا از مر دو بعد و سمت و را ارتفاع کرد بس از ستاره که او را سمع باشد
اشوره از کاس تا از ل مسار بدو و میان مر دو بعد حکم میکند تا چون نظر بر کدام نقطه

نقطه سمع مسامتش بسته و راست بر نقطه دیگر افتد و در بعضی اسطرلابها از مالای لمبه
رقعه مکعبدان خاص از برای اموری نهاده است ارتفاع کوکب لمعه اسدا از خط گرفته
تا نقطه که مدان طرف صول لمعه مر ارا که کوکب چون از افق مشرق طلوع کند خط
ارتفاع اول او را مدا تا چون مدار دایره نصف النهار رسد ارتفاع باشد
تعداران خط خط ارتفاع او تا قص بعد تا وت کنند و نگه میان این دایره تا
دیگر را افق عرض گیرند ر خط ه که سمت الراس باشد و که ه - دایره نصف النهار
و او در مدار چون کوکب که از طلوع تا وت و صاحبدان مدار تا باشد و دو دایره
ارتفاع از جمله سرون که آنست عرض گیرند و ان دو دایره
و خط ه ح تا باشد و دو دایره دیگر از جمله عرب که
و است و ان دو دایره ه سه قه و ه ل م تا باشد
و مدّعی است که ر - اعظم ارتفاعات کوکب را
تا وام که مدین مدار تا باشد ح ط که نصف النهار
او ب است اعظم است ارتفاع که اعدست و محسن است
ل م از جمله برهان آن در سطح ه ح چون زاویه ر قائمه است بجمله ضلع دایره
نصف النهار مر مدارات لمعه زاویه ح ر حاده تا باشد شکل کند اول اگر
تا تا لاوس و ضلع ح ک که مر زاویه ر آنست اعظم تا باشد اره ر که مر زاویه
ح است شکل بهم از میان معاله و کتاب و محسن و لی اعظم تا باشد اره ر و چون
مر بکی از ه ط - ه و م ح دو ر اندیس ر - اعظم تا باشد از مر بکی از ح ط و
ل م و چون زاویه ح ر حاده است بس زاویه ح ک متمه حاده تا باشد مر ای انکه
مجموع ان دو مساوی قائمتین است ه و چون که دایره مثل مر سطح ح ک که تم
زاویه که از قطع او مدار را مر سطح حاصل شود سو حدود تا که تا باشد و چون زاویه
ح ک متمه است زاویه ک ح ط حاده باشد و ضلع ه ط اعظم از ضلع ح ط و محسن ضلع
ان میان بعد ه - اعظم تا باشد اره ل س ضلع ه ط اعظم تا باشد از ک ط و محسن ضلع
ه ل از ه ق و محسن ان میان بعد مر دایره ارتفاع که میان ک و آنا مر و م
واقع شود بس مطلب تا است کردن ان میان تا که مدار ارتفاع اختلافات وقوع

ست و بر مسطح نصف النهار خط ابن سان آنها نوشته شده که مقدار توقف آنکه آفتاب
ضاکه در ساعات مختلف ایام مستقیم سمت سمت عبارت از ارتفاع ماست ارتفاع قوسی محو
سمت النهار آن سمت ساعت زمانی است و بعضی که او را سمت قوس فرض کنند ماست قوسی
از ساعات که سمت بس بانند که سمت ما مانده باشد در وقت مطلوب تعرف ساعت و تغلب
سمت هست عبارت از ارتفاع ما فصل او بر هست ارتفاع وقت محو سمت ربع ماست
با فصل او بر هست قوسی از قوسی که سمت ساعات که سمت با مانده ماست و حول
صبح ارتفاع سمت را نوشته و در مسطح معلوم نموده که سمت بس لکل بدست آرند
اصول سمت فصل هست ربع بر هست قوس قوسی سمت ما سمت را فصل هست ساعات
ارتفاع بر هست ارتفاع قوس بس حول کوک بر دنگ ماست ساعات ارتفاع هست
قوس قوسی بر دنگ ماست که ربع و حول در بر دنگ ربع ساعات بر سمان هست
و قوس سمت را مسطح نصف ده دقیقه ارتفاع هست نموده است ارتفاع قوس ضاکه از
جدول هست ظاهر است بس در ابتدا که ساعتی که نموده دقیقه مضاعف ارتفاع قوسی
را ما هست ساعات ارتفاع ماست در اسطرلاب محسوس نسبت و ساعات میان هست
قوس قوسی و هست ربع سمت را نموده ماست بس زیاده از ملی ساعت زمانی
بر دنگ ارتفاع ماند و ساعات محسوس نسبت معدار مضاعف از ربع ما زده دقیقه
نسبت بس نصف نموده ملی ساعتی ماست و حول ساعات سمت را زده دقیقه
ماست هم محسوس نمی نسبت و در اسطرلابهای متداول و سمت در مسطح معلوم و اما
ساعات ارتفاع از ربع نکرده بس زمانی سمت را بس هم ساعات محسوس نسبت
و وزنه و نکرده نصف النهار مرسل ابن بس یک ارتفاع زمانی در را بماند و سمت
در بر دنگ انکه کوک ساعات ارتفاع رسد نصف یک ساعت از دقایق ارتفاع
ستاره کم می ماند نه ساعات و ارتفاع ابن از دایره معدل النهار معتبر مسلمه
و در شکل ۵ از مقاله ثالثه اگر ثاودوسیوس مرسی است که وضعی که سطح دوائر
سموات در کره محو دوائر مسطحات نزد دایره عظیمه ماند محو دایره نصف النهار
دوائر عظیمه قطع کنند دو عظیمه دیگر را محو معدل النهار و افق مرور ما از نقاطه که یکی
از سمان که افق است از سموات نه ماند و دیگری محو معدل النهار از ماند مرور

وصل

از فلک نصف مرتفعی که از وقت متقن فلک الربع راسد ماضی و مسطره بود
از فلک مسطره الربع را ماضی و مسطرات از اسطرلاب بیان و جمع سدا نوان کرد
پس ظاهر شد معنی این که درجه افتاب را توان ارتفاع گفت معلوم شد زیرا معلوم
گردید که طریق معلوم کند که از ارتفاع سرطان تا اول میزان ارتفاع کرده باشند
اسطرلاب را برابر کرده باشد و روی اسطرلاب نیز صفحه که عروض او موافق بر
خط باشد که در وقت ارتفاع گرفته شده باشد کند پس اگر ارتفاع سرطان بود درجه
ارتفاع حد از خط وسط السما در صفحه مذکوره مثل آن ارتفاع طلب کند و اگر خط
بود ارتفاع راست نیز ارتفاع راست خط وسط السما در صفحه مذکوره ان
درجهٔ طالع وقت بود حد طالع وقت دانند از مسطره الربع که در وقت متقن
که ارتفاع افتاب مقدار معلوم باشد برابر سرطان بود در اسطرلاب ناظر نام
مجموعی و سدسی و غیر ها در پس او ضلع اگر مسطره قائمتر گویند یعنی در اسطرلاب
سدسی سلاهون نگی از دقه کوک از مسطره باید ارتفاع از مسطرات باید
طالع هم از مسطره الربع را علامتیست سده بلکه در میان دو خط از اقسام مسطره
یا مسطره افتاده باشد مسطره قائمتر میان آن دو خط را نیز گویند و در وقت
اعتبار از قسم مطلوب نهند و دقه طالع را مسطره قائمتر معلوم کنند مطلوب حاصل
آنگه اما اگر ان نوبت حال نشد چه مرتبه نظری و قیاسی اعتمادی نیست و ان حل
را تعدیل خوانند تعدیل نیز نمی ماند و تعدیل و تصحیح میکند و تحصیل میکرداند
و اول خط ایمان مردو تعادل سمت دران که خط اول تا قسمت دوال مربع باشد
دوال مربع گردد لیکن خط را که اول مسطره نهند از اول اعتبار کنند در موضعی
که تعدیل نیز مقدم تر پس سر خط باشد که میان خط اول و موضع اقتباس حد دقه
باشد بر مسطره یعنی بر مسطره که قائمتر مسطرات است و اگر بر سر خط مستقیم که در جمیع
قائمتر مسطرات هم حاصل آید و میان مردو نشان از دو جوه نیز تعدیل دو جوه نیز
معنی که ان معدل است که اول آن دایره علامت است که چون اسطرلاب را فراگیره
عرض کنند در دو اوج سمت و جمیع کواکبی که در اسطرلاب است از مسطره و مسطره
و غیر ها تا حوالی او مرور است و هم متعلق سمت تا آن دو خط او نا معتبر سمت در جمیع احوال

ارال سمت

ارال سمت دران سمت تعادل سمت دران که خط اول تا آخر او معلوم میکنند و آلچه مردو نشان
مردو نشان از دو جوه نیز میدانند که در جهتی که کمر قائمتر مسمت نامند
پس نگاه کنند تا میان خط اول و موضع اقتباس مقصود از خط اول خطیست از
خطوط اقسام مسطره که اول او را بر مسطره کنند تا آنی نهاده باشد ازان خط
تا دقه اقتباس نه نهند که تعدیل حد دست آن در حال تا آنچه مردو نشان اند میان
این معنی نیز است بر عمل مشهور که از اداره اعتدال مساوی خوانند میان
که چون چهار علامت متساوی باشند یعنی سه علامت اول تا علامت دوم محصور
علامت سیم تا علامت چهارم مثل ۲ و ۳ و ۴ و ۳ و ۴ و دو نصف چهار سه و
نصف پس مدعی است که هرگاه که ازین چهار علامت سه معلوم باشد و

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله رب العالمين والصلوة على سيدنا محمد وآله وصحبه
الطاهرين وبعد فان هذه جملة من الفصلاء وطائفة من الاصدقاء التمسوا مني
رسالة تكون مشتملة وآلة يقتدر بها من العلوم الحسابية كالاعمال الجبرية و
المقابلة وذلك موقوف على اشكال الثلثين من كتاب اقليدس وعلى اشكال
مسئلة مشتملة عليها من المتوسطات وعلى انها مسائل الرياضيات على
انها رابعة لنتوى العمل بها سيما للمركب من الجهل وحد بينها اقليدس بحدود بات
بعضها غير محتاج اليها وبعضها اجنبي عن الدعوى وحذفه وذلك مع احكام
الاطائفة من سادة الحذاق لكنهم لا يسعفهم ظواهر هو كلامه الذي هو على الطبيعة
فلعل هذه المناحون ورغبة عنه المتمسكون وكل بهداية الله تعالى لنهتدي فيها
منهاجنا وسلكنا مسلكا لطيفا والحمد لله رب العالمين ورضي الله عنا
وعن اصحابنا وعن جماعة المسلمين وهي مشتملة على مقدمة وعدة من الاشكال

اما المقدمة ففي المعاني النقطة هي التي لا وضع لها تقسم و الخط طول بلا عرض
ونهايته النقطة و السطح ما له طول وعرض فقط ونهايته الخط و الجسم ما له
طول وعرض وعمق ونهايته السطح و الزاوية المسطحة هي تحدث السطح
عند تلاقي الخطين العرضيين بعضهما

والمربع الكامل هو المتساوي الاضلاع القائم الزوايا والمستطيل هو المختلف الاضلاع
القائم الزوايا والمعين هو المتساوي الاضلاع غير قائم
الزوايا والشبيه بالمعين ما لا يكون اضلاعه متساوية ولا
زواياه قائمة ولكن متساوي كل متقابلين من اضلاعه وزواياه بعكس
والمتروك ما عداها والخطوط المتوازية هي التي لا تلتقي
وان اخرجت من الجانبين لا على التعاقب
الخط المار بمركز الدائرة المنصف لها
سطح متساوي الاضلاع يحيط بحدوده الخطان الاصول الموضوعة قال
اقليدس لنا ان نصل خطا بين كل نقطتين وان نخرج خطا مستقيما محدودا الى

واقع

بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله العلی الاول والصلوة علی النبی الامی

اما بعد این مختصریست در معرفت تقویم خالی از اطناب مشتمل بر مقدمه
و دو باب و خاتمه کتاب نهاده جانی عبد القادر رویایی برسم مطالعه
عزیزان در علم اورده متوقع انکه اگر بر خطای واقف گردند از راه
اغماض پوشانند و بعلم عفو اصلاح نمایند بدانکه مجموع علامات
تقویم بروجه اصح یک قسم تعلق بحروف جمل دارد و یک قسم تعلق
بحروف ابجد اول ماهای کواکب و غیره و حساب جمل بدین نهج است یک
ا ب ج د ه و ز ح ط ی ک ل م ن س ع ف ص ق ر ش ت ث خ ذ ض ظ غ
مفردات اعداد تعیین کرده اند حرف اول را الف تا ج
بجهت احاد تعیین کرده اند و دیگر که از ه است تا ط از برای
عشرات تعیین کرده اند و دیگر که از ی است تا غ از برای اعداد
مرکب از عام مفرد اند عدد را تعیین کنند و مفرد اکثر را بر اقل مقدم
دارند مثلا عدد الف را بر الف تقدیم کنند پس رقم یا ز ده ۱۰ باشد
و رقم بیست ۲۰ باشد و رقم صد و هفتاد و چهار ۱۷۴ باشد و رقم پنج هزار
و شش ۵۰۰۶ باشد و رقم ده هزار و یک ۱۰۰۰۱ باشد برین قیاس باب اول در علامات
که تعلق بحروف جمل دارد این چهار فصل است فصل اول در علامات
روز ها هفته یکشنبه ۱ دوشنبه ۲ سه شنبه ۳ چهارشنبه ۴
پنجشنبه ۵ آدینه ۶ شنبه ۷ و تقویم در صفحه دست راست
از اوراق دوازده گانه که از برای دوازده ماه نهاده شده
اول جدول که وضع کنند از برای روز ها هفته بود فصل دوم
در علامات روز ها ماهها اول دوم سیوم

تا آخر ماه و در تقویم بعد از روزهای هفت چهارم جدول وضع کنند
جهت تاریخ چهارگانه اول تاریخ عربی و نام ماهای ایشان یعنی محرم و
صفر ربیع الاول و ربیع الآخر جمادی الاول جمادی الآخر رجب
شعبان رمضان شوال ذوالقعده و ذوالحجه دوم تاریخ رومی
و ماهای ایشان یعنی تشرین الاول تشرین الآخر کانون الاول
کانون الآخر شباط اذار نیسان ایار حزیران تموز آب
ایلول سیوم تاریخ قدیم و اسمای او این است تشرین ماه
اول تشرین ماه دوم کانون ماه سیوم شباط ماه چهارم
اذار ماه پنجم نیسان ماه ششم ایار ماه هفتم حزیران ماه
جلالی و نامی ماهای ایشان یعنی اسمای ماهای قدیم باشد الا انکه اول را
بقدیم تقدیم کنند و این را جلالی و دیگر انکه روز تاریخ قدیم در تقویم
با ماه یکی باشد و روز تاریخ جلالی در آخر اسفندار ماه مسطور شود
و علامات بروج و اقرای آن دوازده گانه که کواکب بدان حرکت میکنند
بر دوازده قسمت کرده اند و هر قسمی را برجی گویند و هر برجی را یکی قسم
کرده اند و هر یکی را درجه خوانند و هر درجه را بشصت بخش کرده اند
و هر یکی را دقیقه خوانند و هر دقیقه را بشصت ثانیه و ثانیه را بشصت
ثالثه چند انکه خواهند قسمت کنند علامات بروج این باشد
حمل ثور جوزا سرطان اسد سنبله میزان
عقرب قوس جدی دلو حوت و علامات
درجات و دقایق بعد از رقم ایشان باشد و بعد از جدول
ماهیات جدول مساوی وضع کنند برای کواکب و پس و در
سه رقم وضع کنند یکی از برای برج دوم درجه سیوم دقیقه وضع کنند
و اعداد را از چپ کنند بعد از آن یمین و بعد از آن در عمل این مزی

فصل اول در انکه هر کوکب را صورتی است و بعضی سعد اند و بعضی نحس
بدانکه هر کوکب را صورتی است و شرف و هبوط و مآل و اوج و حضیض
چنانکه گوکب در صورت خود باشد خوب بسازد و بدان صفت
صورت او را تمام کمال حاصل شود و اگر طالع و صاحب طالع نگرد
سطرد و صحتی مولود از صورتی که گوکب هبوط شود و اگر سطرد صحتی نگرد
حسد آن صورت باشد ملکی راجع در حسد و هر گاه که گوکبی در مآل بود
یا هبوط یا حضیض ضعیف بود و آن صورت یا آن باشد ملکی باشد بس
اگر سطرد صحتی مطالع نگرد بر آن ملکه سعادت نخسبد و اگر سطرد صحتی نگرد
حرسعادت رجوع شود فصل ۲ در صورتی که اکثر سعد و نحس
انسانی رحل گوکب عمارت و در زاویه دوم و نهم و خوشی کمال بود و نه
و رجع گوکب سعادت بکلی شرف و در سعادت بکمال بود و راهی صلاح
و ترکمان و در نحوست کمتر از رحل بود همچنین گوکب سلطنت و ریاست
و حکم و فرمان و سعادت سطرد لیکن سلطنت و نحس است سطرد رجع و مقابله
عطارد گوکب مصاحبت و مطالعت است و اگر طبع او مرجع است
پس با سعد سعد باشد و با نحس نحس هر گوکب رسالت و ملکی در سعادت
و نحوست مثل انسان بود و در آن سعد بود و در عادت کشده
و دست نحس و همچنان گفت. فصل سوم در خانه و مآل
گوکب اگر اکثر عمل و عقوبت خانه مرجع نزول و سران خانه باشد
و سعد خانه انسان بود و نحوست خانه مصری هادی و دلو
خانه رجل و خانهای رحل و مآل مصری بود و خانهای مصری مآل
عطارد و خانهای عطارد و مآل مصری بود و خانهای مرجع و مآل
زهره و خانهای مرجع و مآل زهره و خانهای زهره و مآل
مرجع بود و در آن سعد و نحوست خانه بود و نه و مآل فصل چهارم
در شرف گوکب و هبوط آن شرف رحل و دلو و میزان و حمل و سران
سران بود و شرف مصری در ثانی عشر حمل بود و شرف

مریخ در بیست و هشتم درجه جدی و شرف زهره در بیست و هفتم درجه حمل بود
شرف زهره در سنبله و منهم درجه حوت شرف عطارد در پانزدهم درجه سنبله
سنبله شرف قمر در سوم درجه ثور بود و سر را س در سوم درجه جوزا
و سر ذنب سوم درجه قوس و مقابل سر سوط کواکب بود و میزان
درجه دوم و هبوط زحل در اوج و حضیض کواکب در مدارج مقصد و حمل
در ماه مهر دی خردادی موالی ماه سوم سرماه و قدم اوج زحل در سعد
درجه بیست و هفتم قوس است اوج مریخ در سیم و هفتم میزان اوج مریخ
در بیست و دو درجه و نیم جاه و هیچ دهم اسد اوج شمس و قمر در درجه و نیم جاه و هفتم
جوزا بود و اوج عطارد در بیست و یکم درجه و دو دهم عقرب بود و حضیض
هر یک مقابل اوج انسان بود میزان درجه و میزان دهم الا عطارد
که اوج او حضیض بود بر دو سلب اوج او میزان درجه و دهم بود
و اوج مجم در وسط اجتماع و استقبال بود و حضیض در اوج دور سیع
اعتماس بود **فصل ششم** در طبایع روح بدکردار و نیک و ملی
و ناری و مستقبل و ماضی و دو گشتن و ارتباط این جمله و
اسد و قوس رجهای ناری اند نور و سنبله و جدی رجهای خاکی
اند حوت و میزان و دلو رجهای هوایی اند سرطان و عقرب
و حوت رجهای آبی اند رجهای ناری و هوایی مذکر و رجهای
خاکی و آبی مونث و لیلی ماسد و از آن روح حمل
و سرطان و میزان و جدی رجهای مستقبل ماسد نور ماسد
و عقرب و دلو رجهای ماضی ماسد حوت ماسد و قوس و جوزا
رجهای دو جسدین ماسد و ارتباط رجهای انسی و روز و شب و
در حمل بود و سنبله مریخ را به کس معدوم دارند و ارتباط
رجهای خاکی زود زهره و قمر و روح بود و نیک مجم را زهره
معدوم دارند و ارتباط رجهای هوایی زود در حمل و عطارد و مریخ
بود و نیک عطارد را در حمل معدوم دارند و ارتباط رجهای آبی

زود زهره و قمر و مجم است و نیک مریخ را در حمل معدوم دارند و روح
آبی گرم و خشک بود و روح خاکی سرد و خشک و ناری گرم و ذی سرد و
فصل هفتم در احتیارات روزها گویند که احتیار
کسید از بر سبی ماه که قمر در روح باسد مناسب جمیع مطلوب و اعمال
و ما گوا اگ که منحوس باسد مناسب آن کار نباسد و طراوه باسد
و را دو سه تمام حاصل سود حتاکه تو در روح مستقیم باسد و ناظر
مشتری محارب و مجتمع و مقارن و اصول و مساوی و ناظر طرف
مردن را نیکو بود و در روح باسد و حول ملد و مساوی کارهای نیکی
مساوی و سیع املاک و دواب نباسد مساحد و مدارس را ساسد و
در روح دو حسدین سفر و حمل و تحویل و ملک معاش کردن را ساسته بود
و اگر ناظر زهره بود در حصای مستقیم خانه برآمدن و آسودن
و حاجت روا حواستن و از مادر زادن و زر عطا کردن را ساسد
در روز ناباسد مجموعه حاجت روا کردن و ملک دادن کرباسد
زهره باسد و لهو و طرب آورده خوبان را نیکو بود و در حصای
دو حسدین روح و مجم در حمل و ثور و اسد کردن را ساسد
و اگر مجم ناظر باسد رحل سفر نیکو بود و در آن وقت در حصای
خاکی باسد اسداد عمارت و زراعت کردن را نیکو بود و اگر در
روح آل باسد خوی کندن و کار آزردن و خصم کاستن را ساسد
و اگر در روح باسد بود خصوصاً در اول ساعتها و عمارت
عالی و حصار باسد ساختن و حاجت نساح بردن را نیکو بود و اگر
مجم ناظر بود مریخ سطر دوسی در رجهای مستقیم نیکو بود سواری
کردن و گوی زدن و صید رفتن و سباسه را ساسد و در روح
باسد سه لشکر و رسب سلاح و خروج لشکرها را ساسد
و اگر مجم ناظر باسد بجوس سطر مداوت نباسد صحت

الاسه و محرب ما خصوصا طلاع کرد مکرما محوا ایند که عمارت
سود و صل شماع با سات و مناظر و مکاوه را ساند اما اگر ناظر
بود بس سطر دوسی از روح سعلت سوکردن و دوا رلوس و ظلت
خاجات کردن از ما دسا یان و سس علما را ساسه بود و اگر
یکی از روح ما سه بود و سهر سد و اسدا ل کا رهای زرگ و
ریحه سس و سه علوی سلط را ساسد و اگر از روح اسی بود
اسکاری و کد اکس در و سم را ساسه بود و لون ناظر ما سه
ما حاب سطر دسمی سهم کاری ساسد کرد مکر در اصاع که محرجه
سعرف سود و سعدای سکسل سود و دس سادن ما سکیر بود
و در اسعمال سم ری سرط و اطهار را ما کردن که موجب
سهر ما سد و مسادی کردن و اطهار حرا ساسد و اصاع
سطر سود ا سب که عدار انحراف سعدی مسصل سود لعمال بروح
را کر ناظر عطارد بود و ابوسعود ماسد ابدای سعلیم و کسب دلی
وی اد ه را ساسد و اگر منحوس بود در و حرما سد کما صه سطر عدا و
عطارد مسعود ان بود که مسصل بود سعدی و عطارد سحوسان بود
که مسصل بود سحس سطر دسمی در حله اسعال مرین بروحه سدید سر
و سرم کوکبی کاری را ساسد که مسر سه مان کوکب ما سد و مر
ما دب و کند و مسان دو سحس و طرنه مجرده و حال السر حاصب

که از سحس معرف بود سع کاری ساید
سر د ب کتا ب بعون الله
تمکا لو ما ب
م م

رقت
ما نعه از سنه جنه ل عز کتا به
جمعه از ما دلق ا کنه ا د ه
شده دقع آ ت
تمس